

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας: **ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Η συγγραφή και η επιστημονική
επιμέλεια του βιβλίου
πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

**ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ**

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 1ος

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

Το βιβλίο αυτό είναι συνοψισμένη μορφή του έργου «Γραμματική της αρχαίας ελληνικής» του Μιχ. Χ. Οικονόμου, έκδοσης 1971 του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Η συνόψιση του βιβλίου έγινε με ευθύνη του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ).

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

(Ανεξάρτητα από το γένος, τον αριθμό και την πτώση της κάθε συντομογραφίας, νοούνται ανάλογα με τα συμφραζόμενα, και τα άλλα γένη, οι πτώσεις και οι αριθμοί, καθώς και τα παράγωγα επιρρήματα).

αδύν(ατο)	αριθμ-ητ(ικό)
αθροιστ(ικό)	αρ-ιθμ(ός)
αιγυπτ(ιακός)	αρσ-εν(ικό)
αιτ-ιατ(ική)	αρχ(αίος)
αιτιολογ(ικός)	αρχ(ικός)
αι(ώνας)	ασυναίρ(ετος)
αμετάβ(ατο)	απτ(ικός)
αναδιπλ(ασιασμός)	αύξ(ηση)
αναφορ(ικός)	αφηρημ(ένο)
αντίθ(ετο)	αφωνόλ(ηκτα)
αντων(υμία)	άχρ(ηστος)
ανώμ(αλο)	αχώρ(ιστο)
αόρ(ιστος)	βαρύτ(ονα)
απαρ-έμφ(ατο)	βλ(έπε)
αποθετ(ικό)	γεν(ική)
απρόσ(ωπο)	γραμμ(ατικός)

δευτερόκλ(ιτα)	ευκτ(ική)
δηλ(αδή)	εύχρ(ηστος)
διαζευκτ(ικός)	θ(έμα)
διάθ(εση)	θέμ(ατος)
δικατάλ(ηκτα)	θεματ(ικό)
δοτ(ική)	θετ(ικός)
δυϊκ(ός)	θηλ(υκό)
ελλ-ην(ικός)	ιστ(ορικοί)
εμπρόθ(ετος)	ιων(ικό)
ενεργ-ητ(ικός)	κ(αι) ακόλουθα [ύστε- ρα από αριθμό]
ενεστ-ώτ(ας)	κ(αι) ά(λλα)
ενεστ-ωτ(ικός)	κ(αι) α(λλού)
εν-ικ(ός)	κ(αι) εξής
ενν(οεΐται)	κ(αι) τ(α) λ(οιπά)
ενρινόλ(ηκτα)	κατ-άλ(ηξη)
επίθ(ετο)	κατάλ(ογος)
επιθ(ετικός)	καταχρηστ(ικός)
επίρρ(ημα)	κάτ(οικος)
επιρρ(ηματικός)	κεφ(άλαιο)
επιφων(ήματα)	κλ-ητ(ική)
επιφωνηματ(ικός)	

κλ-ίσ(η)	οδοντ(ικός)
κύρ(ιο)	Ο(ργανισμός) Ε(κδόσεως)
κυριολ(εκτικά)	Σ(χολικών) Β(ιβλίων)
λ(έξη)	ομηρ(ικό)
λ(όγου) χ(άρη)	όν(ομα)
μέλλ-οντ(ας)	ον-όμ(ατα)
μέσ(ος)	ον-ομ-αστ(ική)
μεταβ(ατικό)	οξύτ(ονα)
μ(ε)τ(α)β(ατικό)	ορθογραφ(ικός)
μεταγ-εν(έστερος)	οριστ(ική)
μ(ε)τ(α)γ(ε)ν(έστερο)	ουδ-έτ(ερο)
μετάθ(εση)	ουσ-ιαστ(ικό)
μεταφορ(ικά)	παθ-ητ(ικός)
μ(ε)τ(α)φ(ορικά)	π(αρά)β(αλε)
μ(ετά) Χ(ριστόν)	παράγ(ωγα)
μετ(οχή)	παραγωγ(ικός)
μονολεκτ(ικός)	π(αραδείγματος) χ(άρη)
Νεοελλ-ην(ική)	παρακ-είμ(ενος)
Γραμμ(ατική)	π(α)ρ(α)κ(εί)μ(ενος)
νεοελλ(ηνικός)	παρασύνθ(ετο)
νεότ(ερα)	παρατ-ατ(ικός)

π(α)ρ(α)τ(α)τικός	σημασ(ία)
παραχωρητ(ικός)	σιγμόλ(ηκτα)
παροξύτ(ονα)	σπάν(ια)
περισπώμ(ενα)	σπαν(ιότερα)
περιφρ-αστ(ικός)	στερητ(ικό)
πίν(ακας)	συγκρ(ιτικός)
πλ-ηθ-υντ(ικός)	συγχων(ευμένη)
ποιητ(ικός)	συζ(υγία)
πρόθ(εση)	συμπερασματ(ικός)
προσδ(ιορισμός)	σύμφ(ωνο)
προσηγ-ορ(ικό)	συμφωνόλ(ηκτα)
προστ-ακτ(ική)	συναίρ(εση)
προσ-ωπ(ικός)	σύνδ(εσμος)
πρόσ(ωπο)	συνηθ(έστερα)
προφ(έρεται)	συνήθ(ως)
προφ(ορά)	συνηρ-ημ(ένος)
π(ρο) Χ(ριστού)	συνθ-ετ(ικό)
ρ-ήμ(α)	σύνθ(ετο)
ρ-ημ-ατ(ικός)	συντ-ελ-εσμ(ένος)
σ-ελ(ίδα)	συνών(υμα)
σημ(είωση)	τρικατάλ(ηκτα)

υγρόλ(ηκτα)
υπερθ(ετικός)
υπερσ-υντ-έλ(ικός)
υποθετ(ικός)
υποκείμ(ενο)
υποκορ(ιστικό)
υποσημ(είωση)
υπ-οτ-ακτ(ική)
φων(ήεν)
φωνηεντόλ(ηκτα)

χαρακτ(ήρας)
χρον(ικός)
χρ(όνοι)
§ παράγραφος
§§ παράγραφοι
˘ θέση βραχύχρονου
φωνήεντος
– θέση μακρόχρονου
φωνήεντος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Λόγος. Προφορικός και γραπτός λόγος

1. Ο άνθρωπος είναι προικισμένος με κατάλληλα όργανα, για ν' α ρ θ ρ ώ ν ε ι τη φωνή του και να μιλεί.

Η έναρθη ομιλία, που μ' αυτήν ο άνθρωπος μπορεί να συνεννοείται με τους ομοίους του, ονομάζεται **λόγος**.

Στην αρχή η συνεννόηση με το λόγο ανάμεσα στους ανθρώπους γινόταν μόνο προφορικά, υπήρχε δηλ. **μόνο προφορικός λόγος**.

Έπειτα, αλλού ενωρίτερα και αλλού αργότερα, χρησιμοποιήθηκε η γ ρ α φ ή και δημιουργήθηκε ο **γραπτός λόγος**.

2. Γενικές φωνητικές έννοιες

2. Όταν ο άνθρωπος μιλεί, βγαίνει από τους πνεύμονες αέρας, που περνάει από τα φωνητικά όργανα και βρίσκει κάθε φορά κάποια αντίσταση σ' ένα ή περισσότερα από αυτά. Έτσι παράγονται ή χ ο ι και ακούονται φ ω ν έ ς .

Καθεμιά από τις απλές και αμέριστες φωνές που ακούονται, όταν μιλούμε, λέγεται **φθόγγος** (από το φθέγγομαι = μιλώ). Όταν π.χ. λέμε τό, ακούονται δύο φθόγγοι (τ-ο)· όταν λέμε μένε, ακούονται τέσσερις φθόγγοι (μ-ε-ν-ε) κτλ.

3. α) Οι φθόγγοι που παράγονται με το στόμα ανοιχτό ή μισοανοιχτό και μόνο με τις φωνητικές χορδές του λάρυγγα (χωρίς να βρίσκει παραπέρα εμπόδιο ο αέρας που βγαίνει από τους πνεύμονες) λέγονται φωνήεντα. Π.χ. α, ε, ι, ο, ου.

β) Οι φθόγγοι που παράγονται με το στόμα κλεισμένο εντελώς ή κάπου φραγμένο και με τη βοήθεια όχι μόνο των φωνητικών χορδών του λάρυγγα, αλλά και μέρους του στόματος ή της ρινικής κοιλότητας (όπου ο αέρας που βγαίνει βρίσκει κάποιο εμπόδιο), λέγονται σύμφωνα. Π.χ. β, γ, δ, ζ, θ κτλ.

4. Εκτός από τα φωνήεντα και τα σύμφωνα υπάρχουν και μερικοί διάμεσοι φθόγγοι που λέγονται ημίφωνα. Τέτοια π.χ. έχουμε εμείς σήμερα το ι και το ου, όταν λέμε μιά, μοιάζω (όσο δεν προφέρονται μνιά, μνιάζω), άκουα (όταν προφέρεται δισύλλαβο: ά-κουα) κτλ. Στο ημίφωνο ι η ράχη της γλώσσας αγγίζει ελαφρά τον ουρανίσκο. Στο ημίφωνο ου τα δύο χείλια αγγίζουν λίγο. Έτσι τα ημίφωνα δεν είναι ούτε καθαρά σύμφωνα ούτε καθαρά φωνήεντα. Ημίφωνα είχαν στην ομιλία τους και οι αρχαίοι Έλληνες (βλ. § 16, σημ.).

5. Δύο αλληπάλληλα φωνήεντα που προφέρονται γρήγορα σε μία συλλαβή αποτελούν δίφθογγο (§ 7). Όταν π.χ. εμείς σήμερα λέμε χαϊδεύω, τα δύο φωνήεντα α και ι προφέρονται μαζί, σχεδόν στον ίδιο χρόνο που θα προφέραμε ένα μόνο φωνήεν· δεν ακούονται δηλ. χωριστά τα δύο φωνήεντα α και ι (χα-ι-δεύω), παρά ακούεται πιο έντονα ο φθόγγος α και μαζί του πιο αδύνατα και πιο γρήγορα ο φθόγγος ι· έτσι σχηματίζεται ο

δίφθογγος αϊ. Επίσης, όταν λέμε λειμόνι (όπως συνηθίζουν σήμερα να λένε σε μερικά μέρη), τα φωνήεντα ε και ι προφέρονται μαζί σ' ένα χρόνο, ακούεται δηλ. πιο έντονα ο φθόγγος ε και μαζί του πιο αδύνατα και πιο γρήγορα ο φθόγγος ι· έτσι σχηματίζεται ο δίφθογγος ει. Το ίδιο γίνεται, όταν λέμε νεράιδα, κελαηδώ, βόιδι, ρόιδι κτλ. Ακόμη, όταν λέμε παιδιά, ματιά κτλ., τα δυο τελευταία φωνήεντα ι και α προφέρονται μαζί σ' ένα χρόνο, αποτελούν δηλ. και αυτά ένα είδος δίφθογγο. (Βλ. Νεοελληνική Γραμματική Ο.Ε.Δ.Β. § 17 και § 18). Διφθόγγους είχαν στην ομιλία τους και οι αρχαίοι Έλληνες (βλ. § 25 κ.α.).

6. Ένας φθόγγος ή ένα σύνολο από φθόγγους που εκφέρονται μαζί και εκφράζουν μία μόνη έννοια ονομάζεται λέξη (από το λέγω). Όταν π.χ. λέμε ο Νίκος έγγραφε το μάθημα, εκφωνούμε πέντε λέξεις, που η καθεμιά τους απαρτίζεται από έναν ή περισσότερους φθόγγους:

	ο	Ν-ί-κ-ο-ς	έ-γ-ρ-α-φ-ε	τ-ο	μ-ά-θ-η-μ-α
φθόγγοι	1	5	6	2	6

7. Τα φωνήεντα, καθώς και τα συμπλέγματα φωνηέντων και συμφώνων που απαρτίζουν μια λέξη, εκφωνούνται με μικρότατες και ανεπαίσθητες διακοπές της πνοής που βγαίνει από το στόμα μας όταν μιλούμε. Έτσι η λέξη φαίνεται πως χωρίζεται σε τμήματα: θέ/λω - μα/θη/τής.

Κάθε τέτοιο τμήμα μιας λέξης που αποτελείται από ένα μόνο φωνήεν ή από ένα φωνήεν μαζί με ένα ή περισσότερα σύμφωνα λέγεται συλλαβή. Έτσι π.χ. στη

νέα μας γλώσσα: α-έ-ρας, έ-γρα-ψα, α-σφρά-γι-στος· και στην αρχαία: ἄ-αρ, ἄ-η-δών, έ-στρω-μέ-νος (πβ. § 30 κ.α.).

8. Στο γραπτό λόγο οι φθόγγοι παριστάνονται με ορισμένα σημεία που λέγονται **γράμματα**. Π.χ. οι τέσσερις φθόγγοι που απαρτίζουν τη λέξη θεός παριστάνονται με τέσσερα γράμματα: θ-ε-ο-ς· οι τρεις φθόγγοι της λέξης πῦρ παριστάνονται με τρία γράμματα: π-υ-ρ κτλ.

3. Γλώσσα και διάλεκτοι

9. Το σπουδαιότερο από τα φωνητικά όργανα του ανθρώπου είναι η γλώσσα. Αυτή εκτελεί το κυριότερο έργο κατά την εκφορά του λόγου. Γι' αυτό και ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο κάθε λαός εκφέρει το λόγο ονομάστηκε **γλώσσα**.

10. Στην αρχαιότητα αναπτύχθηκαν και καλλιεργήθηκαν πολύ η αρχαία ελληνική και η λατινική γλώσσα. Την πρώτη τη μιλούσαν και την έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες, τη δεύτερη οι Ρωμαίοι.

Από τις δύο αυτές γλώσσες σπουδαιότερη υπήρξε η **αρχαία ελληνική**, που μιλήθηκε πολλούς αιώνες και χρησιμοποιήθηκε από αξιόλογους συγγραφείς. Και επειδή δεν έπαψε να μιλιέται, πέρασε κατά καιρούς από διάφορα στάδια και τέλος έφτασε στη σημερινή της μορφή, δηλ. τη **νέα ελληνική γλώσσα**.

11. Η γλώσσα κάθε λαού δε μιλιέται παντού κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Παρουσιάζει από τόπο σε τόπο

διαφορές στις λέξεις, στους γραμματικούς τύπους, στη σύνταξη (πβ. τα νεοελληνικά: να σου πω - να σε πω· λέγονταν - λεγόντουσαν· τι λες - ίντα λες κτλ.).

Οι τοπικές μορφές που παίρνει μια γλώσσα λέγονται **διάλεκτοι**.

12. Η αρχαία ελληνική γλώσσα παρουσιάζεται εξαρχής χωρισμένη σε διαλέκτους. Σε κάθε τόπο μιλούσαν ορισμένη διάλεκτο και σ' αυτή τη διάλεκτο έγραφαν, όταν έμαθαν να χρησιμοποιούν τη γραφή.

Οι κυριότερες από τις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους ήταν η ιωνική, η αττική, η αιολική και η δωρική.

13. Στις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους γράφηκαν αξιόλογα έργα πεζά και ποιητικά. Ιδιαίτερα η αττική διάλεκτος, που συγγενεύει με την ιωνική και διαμορφώθηκε στην Αθήνα, καλλιεργήθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό. Διαδόθηκε και επικράτησε σε όλη την Ελλάδα ως ο τελειότερος τύπος της ελληνικής γλώσσας. Σ' αυτήν ακούστηκαν οι λόγοι των αττικών ρητόρων και σ' αυτή γράφηκαν τα έργα του Θουκυδίδα, του Πλάτωνα, του Ξενοφώντα κ.ά.

4. Γραμματική

14. Κάθε γλώσσα μιλιέται και γράφεται σύμφωνα με ορισμένους κανόνες. Τη συστηματική εξέταση των κανόνων αυτών την ονομάζουμε **γραμματική**.

15. Η γραμματική που διδάσκει πώς οι αρχαίοι μιλούσαν και έγραφαν την αρχαία ελληνική γλώσσα λέγε-

ται γραμματική της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Ιδιαίτερα η γραμματική που διδάσκει πώς οι αρχαίοι μιλούσαν και έγραφαν την αττική διάλεκτο λέγεται γραμματική της αττικής διαλέκτου.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. Φθόγγοι. Γράμματα. Διαίρεση φθόγγων και γραμμάτων

16. Οι φ θ ό γ γ ο ι της αρχαίας ελληνικής παριστάνονται με 24 γ ρ ά μ μ α τ α, που είναι τα ίδια της νέας (βλ. § 2 και § 8). Το σύνολο των γραμμάτων αυτών λέγεται ε λ λ η ν ι κ ό α λ φ ά β η τ ο.

Σημ. Στην αρχή το ελληνικό αλφάβητο είχε και το γράμμα F, που από το σχήμα του λέγεται δίγαμμα (γιατί μοιάζει με διπλό κεφαλαίο Γ) και από την προφορά του λέγεται βαϋ (γιατί παρίστανε ένα φθόγγο σαν το σημερινό β ή σαν μισό ου, όπως όταν τώρα λέμε Ουάσιγκτον, τρισύλλαβο, ή άκουα, δισύλλαβο· πβ. § 4).

Επίσης στην αρχαιότατη ελληνική γλώσσα υπήρχε και ένας ακόμη φθόγγος που ακουόταν όπως ακούεται τώρα ο φθόγγος ι, όταν λέμε μιά, μοιάζω (πβ. § 4)· του φθόγγου αυτού δε μας παραδόθηκε γραπτό σύμβολο, αλλά, όταν θέλουμε να τον παραστήσουμε, τον σημειώνουμε με το λατινικό j (γιότ).

17. Τα γράμματα κατά τον τρόπο της γραφής τους ξεχωρίζονται σε κεφαλαία (Α, Β, Γ, Δ κτλ.) και σε μικρά (α, β, γ, δ κτλ.).

18. Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής (όπως και της νέας) διαιρούνται σε φωνήεντα και σε σύμφωνα (βλ. § 3).

α) Τα φωνήεντα της αρχαίας, ως φθόγγοι, παριστάνονται με 7 γράμματα, που λέγονται και αυτά φωνήεντα: α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

β) Τα σύμφωνα της αρχαίας, ως φθόγγοι, παριστάνονται με 17 γράμματα, που λέγονται και αυτά σύμφωνα: β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ (-ς), τ, φ, χ, ψ.

2. Διάρθρωση φωνηέντων

19. 1) Τα φωνήεντα της αρχαίας ελληνικής (δηλ. οι φθόγγοι που ακούονταν σαν φωνήεντα) διαιρούνται σε βραχύχρονα και μακρόχρονα.

α) Τα β ρ α χ ύ χ ρ ο ν α φωνήεντα προφέρονταν σε σύντομο χρόνο και παριστάνονται με τα γράμματα α, ι, υ, - ε, ο· και τα γράμματα αυτά λέγονται β ρ α χ ύ χ ρ ο - ν α .

Το καθένα από αυτά ακουόταν σαν ένα απλό φωνήεν που προφέρεται σύντομα: το βραχύχρονο α σαν ένα α, το βραχύχρονο ι σαν ένα ι, το βραχύχρονο υ σαν ένα ου, το ε σαν ένα ε, το ο σαν ένα ο.

β) Τα μ α κ ρ ό χ ρ ο ν α φωνήεντα προφέρονταν σε μακρύτερο χρόνο, σε διπλάσιο περίπου από όσο τα βραχύχρονα, και παριστάνονται με τα γράμματα α, ι, υ, - η, ω· και τα γράμματα αυτά λέγονται μ α κ ρ ό χ ρ ο - ν α .

Από αυτά το μακρόχρονο α ακουόταν σαν μακρύ α (περίπου σαν αα), το μακρόχρονο ι σαν μακρύ ι (περίπου σαν ιι), το μακρόχρονο υ σαν μακρύ ου (περίπου σαν ουου), το η σαν μακρύ ε (περίπου σαν εε), το ω σαν μακρύ ο (περίπου σαν οο).

2) Ο σύντομος ή μακρύς χρόνος της προφοράς των φωνηέντων λέγεται **χρόνος ή ποσότητα των φωνηέντων**.

3) Επειδή με τα ίδια γράμματα α, ι, υ, παριστάνονται και μακρόχρονοι και βραχύχρονοι φθόγγοι, γι' αυτό τα γράμματα α, ι, υ λέγονται **δίχρονα**.

Σημ. Η μακρότητα του δίχρονου σημειώνεται με το σημάδι $\bar{\quad}$ (χώρᾱ), η βραχύτητα με το σημάδι $\check{\quad}$ (γλῶσσᾶ).

20. Ανασκόπηση. Από τα 7 γράμματα α, ε, η, ι, ο, υ, ω που παριστάνουν φωνήεντα:

α) Το ε και το ο ονομάζονται **βραχύχρονα** (γιατί παριστάνουν φθόγγους βραχύχρονους).

β) Το η και το ω ονομάζονται **μακρόχρονα** (γιατί παριστάνουν φθόγγους μακρόχρονους).

γ) Το α, το ι και το υ ονομάζονται **δίχρονα**, γιατί παριστάνουν φθόγγους άλλοτε μακρόχρονους και άλλοτε βραχύχρονους (δηλ. σε άλλες λέξεις ή τύπους λέξεων είναι μακρόχρονα και σε άλλες βραχύχρονα).

3. Διαιρέση συμφώνων

21. 1) Τα σύμφωνα της αρχαίας (δηλ. οι φθόγγοι που ακούονταν σαν σύμφωνα) διαιρούνται:

α) σε **9 άφωνα**· αυτά παριστάνονται με τα γράμματα κ, γ, χ - π, β, φ - τ, δ, θ, που λέγονται και αυτά **ά φ ω ν α**·

β) σε **5 ημίφωνα**· αυτά παριστάνονται με τα γράμματα λ, ρ - μ, ν, σ(ς), που λέγονται και αυτά **η μ ί φ ω ν α**.

2) Εκτός από τα παραπάνω γράμματα υπάρχουν τρία ακόμα, τα ζ, ξ, ψ, που παριστάνουν σύμφωνα· αυτά λέγονται **διπλά**.

Τα γράμματα ζ, ξ, ψ ονομάστηκαν διπλά, γιατί το καθένα από αυτά παριστάνει δύο φθόγγους συγχω-
νευμένους: το ξ έγινε από το κ+σ ή γ+σ ή χ+σ (πίνακς
= πίναξ, φλόγς = φλόξ, ὄνυχς = ὄνυξ), το ψ από το π+σ
ή β+σ ή φ+σ (κώνωπς = κώνωψ, Ἄραβς = Ἄραψ, γράφ-
σω = γράψω) και το ζ από το σ+δ (Ἀθήναςδε = Ἀθήνα-
ζε) ή από το δ+ζ (φροντίδζω = φροντίζω) κτλ.

22. Τα άφωνα υποδιαιρούνται:

α) κατά το φωνητικό όργανο με το οποίο κυρίως προφέρονται: στα ουρανικά κ, γ, χ, στα χειλικά π, β, φ και στα οδοντικά τ, δ, θ.

β) κατά το είδος της πνοής που συνοδεύει την εκφώνησή τους: στα ψιλόπνοα (δηλ. λεπτά κατά την πνοή) κ, π, τ, στα δασύπνοα (δηλ. παχιά κατά την πνοή) χ, φ, θ και στα μέσα β, γ, δ.

23. Τα ημίφωνα υποδιαιρούνται στα υγρά λ, ρ, στα ένρινα μ, ν και στο συριστικό σ (ς).

24. ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

Είδη φθόγγων	Κατά το φωνητικό όργανο			Κατά το είδος της πνοής
	Ουρανικά	Χειλικά	Οδοντικά	
Άφωνα	κ	π	τ	ψιλόπνοα
	γ	β	δ	μέσα
	χ	φ	θ	δασύπνοα
Ημίφωνα	υγρά: λ, ρ			
	ένρινα: μ, ν (και γ πριν από τα κ, γ, χ, ξ)			
	συριστικό: σ (ς)			
	παλαιότερα ημίφωνα: F, j			
Διπλά	ζ, ξ, ψ			

4. Δίφθογγοι

25. Οι δίφθογγοι (§ 5) της αρχαίας ελληνικής είναι έντεκα:

α) οχτώ κύριοι: αι, ει, οι, υι - αυ, ευ, ηυ, ου.

β) τρεις καταχρηστικοί: α, η, ω.

26. Οι δίφθογγοι γενικά είναι μακρόχρονοι (βλ. § 19): παιδεύει, ῶ βασιλεῦ, ῶ γραῦ, ῶ βοῦ. Μόνο οι δίφθογγοι αι και οι λογαριάζονται βραχύχρονοι, όταν βρίσκονται εντελώς στο τέλος ασυναίρετης κλιτής λέξης: οἱ ναῦται, οἱ κῆποι· αλλά: τοῖς ναύταις, τοῖς κήποις – οἱ Ἴερμαῖ, τῆ ἤχοϊ, τῆ αἰδοῖ (συνηρημ.). Είναι όμως το αι και το οι μακρόχρονα στην κατάληξη της ευκτικής και στο τέλος των επιρρημάτων και επιφωνημάτων: παιδεύοι, παιδεύοισι, παιδεύοισαι (ευκτ.) – οἴκοι, ἴσθμοῖ, εὐοῖ, παπαῖ· ἔτσι και οἷ (προσωπ. αντων.). Πβ. και § 165, 2.

2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

1. Λέξη. Γράμματα της λέξης

27. Ο λόγος, προφορικός ή γραπτός, απαρτίζεται από λέξεις (βλ. § 6): φείδου χρόνου (2 λέξεις), τούς γονείς τίμα (3 λέξεις).

28. Κάθε λέξη αποτελείται από έναν ή περισσότερους φθόγγους, που παριστάνονται με τα αντίστοιχα γράμματα (βλ. § 2 και § 8).

Το πρώτο γράμμα της λέξης λέγεται **αρχικό**, το τελευταίο λέγεται **τελικό** και όλα τα άλλα λέγονται **εσωτερικά**.

29. α) Κάθε φωνήεν μπορεί να είναι τελικό: σῶμα, φέρε, μάχη, περί, ὑπό, δόρυ, ἐγώ.

β) Τελικά σύμφωνα στην αρχαία ελληνική είναι τα ν, ρ, ς (και τα διπλά ξ, ψ): πλοῖον, ῥήτωρ, ἄνθρωπος, φύλαξ (κς), κώνωψ (πς)· (βλ. § 21, 2).

2. Συλλαβή

30. α) **Συλλαβή** λέγεται το τμήμα της λέξης που απαρτίζεται από ένα ή περισσότερα σύμφωνα μαζί με ένα φωνήεν ή δίφθογγο: φῶ-τα, φῶς· ναῦ-ται· Ἑλ-λη-νες· ἄν-θρω-πος, στρά-τευ-μα, σάλ-πιγξ, στρό-φιγξ.

β) Η συλλαβή μπορεί ν' αποτελείται και από ένα μόνο φωνήεν ή ένα δίφθογγο: ἴ-α, ἄ-εῖ, υῖ-οῖ, οὐ (= ὄχι), εῖ (= ἄν). Βλ. και § 7.

31. Η λέξη, αν έχει μία μόνο συλλαβή, λέγεται **μονοσύλλαβη** (νοῦς, φῶς)· αν έχει δύο συλλαβές, **δισύλλαβη** (τι-μή, φέ-ρω)· αν έχει τρεις, **τρिसύλλαβη** (ἄν-θρω-πος, παι-δεύ-ω)· αν έχει περισσότερες από τρεις, **πολυσύλλαβη** (σω-φρο-σύ-νη, ἄ-γω-νί-ζο-μαι, ἄ-γω-νι-ζό-με-θα).

32. Σε κάθε λέξη με περισσότερες συλλαβές από μία, η τελευταία λέγεται **λήγουσα**, η προτελευταία **παραλήγουσα**, η αντιπροτελευταία **προπαραλήγουσα**· η πρώτη συλλαβή λέγεται **αρχική**.

33. Η συλλαβή, από το χρόνο του φωνήεντος που έχει, λέγεται:

α) **φύσει μακρόχρονη** ή απλώς **μακρόχρονη**, αν έχει μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο: θή-κη, τρώ-γω, χαί-ρω, κοί-τη, ὦ-ρα, εὐ-θυ-μῶ.

β) **θέσει μακρόχρονη**, αν έχει βραχύχρονο φωνήεν, αλλά ύστερ' από αυτό ακολουθούν στην ίδια λέξη δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή ένα διπλό (ζ, ξ, ψ): ἄλ-λος, θερ-μός, ἐ-χθρός· ὄ-ζω (= μυρίζω), τό-ξον.

γ) **βραχύχρονη**, αν έχει βραχύχρονο φωνήεν και ακολουθεί άλλο φωνήεν ή απλό σύμφωνο ή τίποτε: νέ-ος, φέ-ρο-μεν, λό-γος, ἔ-χε.

3. Συλλαβισμός

34. Το χώρισμα μιας λέξης στις συλλαβές της λέγεται **συλλαβισμός**. Ο συλλαβισμός των λέξεων στην αρχαία ελληνική γίνεται κατά τους εξής κανόνες:

α) Ένα ή περισσότερα σύμφωνα, όταν είναι στην αρχή της λέξης, συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο)· όταν είναι στο τέλος της λέξης, συλλαβίζονται με το προηγούμενο φωνήεν (ή δίφθογγο): να-ός, ναύ-της, βρα-δύς, βα-φεύς, στρα-τός, σάλ-πιγξ.

β) Ένα μόνο σύμφωνο ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζεται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο): ά-γω-νι-ζό-με-θα, δύ-να-μαι, ά-πει-ροι.

γ) Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο), όταν αρχίζει από αυτά (αρχαία) ελληνική λέξη: ά-γροϊ (γράφω), ά-στήρ (στέλλω), γί-γνο-μαι (γνῶσις), Ά-ρι-ά-δνη (δνοφερός). Αλλιώς, χωρίζονται: έλ-πίς, όρ-μή, ίπ-πος, θάρ-ρος.

δ) Τρία σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο), όταν και από τα τρία αυτά σύμφωνα ή μόνο από τα δύο πρώτα αρχίζει αρχαία ελληνική λέξη: ά-στρα-πή (στρέφω), έ-χθρός (χθές), ί-σχνός (σχῆμα). Αλλιώς, χωρίζονται· και το πρώτο από αυτά συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν ή τον προηγούμενο δίφθογγο: άν-θρω-πος, δέν-δρον, πορ-θμός, στιλ-πνός.

ε) Οι σύνθετες λέξεις χωρίζονται στα συνθετικά τους μέρη, αν κατά τη σύνθεση δεν έχει αποβληθεί το τελικό

φωνήεν του θέματος του α΄ συνθετικού· αλλιώς, συλλαβίζονται σαν απλές λέξεις: έξ-έρχομαι, συν-άγω, προσφέρω, δυσ-τυχής, Ἑλλήσ-ποντος, νουν-εχής· αλλά: πα-ρέρχομαι, ἀ-πέχω, κά-θοδος, νο-μάρχης, φί-λιππος, πρω-ταγωνιστής.

3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ, ΠΝΕΥΜΑΤΑ, ΣΤΙΞΗ

Α'. ΟΙ ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ Ο ΤΟΝΙΣΜΟΣ

1. Τόνοι

35. Σε κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές μία από αυτές **τ ο ν ί ζ ε τ α ι**, δηλ. προφέρεται πιο δυνατά από τις άλλες. Για να φανερώσουμε στο γραπτό λόγο ποια είναι η συλλαβή που τονίζεται, γράφουμε πάνω στο φωνήεν ή το δίφθογγο της συλλαβής αυτής ένα σημάδι που λέγεται **τόνος**: φέ-ρω, φε-ρό-με-θα, φε-ρο-μέ-νη, φεῦ-γε, ά-πό-φευ-γε, ά-γα-θός, ά-νήρ.

36. Οι τόνοι είναι τρεις: η **όξεία (´)**, η **βαρεία (`)** και η **περισπωμένη (~)**: Ἄρταξέρξης καὶ Κῦρος.

2. Ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους

37. Σε κάθε λέξη πάνω στο φωνήεν ή το δίφθογγο της συλλαβής που τονίζεται σημειώνουμε κάθε φορά έναν **ο ρ ι σ μ έ ν ο τ ό ν ο** (πβ. § 38 και § 39). Κατά τη θέση που έχει ο τόνος σε μια λέξη και κατά το είδος του η λέξη αυτή λέγεται:

- 1) **ὀξύτονη**, αν έχει οξεία στη λήγουσα: πατήρ·
- 2) **παροξύτονη**, αν έχει οξεία στην παραλήγουσα: μήτηρ·
- 3) **προπαροξύτονη**, αν έχει οξεία στην προπαραλήγουσα: λέγομεν·
- 4) **περισπώμενη**, αν έχει περισπωμένη στη λήγουσα: τιμῶ·
- 5) **προπερισπώμενη**, αν έχει περισπωμένη στην παραλήγουσα: δῶρον·
- 6) **βαρύτονη**, αν δεν τονίζεται στη λήγουσα: ἄνθρωπος, λύω, κελεύω.

3. Τονισμός. Γενικοί κανόνες τονισμού

38. Ο τονισμός των λέξεων στην αρχαία ελληνική γίνεται κατά τους εξής γενικούς κανόνες:

1) **Καμιά λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα** (όπως και στην κοινή νέα ελληνική): λέγομεν, ἐλέγομεν, ἐλεγόμεθα, ἐπικίνδυνος, ἐπικινδυνότατος.

2) **Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η προπαραλήγουσα δεν τονίζεται:** (ἡ βασίλισσα, αλλά) τῆς βασιλίσσης, (ἄμεσος, αλλά) ἀμέσως.

3) **Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία:** τιμώμεθα, παρήγορος, πείθομαι.

4) **Κάθε βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία:** νέφος, τόπος, ἀγαθός.

5) **Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται,**

παίρνει οξεία εμπρός από μακρόχρονη λήγουσα:
θήκη, κώμη, παιδεύω, κλαίω.

6) Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη εμπρός από βραχύχρονη λήγουσα: κῆπος, χῶρος, φεῦγε, κῶμαι.

7) Η θέσει μακρόχρονη συλλαβή ως προς τον τονισμό λογαριάζεται βραχύχρονη: αὔλαξ, κλίμαξ, μεῖραξ, τάξις, λύτρον (βλ. § 33, β).

8) Η βαρεία σημειώνεται στη θέση της οξείας μόνο στη λήγουσα, όταν δεν ακολουθεί στίξη ή λέξη εγκλιτική (βλ. § 43,1 και § 50): ὁ βασιλεὺς τὴν μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιβουλήν οὐκ ἠσθάνετο - τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἔσει πιστός, τοῖς δὲ βαρβάροις φοβερός - τό τε βαρβαρικὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν - ναός τις.

4. Ειδικοὶ κανόνες τονισμού

39. 1) Η ασυναίρετη ονομαστική, αιτιατική και κλητική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, κανονικά παίρνει οξεία:

ὁ ποιητής, τὸν ποιητήν, ὦ ποιητά· οἱ ποιηταί, τοὺς ποιητάς, ὦ ποιηταί·

ἡ φωνή, τὴν φωνήν, ὦ φωνή· αἱ φωναί, τὰς φωνάς, ὦ φωναί·

πατήρ, λιμήν, ἀνδριάς· καλήν, καλάς, καλά· αὐτή, αὐτήν, αὐτάς· λαβών, ἰδών, λελυκώς, λυθείς.

Εξαιρέσεις βλ. § 144.

2) Η μακροκατάληκτη γενική και δοτική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει περισπωμένη:

τοῦ ποιητοῦ, τῷ ποιητῇ· τῶν ποιητῶν, τοῖς ποιηταῖς·
τῆς φωνῆς, τῇ φωνῇ· τῶν φωνῶν, ταῖς φωναῖς·
τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ἀγαθῆς, τῷ ἀγαθῷ, τῇ ἀγαθῇ· τῶν
ἀγαθῶν, τοῖς ἀγαθοῖς, ταῖς ἀγαθαῖς κτλ·
αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτῷ, αὐτῇ· αὐτῶν, αὐτοῖς, αὐταῖς κτλ.

Εξαιρέσεις βλ. § 102, 2 (τοῦ λεῷ, τῷ λεῷ κτλ.).

3) Στα πτωτικά (βλ. § 74), όπου τονίζεται η ονομαστική του ενικού εκεί τονίζονται και οι άλλες πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού, εκτός αν εμποδίζει η λήγουσα:

λέων, λέοντος, λέοντες κτλ. - αλλά: λεόντων (βλ. § 38, 2)·

ἄρρην, ἄρρενος, ἄρρενες κτλ. - αλλά: ἀρρένων·
ἕκαστος, ἕκαστον, ἕκαστοι κτλ. - αλλά: ἐκάστου,
ἐκάστων, ἐκάστους·

ὁ λύων, τοῦ λύοντος, οἱ λύοντες κτλ. - αλλά: τῶν λυόντων.

Εξαιρέσεις βλ. § 88, 3 και § 145.

4) Η λήγουσα που προέρχεται από συναίρεση, όταν τονίζεται, κανονικά παίρνει περισπωμένη:

(τιμάω) τιμῷ, (τιμάων) τιμῶν, (ἐπιμελέες) ἐπιμελεῖς·
παίρνει ὅμως οξεία, αν πριν από τη συναίρεση είχε

οξεία η δευτέρα από τις συλλαβές που συναιρούνται:
(έσταως) έστώς, (κληίς, κλής) κλείς.

5) ΣΤΙΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ Ο ΤΟΝΟΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑ ΑΝΕΒΑΙΝΕΙ ΩΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΥΛΛΑΒΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΥ, ΑΝ ΕΠΙΤΡΕΠΕΙ Η ΛΗΓΟΥΣΑ: (σοφός) πάνσοφος, (πόλις) άκρόπολις, μεγαλόπολις, (πήχυς) είκοσάπηχυς· (έλθε) άπελθε, (δός) άπόδος· (φρήν) ό μεγαλόφρων, τó μεγαλόφρον (βλ. § 432).

5. Άτονες λέξεις

40. Δέκα μονοσύλλαβες λέξεις της αρχαίας ελληνικής δεν παίρνουν τόνο και γι' αυτό λέγονται άτονες λέξεις. Αυτές είναι 1) τα άρθρα ό, ή, οί, αί· 2) οι προθέσεις είς, έν, έκ (ή έξ)· 3) τα μόρια εί, ώς, ού (ή ούκ ή ούχ).

6. Εγκλιτικές λέξεις. Έγκλιση του τόνου

41. Μερικές μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες λέξεις συμπεφέρονται τόσο στενά με την προηγούμενη, ώστε ακούονται σαν ν' αποτελούν μαζί της μία λέξη· γι' αυτό ο τόνος τους κανονικά ή χάνεται ή ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης ως οξεία (πβ. τα νεοελληνικά: ο αδερφός μου, ο δάσκαλός μου).

Οι λέξεις αυτές λέγονται εγκλιτικές λέξεις ή απλώς εγκλιτικά.

42. Συχνότερα εγκλιτικά της αρχαίας ελληνικής είναι:

1) οι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών μοῦ, μοί, μέ - σοῦ, σοί, σέ - οὔ, οἷ, ἔ (βλ. § 222).

2) όλες οι πτώσεις ενικού και πληθυντικού της αόριστης αντωνυμίας

τις - τὶ εκτός από τον τύπο του ουδέτ. πληθ. ἄττα (= τινὰ = μερικά) (βλ. § 237)·

3) όλοι οι δισύλλαβοι τύποι της οριστικής του ενεστώτα των ρημάτων εἰμι (= εἶμαι) και φημι (= λέγω) (βλ. § 275 και § 351, 3)·

4) τα επιρρήματα πού, ποί, ποθὲν - πώς, πῆ (ή πῆ)· ποτέ (βλ. 363, α)·

5) τα μόρια γέ, τέ, τοί, πέρ, πώ, νῦν και το πρόσφυμα δὲ (διαφορετικό από το σύνδεσμο δὲ) (βλ. § 370, 1 και 6).

43. 1) Ο τόνος των εγκλιτικῶν χάνεται: α) σε όλα τα εγκλιτικά (μονοσύλλαβα ή δισύλλαβα), όταν η προηγούμενη λέξη είναι οξύτονη ή περισπώμενη:

ναός τις, καλόν ἐστι (με οξεία και όχι βαρεία στην προηγούμενη λέξη· βλ. § 38, 8) - τιμῶ σε, τιμῶ τινας·

β) μόνο στα μονοσύλλαβα εγκλιτικά, όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη: γέρων τις, παιδεύω σε.

2) Ο τόνος των εγκλιτικῶν ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης (ως οξεία), όταν η προηγούμενη λέξη είναι προπαροξύτονη ή προπερισπώμενη ή άτονη ή εγκλιτική:

ἔλαφός τις, ἔλαφοί τινες - κῆπός τις, κῆποί τινες, Ἄριαϊός τε καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοί - ἔν τινι τόπῳ - εἶ τις

βούλεται - εἴ τίς ἐστί μοι φίλος.

3) Ο τόνος των εγκλιτικών μένει στη θέση του (δηλ. δε γίνεται ἐγκλιση τόνου):

α) όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη και το εγκλιτικό δισύλλαβο: λόγοι τινές, ἀνθρώπων τινῶν, φίλοι εἰσίν·

β) όταν η προηγούμενη λέξη έχει πάθει ἐκθλιψη ή όταν πριν από το εγκλιτικό υπάρχει στίξη: καλόν δ' ἐστίν - Ὅμηρος, φασί, τυφλὸς ἦν·

γ) όταν υπάρχει ἔμφαση ή αντιδιαστολή: παρὰ σοῦ, πρὸς σέ· ταῦτα σοὶ λέγω, οὐκ ἐκείνῳ.

Β'. Τα πνεύματα και η χρήση τους

1. Πνεύματα

44. Κάθε λέξη που αρχίζει από φωνήεν ή δίφθογγο ή από το σύμφωνο ρ παίρνει πάνω σ' αυτό ένα ιδιαίτερο σημάδι, που λέγεται πνεύμα.

45. Τα πνεύματα είναι δύο, η ψιλή (´) και η δασεία (´): άήρ, είκων - άγνός, εύρίσκω· ρέω.

2. Λέξεις με ψιλή και λέξεις με δασεία

46. Από τις λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο οι περισσότερες παίρνουν ψιλή.

47. Δασύνονται (δηλ. παίρνουν δασεία) κανονικά:

1) Οι λέξεις που αρχίζουν από υ ή από ρ: ύβριζω, ρόδον.

2) Τα άρθρα ό, ή, αί και οι δεικτικές αντωνυμίες όδε, ήδε, οίδε, αίδε· ούτος, αύτη.

3) Οι αναφορικές αντωνυμίες και τα αναφορικά επιρρήματα (εκτός από τα ένθα, ένθεν): ός, ή, ό κτλ. (βλ. § 240), όπου, όθεν κτλ. (βλ. § 363, α).

4) Οι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας ήμεις, ήμῶν κτλ., οὔ, οἷ, ἔ, οι αντωνυμίες ἕτερος, ἑκάτερος, ἕκαστος και οι λέξεις που σχηματίζονται από αυτές (ήμέτερος, ἑαυτοῦ, ἑτέρωθεν, ἑκάστοτε κτλ.).

5) Οι σύνδεσμοι ἕως, ήνίκα, ἵνα, ὅμως, ὅποτε, ὅπως,

ὄτε, ὅτι, ὡς, ὥστε.

6) Τα αριθμητικά εἶς, ἕν, ἕξ, ἐπτά, ἑκατόν· επίσης τα παράγωγα από αυτά· ἑνδεκα, ἑξακόσιοι, ἑβδομήκοντα, ἑκατοντάκις κτλ.

7) Οι ακόλουθες λέξεις (και ὅσες εἶναι παράγωγες από αυτές ή σύνθετες με α' συνθετικό τις λέξεις αυτές):

A.- ἄβρός, ἄγιος, ἄγνός, Ἄιδης, ἄδρός, ἄθρόος (στην αττική διάλεκτο), αἶμα, Αἶμος, αἰρέω-ῶ, αἰ ἄλαϊ (= η αλυκή), ἄλας, Ἀλιάκμων, γεν. -ονος, Ἀλίαρτος, ἀλιεύω (μτγν.), Ἀλικαρνασσός, ἄλις (= αρκετά), ἀλίσκομαι- ἄλωσις, ἄλλομαι (= πηδῶ), Ἀλόνησος, ἀλουργίς, γεν. -ίδος (μτγν.), ὁ ἄλς, γεν. τοῦ ἄλός (= αλάτι· συχνά σε πληθ. οἱ ἄλες = αλάτι, αλυκή), ἡ ἄλς, γεν. τῆς ἄλός (= θάλασσα), ἀλτήρ, πληθ. ἀλτῆρες, ἄλυσις, ἡ ἄλως (= αλώνι), ἄμα, ἄμαξα, ἀμαρτάνω, ἄμιλλα, ἄμμα (= δέσιμο, κόμπος· από το ἄπτω), ἀνύτω (αλλά και ἀνύ(τ)ω), ἀπαλός, ἄπαξ, ἀπλοῦς, ἄπτω-ἄπτομαι, ἄρμα, ἀρμόζω, ἀρμονία, ἀρμός, ἄρπαξ - ἀρπάζω, ἀφή, ἀψίκορος, ἀψίς, γεν. -ῖδος.

E.- (Ἑβραῖος), τὸ ἔδος (= θρόνος, ναός, ἀγαλμα), ἔδρα, ἐδώλιον, ἔζομαι (= κάθομαι), εἰλόμην (ἀόρ. β' του αἰροῦμαι), εἶμαρται - εἶμαρμένη, εἶργνυμι και εἶργνύω (= εμποδίζω την ἔξοδο, κλείνω μέσα· ενώ εἶργω = εμποδίζω την εἴσοδο, αποκλείω), εἶρκτή, Ἑκάβη, ἐκάς (= μακριά), Ἑκάτη, ἐκών, Ἑλένη, Ἑλικών (γεν. -ῶνος), ἡ ἔλιξ, ἐλίπτω (= τυλίγω, στρέφω), ἔλκος, ἔλκω (μεταγ. ἐλκύω), Ἑλλάς, Ἑλλην, ἡ ἔλμινς (γεν. -ινθος = σκουλήκι των εντέρων), τὸ ἔλος, ἔνεκα ἢ ἔνεκεν, ἐξῆς, ἐξω (μέλλ. του ρ. ἔχω), ἐορτή, ἔρκος (= φραγμός), ἔρμα, ἐρμηνεύω, Ἑρμῆς, ἔρπω, ἐσπέρα, ἔσπερος, ἐσπόμην (ἀόρ. β' του

ἔπομαι), ἐστιάω-ῶ, ἐταῖρος, ἔτοιμος και ἐτοῖμος, εὐρίσκω, ἐφθός (= βραστός· για τα μέταλλα = καθαρισμένος με φωτιά, καθάρως), ἔψω (= βράζω), ἔωλος (= παλιός, ὄχι πρόσφατος), ἤ ἔως (= πρῶί).

Η.- Ἥβη, ἠγέομαι -οὔμαι, ἠδομαι, ἠκιστα, ἠκω, ἠλιξ (= συνομήλικος, σύντροφος), Ἡλιαία, ἠλιος, ἠλος (= καρφί), ἡμέρα, ἡμερος, ἡμι- (αχώριστο μόριο), ἡμισυς, ἡ ἡνία και τὰ ἡνία (= χαλινός), ἦπαρ, Ἥρα, Ἡρακλῆς, Ἡρόδοτος, ἦρως, Ἡσίοδος, ἦσυχος, ἦττα, ἠττάομαι -ῶμαι, ἠττων, Ἥφαιστος.

Ι.- ἰδρύω, ἰδρώς, ἰέραξ, ἰερός, ἴημι, ἰκανός, ἰκέτης, ἰκνέομαι -οὔμαι, ἰλάσκομαι, ἰλαρός, ἴλεως, ἰμάς, ἰμάτιον, ἴμερος (= πόθος), ἵππος, (μεταγεν. ἵπταμαι), ἴστημι, ἰστός - ἰστίον, ἱστορία, ἱστορέω -ῶ, ἴστωρ (γεν. -ορος = ἔμπειρος, γνώστης).

Ο.- ὀδός, ὀλκὰς (= πλοίο που ρυμουλκεῖται, φορηγό), ὀλκῆ (= ἔλξη, εἰσπνοή, βάρος), ὀ ὀλκός (= μηχανήμα με το οποίο ἔσερναν τα πλοία, λουρί, χαλινός, τροχιά, αυλάκι), ὄλμος, ὄλος, ὀρμαθός, ὀρμή, ὀ ὀρμος, ὀ ὀρος, τὸ ὀριον, ὀρίζω, ὀράω -ῶ, ὄσιος.

Ω.- ὦρα, ὠραῖος, ὠριμος.

3. Θέση του τόνου και του πνεύματος

48. α) Στα απλά φωνήεντα και τους καταχρηστικούς διφθόγγους, όταν γράφονται με μικρά γράμματα, ο τόνος ἢ το πνεύμα σημειώνεται ἀπό πάνω: ἀρετή, ἐορτή,

τῷ ἀνθρώπῳ, ἤώς, ὠδεῖον· ὅταν εἶναι κεφαλαία, σημειώνεται εμπρός και προς τα πάνω: Ἀθηνᾶ, Ἑλλάς, Ἡώς, Ὠιδεῖον ἢ Ὠδεῖον.

β) Στους κύριους διφθόγγους ο τόνος ἢ το πνεύμα σημειώνεται πάνω στο δεύτερο φωνήεν: αὐτός, αἶρετός, εὐρίσκω, ναύτης, σφαῖρα, Αἰγεύς.

γ) Ὄταν ο τόνος και το πνεύμα βρίσκονται στην ἴδια συλλαβή, τότε η οξεία ἢ η βαρεία σημειώνεται ὑστερ' ἀπό το πνεύμα και η περισπωμένη ἀπό πάνω του: ἄνθρωπος, Ἑλλήν, αὔριον, Αἴας ὃς ἦρως ἦν, εὔρος, Ἥρα, ἦπαρ.

δ) Ο τόνος και το πνεύμα παραλείπονται σε λέξεις που γράφονται ολόκληρες με κεφαλαία: ΕΛΛΑΣ, ΑΙΓΙΝΑ, ΠΑΡΘΕΝΩΝ.

Γ'. Ἄλλα σημεία στο γραπτό λόγο

1. Βοηθητικά ορθογραφικά σημεία

49. Στο γραπτό λόγο χρησιμοποιούνται και τα ακόλουθα βοηθητικά ορθογραφικά σημεία:

1) Η υποδιαστολή (,), που εἶναι ὅμοια με το κόμμα και σημειώνεται συνήθως στην αναφορική αντωνυμία ὅ,τι, για να την ξεχωρίσει ἀπό τον ειδικό σύνδεσμο ὅτι.

2) Τα διαλυτικά (¨), που σημειώνονται πάνω στο ι ἢ

υ, όταν χρειάζεται να δηλωθεί ότι το ι ή το υ δε σχηματίζει δίφθογγο με το προηγούμενο φωνήεν μιας λέξης: Άχαϊα, δυϊκός, πραΰνω, προϋπάρχω.

3) Ο **απόστροφος (')**, που σημειώνεται στην έκθλιψη (§ 57).

4) Η **κορωνίδα (')**, που σημειώνεται στην κράση (§ 55).

5) Το **ενωτικό (-)**, μια γραμμούλα, μικρότερη από την παύλα, που χρησιμεύει για να ενώνει τις συλλαβές στις οποίες χωρίζεται μια λέξη: θά-λασ-σα. Το ενωτικό χρησιμεύει κυρίως στο τέλος της γραμμής, όταν δεν χωρεί ολόκληρη η λέξη και είναι ανάγκη να κοπεί και να χωριστεί (κατά τους κανόνες του συλλαβισμού).

2. Σημεία της στίξης

50. Στο γραπτό λόγο, εκτός από τους τόνους, τα πνεύματα και τα παραπάνω βοηθητικά σημεία, χρησιμοποιούνται και μερικά άλλα σημάδια που ευκολύνουν το διάβασμα, δείχνοντας πού και πόσο πρέπει να σταματά κάθε φορά η φωνή μας και πώς να χρωματίζεται κατά το νόημα. Τα σημάδια αυτά λέγονται **σημεία της στίξης**.

Τέτοια σημεία είναι τα ακόλουθα:

1) Η **τελεία στιγμή ή απλώς τελεία (.)**· σημειώνεται εκεί όπου τελειώνει **π ε ρ ί ο δ ο ς**, δηλ. τμήμα του λόγου που περιέχει ένα ακέραιο νόημα.

2) Η μέση ή άνω στιγμή ή επάνω τελεία (·)· χρησιμεύει για να δείξουμε ότι πρέπει να γίνει μικρότερη διακοπή απ' ό,τι με την τελεία και σημειώνεται στο τέλος τμήματος μιας περιόδου με νόημα κάπως ανεξάρτητο, που συμπληρώνεται με το επόμενο τμήμα.

3) Η υποδιαστολή ή το κόμμα (,)· χρησιμεύει για να δείξουμε πολύ μικρή διακοπή, εκεί όπου λογικά χωρίζονται μεταξύ τους οι προτάσεις μιας περιόδου ή ορισμένες λέξεις στην ίδια πρόταση.

Π α ρ ά δ ε ι γ μ α για τη χρήση της τελείας, της επάνω τελείας και του κόμματος: Μηδέποτε μηδέν αίσχρον ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· καὶ γάρ, ἂν τοὺς ἄλλους λάθης, σεαυτῷ συνειδήσεις. Τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, τοὺς δὲ φίλους αἰσχύνου, τοῖς δὲ νόμοις πείθου.

4) Το ερωτηματικό (;)· σημειώνεται ύστερ' από μια ερωτηματική λέξη ή στο τέλος μιας φράσης, όταν με αυτήν εκφέρεται ευθεία ερώτηση: τί; πῶς; - Ὁ Πατήρ σε ἄρχοντα τοῦ οἴκου κατέλιπε;

5) Το θαυμαστικό ή επιφωνηματικό (!)· σημειώνεται ύστερ' από τα επιφωνήματα και από κάθε επιφωνηματική λέξη ή φράση που εκφράζει θαυμασμό, αναφώνηση, χαρά, φόβο, έκπληξη και γενικά κάποιο ψυχικό πάθος: οἴμοι! φεῦ! Ἡράκλεις! Ὡς καλός μοι ὁ πάππος!

6) Τα αποσιωπητικά (...)· φανερώνουν διακοπή του λόγου ή σκόπιμη αποσιώπηση λέξεων από φόβο, εντροπή, περιφρόνηση κτλ., ή για να δοθεί περισσότερη έμφαση σ' εκείνο που παραλείπεται: Καὶ ἔὰν μὲν ἐκῶν πείθηται..., εἰ δὲ μή, ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον

καὶ καμπτόμενον εὐθύνουσιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς.

7) Η **παύλα** (-)· φανερώνει διακοπή του λόγου μετά την οποία ακολουθεί κάποιο επιπρόσθετο συμπλήρωμα των προηγουμένων ή μια απότομη στροφή του λόγου: Ἐλέγετο δὲ ὁ στόλος (= η εκστρατεία) εἶναι εἰς Πισίδας. Ἐστρατεύετο μὲν δὴ (ενν. ὁ Ξενοφῶν) οὕτως ἐξαπατηθεῖς – οὐχ ὑπὸ Προξένου.

8) Η **παρένθεση** ((...))· χρησιμεύει για να περικλείσει λέξη ή φράση που επεξηγεί ή συμπληρώνει τα λεγόμενα, αλλά και που μπορεί να λείπει: Ἐν δὲ τούτοις τοῖς νομοθέταις μὴ θῆσθε νόμον μηδένα (εἰσὶ γὰρ ὑμῖν ἰκανοί), ἀλλὰ τοὺς εἰς τὸ παρὸν βλάπτοντας ὑμᾶς λύσατε.

9) Η **διπλή παύλα** (-...-)· χρησιμεύει για ν' απομονώνει μια φράση, όπως γίνεται και με την παρένθεση· χρησιμοποιείται ιδίως, όταν η φράση που απομονώνεται δεν έχει τόσο δευτερεύουσα σημασία, ώστε να κλειστεί σε παρένθεση: Ὁ δὲ Πρόξενος - ἔτυχε γὰρ ὕστερος προσιῶν καὶ τάξις αὐτῶ ἐπομένη τῶν ὀπλιτῶν - εὐθύς οὖν εἰς τὸ μέσον ἀμφοτέρων ἄγων ἔθετο τὰ ὄπλα καὶ ἐδεῖτο τοῦ Κλεάρχου μὴ ποιεῖν ταῦτα.

10) Τα **εισαγωγικά** («...»), μέσα στα οποία μνημονεύονται κατά λέξη οι λόγοι ενός προσώπου: Εὐθύς οὐκ ἠνέσχετο (ενν. ὁ Κῦρος), ἀλλ' εἰπὼν «Τὸν ἄνδρα ὀρῶ» ἴετο ἐπ' αὐτόν. «Τί οὖν», ἂν τις εἴποι, «ταῦτα λέγεις ἡμῖν;»

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΙΚΑ ΠΑΘΗ

51. Οι λέξεις δε μένουν πάντοτε αμετάβλητες, όπως σχηματίστηκαν εξ αρχής. Συχνά αλλάζουν μορφή, γιατί οι φθόγγοι τους χάνονται ή συγχωνεύονται ή με οποιονδήποτε τρόπο μεταβάλλονται (πβ. τα νεοελλ.: ημέρα - μέρα, από αυτού - απ' αυτού· λέγω - λέω· το έφερα - το 'φερα· φωνάξετε - φωνάξτε - φωνάχτε κτλ.).

Οι διάφορες αποβολές, συγχωνεύσεις και κάθε είδους μεταβολές των φθόγγων λέγονται **φθογγικά πάθη**.

Α'. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων

1. Χασμωδία. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων για την αποφυγή της χασμωδίας

52. Όταν σε μια λέξη ή ανάμεσα σε δύο γειτονικές λέξεις βρεθούν στη σειρά φωνήεντα ή δίφθογγοι, λέμε ότι υπάρχει **χασμωδία**: αγαπάει, ο άνήρ, επί αυτού, έλεγε εκείνος, έλεγε ούτος, αεί.

Για την αποφυγή της χασμωδίας συμβαίνουν ορισμένα πάθη των φωνηέντων και διφθόγγων (**συναίρεση,**

κράση, έκθλιψη κτλ.), που με μία λέξη λέγονται **συναλοιφή**. Άλλοτε πάλι για την αποφυγή της χασμωδίας γίνεται πρόσληψη **ευφωνικών συμφώνων**.

Όλα αυτά εξετάζονται παρακάτω.

α) Συναίρεση

53. Συναίρεση λέγεται η συγχώνευση μέσα στην ίδια λέξη δύο στη σειρά φωνηέντων ή φωνήεντος και διφθόγγου σ' ένα μακρόχρονο φωνήεν ή σ' ένα δίφθογγο: **σुकѐα - συκῆ, τιμάομεν - τιμῶμεν, ποιέομεν - ποιοῦμεν, τιμάει - τιμᾶ, προέλεγον - προῦλεγον, προεθυμήθην - προυθυμήθην**.

54. Η συλλαβή που προέρχεται από τη συναίρεση κανονικά τονίζεται, αν πριν από τη συναίρεση τονιζόταν η μία από τις δύο συλλαβές που συναιρούνται: **τιμάω - τιμῶ, συκεῶν - συκῶν, αλλά τίμαε - τίμα, Σωκράτεος - Σωκράτους (πβ. § 39, 4, § 100, 2, καθώς και § 164 και § 183, 2)**.

β) Κράση

55. Κράση λέγεται η συγχώνευση του τελικού φωνήεντος ή διφθόγγου μιας λέξης με το αρχικό φωνήεν ή τον αρχικό δίφθογγο της ακόλουθης: **τὰ ἄλλα - τᾶλλα, τὸ ὄνομα - τοῦνομα, μέντοι ἄν - μεντᾶν, ἐγὼ οἶμαι - ἐγῶμαι**.

Πάνω στο φωνήεν που προκύπτει από την κράση γράφεται ένα σημάδι που είναι όμοιο με την ψιλή και λέγεται **κορωνίδα** (βλ. § 49, 4): καὶ ἐγὼ - κάγῳ· αν από την κράση προκύπτει κύριος δίφθογγος, η κορωνίδα σημειώνεται στο δεύτερο φωνήεν του διφθόγγου: τὰ αὐτὰ - ταύτᾱ.

Όταν όμως η πρώτη από τις λέξεις που συγχωνεύονται είναι τύπος που αποτελείται μόνο από ένα φωνήεν ή ένα δίφθογγο με δασεία (π.χ. ὀ, οἶ, ἦ, αἶ, ἦ, ὄ, οὔ κτλ.), τότε στη θέση της κορωνίδας σημειώνεται η δασεία: ὁ ἀνήρ - ἀνήρ· ὁ ἄνθρωπος - ἄνθρωπος· ἅ ἄν - ἄν· οὔ ἔνεκα - οὔνεκα.

56. Κράση με τις αμέσως επόμενες λέξεις παθαίνουν συνήθως:

1) Οι τύποι του άρθρου και της αναφορικής αντωνυμίας ὄς, ἦ, ὄ, που λήγουν σε φωνήεν ή δίφθογγο, καθώς και το κλητικό ὦ: ὁ ἄνθρωπος = ἄνθρωπος, τοῦ ἀνδρὸς = τάνδρός, τὰ ἐμὰ = τὰμά, ἅ ἐγὼ = ἀγῳ, οὔ ἔνεκα = οὔνεκα, ὦ ἀγαθὲ = ὠγαθέ·

2) η λέξη ἐγὼ με τη λέξη οἶδα (= γνωρίζω) ή με τη λέξη οἶμαι (= νομίζω): ἐγὼ οἶδα = ἐγῶδα, ἐγὼ οἶμαι = ἐγῶμαι·

3) ο σύνδεσμος μέντοι με το μόριο ἄν: μέντοι ἄν = μεντᾶν·

4) ο σύνδεσμος καί: καὶ ἐγὼ = κάγῳ, καὶ εἶτα = κᾶτα·

5) η πρόθεση πρό: πρὸ ἔργου = προῦργου.

γ) Ἐκθλιψη

57. Ἐκθλιψη λέγεται η αποβολή του τελικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης εμπρός από το αρχικό φωνήεν ή τον αρχικό δίφθογγο της ακόλουθης: ἀπό ἐμοῦ = ἀπ' ἐμοῦ, οὔτε αὐτός = οὔτ' αὐτός.

Πάνω από τη θέση του φωνήεντος που παθαίνει έκθλιψη γράφεται ένα σημάδι που είναι όμοιο με ψιλή και λέγεται **απόστροφος** (βλ. § 49, 3): ἀπό ἐμοῦ = ἀπ' ἐμοῦ· όταν όμως η έκθλιψη γίνεται κατά τη σύνθεση λέξεων, δε σημειώνεται απόστροφος: ἀπό ἔχω = ἀπέχω.

58. Ο τόνος του φωνήεντος που παθαίνει έκθλιψη (αν τούτο τονιζόταν πριν από την έκθλιψη):

1) στις άκλιτες λέξεις χάνεται μαζί με το φωνήεν που εκθλίβεται: παρὰ ἐμοῦ = παρ' ἐμοῦ, ἐπὶ αὐτοῦ = ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐκεῖνος = ἀλλ' ἐκεῖνος·

2) στις κλιτές λέξεις και στο αριθμητικό ἑπτὰ ανεβαίνει στην προηγούμενη συλλαβή, πάντα ως ο ξ ε ί α: δεινὰ ἔπαθον = δειν' ἔπαθον, φημὶ ἐγὼ = φήμ' ἐγώ, ἑπτὰ ἦσαν = ἑπτ' ἦσαν.

59. Αν ύστερ' από την έκθλιψη απομένει στο τέλος της λέξης άφωνο ψιλόπνοο (κ, π, τ) και η ακόλουθη λέξη δασύνεται, τότε το ψιλόπνοο τρέπεται στο αντίστοιχό του (ομόφωνο) δασύπνοο, δηλ. το κ σε χ, το π σε φ, το τ σε θ: ἀπό ἡμῶν = ἀφ' ἡμῶν, κατὰ ἡμῶν = καθ' ἡμῶν· αν ύστερ' από την έκθλιψη απομένουν δύο ετερόφωνα ψιλόπνοα (κτ ή πτ), τότε εμπρός από λέξη που έχει δασεία τρέπονται και τα δύο στα αντίστοιχά τους δασύπνοα: νύκτα ὄλην = νύχθ' ὄλην, νύκτα (καὶ) ἡμέραν =

νυχθημερόν, ἑπτὰ ἡμέραι = ἑφθήμερος.

δ) Αφαίρεση, υφαίρεση

60. 1) Κάποτε, και ιδίως στην ποίηση, γίνεται **αφαίρεση**, δηλ. **αποβολή** του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης, όταν η προηγούμενη λήγει σε μακρόχρονο φωνήεν ή σε δίφθογγο. Τότε πάνω από τη θέση του φωνήεντος που χάθηκε σημειώνεται ο απόστροφος: αὕτη 'κείνη, ὦ 'γαθέ, εἴη 'ξ ἐμοῦ (αντί εἴη ἐξ ἐμοῦ), ποῦ 'κείνη ἐστίν; (Πβ. τα νεοελλ.: να 'μουν, που 'ναι;).

2) Γίνεται κάποτε και μέσα στην ίδια λέξη αποβολή ενός από δύο όμοια βραχύχρονα φωνήεντα ή αποβολή του ι των διφθόγγων εμπρός από φωνήεν· η αποβολή αυτή λέγεται **υφαίρεση**: βοηθός - βοηθός, 'Ηρακλέα - 'Ηρακλέα, αἰεὶ - αἰεὶ, ἐλαία - ἐλάα, πλείονος - πλέονος, Ἄρειοπαγίτης - Ἄρεοπαγίτης κτλ. (πβ. τα νεοελλ.: αλκοολισμός - αλκολισμός, χρυσοχόος - χρυσοχός, αρματολό(γ)ος - αρματολός κτλ.).

ε) Πρόσληψη προσθετῶν ἢ ευφωνικῶν συμφῶνων

61. Μερικές λέξεις που λήγουν σε φωνήεν, όταν βρεθούν εμπρός από λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο, παίρνουν στο τέλος ορισμένα σύμφωνα που συντελούν στην **ευφωνία**, δηλ. στην αποφυγή της χασμωδίας. Τέτοια σύμφωνα είναι το ν και το κ (ή χ), που

λέγονται προσθετά ή ευφωνικά σύμφωνα.

Από αυτά:

1) Το ευφωνικό **ν** το παίρνουν εμπρός από φωνήεν: α) οι τύποι κλιτών και άκλιτων λέξεων που λήγουν σε -σι: **άνδράσι(ν)**, **εύγενέσι(ν)**, **ἄπα-σι(ν)**, **εἴκοσι(ν)**, **ἐλθοῦσι(ν)**, **λέγουσιν οὔτοι**, **παντάπασι(ν)**, **Ἀθήνησι(ν)**, **πέρυσι(ν)**.

β) οι τύποι του **γ´ εν. προσ. των ρημάτων** που λήγουν σε -ε και ο ρηματικός τύπος ἐστί: **ἔλυε(ν)**, **ἔλυσε(ν)**, **λέλυκε(ν)**, **ἦλθεν οὔτος**, **ἐστὶν ἀγαθός**.

2) Το ευφωνικό **κ** το παίρνει το αρνητικό οὐ εμπρός από φωνήεν που έχει ψιλή· όταν όμως το οὐ βρεθεί εμπρός από φωνήεν με δασεία, τότε το ευφωνικό **κ** τρέπεται στο αντίστοιχό του δασύπνοο, δηλ. γίνεται **χ**: οὐ λέγω - οὐκ ἔχω - οὐχ ὑπομένω (βλ. § 59).

2. Ἄλλα πάθη των φωνηέντων

62. Πολλές φορές τα φωνήεντα παρουσιάζουν διάφορα πάθη στο θέμα των λέξεων. Τέτοια πάθη είναι τα εξής:

1) Η **συγκοπή**, δηλ. η αποβολή του βραχύχρονου φωνήεντος ανάμεσα σε δύο σύμφωνα: **πατέρ-ος = πατρός**· **γι-γέν-ομαι = γίγνομαι**· **ἔ-σεχ-ον = ἔσχον** (πβ. τα νεοελλ.: **κορυφή - κορφή**, **φέρετε - φέρτε**).

2) Η **ανάπτυξη**, δηλ. η πρόσληψη ενός φωνήεντος

ανάμεσα σε δύο σύμφωνα, που γίνεται συνήθως για να διευκολυνθεί η προφορά· π.χ. στους τύπους πατρ-ά-σι, μητρ-ά-σιν, άνδρ-ά-σι κτλ. α ν α π τ ύ χ θ η κ ε το φωνήεν α ανάμεσα στο συγκομμένο θέμα και στην κατάληξη (βλ. § 131, 2).

3) Η **μετάθεση**, δηλ. η μετατόπιση ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε άλλη θέση μέσα στη λέξη: Μυτιλήνη = Μιτυλήνη, Πνύκα = Πύκνα (πβ. τα νεοελλ.: Ιθάκη - Θιάκι, όνειρο - είνоро).

4) Η **αφομοίωση**, δηλ. η μεταβολή ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε φωνήεν όμοιο με το φωνήεν της επόμενης ή προηγούμενης συλλαβής του θέματος: ἄτερος = ἔτερος, Ἐρχομενός = Ὀρχομενός, ὄβελος = ὀβόλος (πβ. το νεοελλ.: σιρόκος - σορόκος).

5) Η **αντιμεταχώρηση**, δηλ. η αμοιβαία αλλαγή του χρόνου ενός μακρόχρονου φωνήεντος με το χρόνο του αμέσως επόμενου βραχύχρονου φωνήεντος: τοῦ βασιλῆος - τοῦ βασιλέως· τὸν βασιλῆᾶ - τὸν βασιλέᾱ· τῆς πόλης - τῆς πόλεως (§ 112, 2).

6) Η **ποιοτική μεταβολή** ή απλώς **τροπή**, δηλ. η μεταβολή ενός φωνήεντος σε άλλο φωνήεν του ίδιου χρόνου (ενός βραχύχρονου σε άλλο επίσης βραχύχρονο ή ενός μακρόχρονου σε άλλο επίσης μακρόχρονο): λέγω - λόγος· βρέχω - βροχή· ἀμείβω - ἀμοιβή· λείπω - λέλοιπα, λοιπός· σπεύδω - σπουδή· ῥήγνυμι - ῥωγμή.

7) Η **ποσοτική μεταβολή**, δηλ. η μεταβολή του μακρόχρονου φωνήεντος σε βραχύχρονο ή του βραχύχρονου σε μακρόχρονο· έτσι η ποσοτική μεταβολή είναι:

α) βράχυνση ή συστολή, δηλ. μεταβολή του μακρόχρονου φωνήεντος ή του διφθόγγου σε βραχύχρονο φωνήεν: δίδωμι, δῶρον, δίδομαι, δόσις· ἴστημι - ἴσταμαι, τίθημι - τίθεμαι, θέσις· λείπω - ἔλιπον· φεύγω - ἔφυγον, φύγή· ἀκούω - ἀκοή·

β) έκταση, δηλ. μεταβολή του βραχύχρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο: ποιέω - ποιήσω, ποιητής· δηλόω - δηλώσω, δήλωσις· ἐλπίζω - ἤλπιζον, ἤλπισα· στοά - στωικός.

Κάποτε η έκταση ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο φωνήεν ή σε δίφθογγο γίνεται ύστερ' από την αποβολή ενός ή περισσότερων συμφώνων που ακολουθούν: η τέτοιου είδους έκταση λέγεται **αντέκταση ή αναπληρωτική έκταση**:

τάλαν-ς = τάλας· ἔν-ς = εἷς· λυθέντ-ς = λυθείς· λέοντ-σι = λέου-σι.

Β'. Πάθη συμφώνων

63. Όπως στα φωνήεντα, έτσι και στα σύμφωνα παρουσιάζονται διάφορα πάθη. Αυτά τις περισσότερες φορές συμβαίνουν για να διευκολυνθεί η προφορά, όταν συμπέσουν ορισμένα σύμφωνα στην ίδια λέξη.

Τα κυριότερα πάθη των συμφώνων είναι η αποβολή, η ανάπτυξη, η μετάθεση, η ένωση ή συγχώνευση, η αφομοίωση, η ανομοίωση και η τροπή.

α) Αποβολή συμφώνων

64. Σε ορισμένες περιπτώσεις **ἀ π ο β ἄ λ λ ο ν τ α ι**, δηλ. χάνονται, ένα ή περισσότερα σύμφωνα στην αρχή της λέξης, στο εσωτερικό ή στο τέλος της· το φαινόμενο αυτό λέγεται **αποβολή**.

1) Το **σ**, όταν βρίσκεται μέσα στη λέξη ανάμεσα σε δύο σύμφωνα ή ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, συχνά αποβάλλεται· επίσης στους αρχαιότατους χρόνους, όταν βρισκόταν στην αρχή της λέξης εμπρός από φωνήεν, συχνά έπαυε ν' ακούεται, και τη θέση του την έπαιρνε η δασεία (η οποία συνόδευε το φωνήεν που έμενε ως αρχικό):

(ανάμεσα σε δύο σύμφωνα) γέγραφσθε = γέγραφθε· έστάλσθαι = έστάλθαι·

(ανάμεσα σε δύο φωνήεντα) έλέγεσο = έλέγεο και με συναίρεση = έλέγου· γένεσος = γένεος και με συναίρεση = γένους·

(στην αρχή της λέξης) σέπομαι = έπομαι· σίστημι = ίστημι·

2) Το **j** (βλ. § 16, σημ.) από τους παλαιότατους χρόνους αποβλήθηκε στην αρχή της λέξης εμπρός από φωνήεν και τη θέση του την πήρε η δασεία· μέσα όμως στη λέξη ανάμεσα σε δύο φωνήεντα αποβλήθηκε ολότε-
λα: jήπαρ = ήπαρ· jίημι = ίημι (= ρίχνω)· τιμάjω = τιμάω -
-ω̃· ποιέjω = ποιέω -ω̃· δηλόjω = δηλόω -ω̃.

3) Το **F** (βλ. § 16, σημ.) στην αρχή της λέξης εμπρός από φωνήεν ή μέσα στη λέξη ανάμεσα σε δύο φωνήεντα αποβλήθηκε: Fέργον = έργον· Foϊνος = οϊνος·

πνέϜω (προφ. πνεύω, πβ. πνεῦμα) = πνέω· ϜέϜοικα = ἔοικα.

4) Το ν εμπρός από το σ κανονικά αποβάλλεται, άλλοτε με αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος και άλλοτε χωρίς αντέκταση (βλ. § 62, 7, β):
(με αντέκταση, συνήθως στην ονομ. του εν.) μέλᾱν-ς = μέλᾱς, κτέν-ς = κτεῖς· ἔν-ς = εῖς.

(χωρίς αντέκταση, συνήθως στη δοτ. του πληθ.)
κτεν-σὶ = κτεσί·

ποιμέν-σι = ποιμέσι· γείτον-σι = γείτοσι.

5) Τα οδοντικά τ, δ, θ εμπρός από το σ αποβάλλονται: τάπητ-ς = τάπης, ἐλπίδ-ς = ἐλπίς, ὄρνιθ-ς = ὄρνις· τάπητ-σι = τάπησι· ἔτσι και νύκτ-ς = νύκ-ς = νύξ, ἄνακτ-ς = ἄνακ-ς = ἄναξ (βλ. § 21, 2).

6) Τα συμπλέγματα ντ, νδ, νθ εμπρός από το σ αποβάλλονται πάντοτε με αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος (βλ. § 62, 7, β): τοῖς λεόντ-σι = λέουσι, τοῖς ἀνδριάντ-σι = ἀνδριᾶσι, ὁ λυθέντ-ς = λυθείς, ὁ χαρίεντ-ς = χαρίεις· σπένδ-ω (= κάνω σπονδή), μέλλ. σπένδ-σω = σπείσω· πάσχω, μέλλ. (από το θ. πενθ-) πένθ-σομαι = πείσομαι (= θα πάθω).

7) Σύμφωνα όχι τελικά ελληνικών λέξεων (βλ. § 29, β), όταν βρεθούν στο τέλος μιας λέξης, χωρίς άλλη κατάληξη, αποβάλλονται: (τοῦ σώματ-ος) τὸ σῶματ = τὸ σῶμα· (τοῦ λέοντ-ος) ὦ λέοντ = ὦ λέον· (τοῦ γάλακτ-ος) τὸ γάλακτ = τὸ γάλα· (τοῦ παντ-ὸς) τὸ παντ = τὸ πᾶν.

β) Ανάπτυξη συμφώνων

65. Η εμφάνιση νέου συμφώνου, που δεν υπήρχε αρχικά, στο θέμα μιας λέξης λέγεται **ανάπτυξη** (το σύμφωνο **α ν α π τ ύ σ σ ε τ α ι**, δηλ. παρουσιάζεται εκεί όπου πριν δεν υπήρχε). Η ανάπτυξη συνήθως γίνεται για να διευκολυνθεί η προφορά (πβ. § 62, 2):

1) Ανάμεσα στο **μ** και το **ρ** ή ανάμεσα στο **μ** και το **λ** αναπτύσσεται σε μερικές λέξεις ο φθόγγος **β**: (από το μεσημερία =) μεσημ-ρία = μεσημ-β-ρία· (ἔ-μολ-ον = ήρθα· πβ. μολών λαβέ· θ. μολ- = μλω-· από αυτό ο παρακείμε. μέ-μλω-κα =) μέμ-β-λωκα· γαμρός = γαμ-β-ρός (πβ. ιδιωματικό νεοελλ. χαμηλά = χαμλά = χαμπλά).

2) Ανάμεσα στο **ν** και το **ρ** αναπτύσσεται ο φθόγγος **δ**: (από το άνέρ-ος με συγκοπή: άνρ-ός =) άνδρός (βλ. § 130, 1).

3) Εμπρός από το αρχικό **ρ** μιας λέξης αναπτύσσεται και ένα άλλο **ρ**, δηλ. το αρχικό **ρ** διπλασιάζεται, όταν βρεθεί πριν από αυτό βραχύχρονο φωνήεν από αύξηση ή αναδιπλασιασμό ή από σύνθεση με άλλη λέξη: ρίπτω - ἔρριπτον - ἔρριφα· ρητὸς - ἄρρητος - ἀπόρρητος· ρυθμὸς - ἄρρυθμος· ρωστὸς - ἄρρωστος· αλλά: εὔρυθμος, εὔρωστος.

γ) Μετάθεση του j (επένθεση)

66. Μετάθεση, δηλ. μετατόπιση σε άλλη θέση μέσα στη λέξη, μπορεί να πάθει όχι μόνο ένα βραχύχρονο φωνήεν (όπως είδαμε στην § 62, 3), αλλά και το ημίφωνο j (βλ. § 16, σημ.). Τούτο, όταν βρίσκεται ύστερ' από τους φθόγγους -αν-, -αρ-, -ορ-, μετατοπίζεται πριν από το ν ή το ρ· τότε ενώνεται με το προηγούμενο α ή ο σε δίφθογγο αι ή οι.

Η μετάθεση αυτή του j και η τοποθέτησή του ανάμεσα στο φωνήεν α ή ο και στο σύμφωνο ν ή ρ λέγεται και επένθεση¹:

(θ. μαραν-, πβ. έ-μαράν-θην) μαράν-jω = μαραίνω·

(θ. μελαν-, πβ. μέλαν-ος), ή μέλαν-jα = μέλαινα·

(θ. χαρ-, πβ. χαρ-ά, έ-χάρ-ην) χάρ-jω = χαίρω·

(θ. μορ-, πβ. μόρ-ιον) μόρ-jα = μοῖρα.

(Πβ. το νεοελλ. χαμαῖλί = χαῖμαλί).

δ) Ένωση ή συγχώνευση συμφώνων

67. Σε μερικές περιπτώσεις ένα σύμφωνο ενώνεται ή συγχωνεύεται με άλλο. Τέτοιες ενώσεις ή συγχωνεύσεις συμφώνων είναι συνήθως οι ακόλουθες:

1. Από το ρήμα επεντίθεμαι = παίρνω θέση ανάμεσα, παρεμβάλλομαι.

1) Ουρανικό (κ, γ, χ) όταν βρίσκεται εμπρός από το σ, ενώνεται με αυτό σε ξ· χειλικό (π, β, φ) εμπρός από το σ ενώνεται με αυτό σε ψ: πίνακ-ς = πίναξ, πίνακ-σι = πίναξι, ἔλεγ-σα = ἔλεξα, ὄνουχ-ς = ὄνουξ· κώνωπ-ς = κώνωψ, κώνωπ-σι = κώνωψι, Ἄραβ-ς = Ἄραψ, ἔγραφ-σα = ἔγραψα (βλ. § 21, 2).

2) Το ημίφωνο j (βλ. § 16, σημ.) σε αρχαιότατους χρόνους:

α) ὕστερ' από τα ουρανικά (κ, γ, χ) ή πιο σπάνια ὕστερ' από τα οδοντικά τ και θ συγχωνεύτηκε με αυτά σε σσ ή ττ:

φυλάκ-jω = φυλάσσω ή φυλάττω, ἀλλάγ-jω = ἀλλάσσω ή ἀλλάττω, ταράχ-jω = ταράσσω ή ταράττω, ἐλάχ-jων = ἐλάσσω ή ἐλάττων·

χαρίετ-ja = χαρίεσσα, πυρέτ-jω = πυρέσσω ή πυρέττω, πλάτ-jω ή πλάθ-jω = πλάσσω.

β) ὕστερ' από το οδοντικό δ συγχωνεύτηκε με αυτό σε ζ:

παίδ-jω = παίζω, ἐλπίδ-jω = ἐλπίζω, ἐρίδ-jω = ἐρίζω·

γ) ὕστερ' από τα συμφωνικά συμπλέγματα ντ, νδ, νθ συγχωνεύτηκε πρώτα με το οδοντικό τ, δ, θ σε σ και έπειτα έγινε αποβολή του ν με αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος:

π' ἄντ-ja = π' ἄνσα = πᾶσα, παιδευθέντ-ja = παιδευθένσα = παιδευθεῖσα, ἐκόντ-ja = ἐκόνσα = ἐκοῦσα (πβ. § 64, 4).

ε) Αφομοίωση συμφώνων

68. Αφομοίωση συμφώνου λέγεται η μεταβολή του σε σύμφωνο όμοιο με άλλο αμέσως επόμενο ή προηγούμενο στην ίδια λέξη (πβ. § 62, 4). Σε τέτοια περίπτωση λέμε ότι το σύμφωνο **ά φ ο μ ο ι ώ ν ε τ α ι** με το άλλο.

1) **Χειλικό (π, β, φ)**, όταν βρεθεί εμπρός από το ένρινο **μ** αφομοιώνεται με αυτό, δηλ. γίνεται και αυτό **μ**: βλέπ-μα = βλέμμα· τρῖβ-μα = τρῖμμα· γεγραφ-μένος = γεγραμμένος.

2) **Το συριστικό σ** ύστερ' από υγρό (**λ, ρ**) ή ένρινο (**μ, ν**) σε αρχαιότατους χρόνους **ά φ ο μ ο ι ώ θ η κ ε** πρώτα με αυτό, έπειτα όμως έγινε απλοποίηση των δύο όμοιων συμφώνων (**λλ, ρρ - μμ, νν**) και αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος (§ 62, 7, β):

(στέλλω, θ. στέλ-) **έ-στελ-σα** = **έστειλα**·

(καθαίρω, θ. καθάρ-) **έ-κάθαρ-σα** = **έκάθαρρα** = **έκάθηρα**·

(νέμω, θ. νεμ-) **έ-νεμ-σα** = **ένεμμα** = **ένειμα**·

(κρίνω, θ. κρίν-) **έ-κριν-σα** = **έκριννα** = **έκρινα**.

3) **Το συριστικό σ**, όταν βρεθεί εμπρός από το ένρινο **ν**, συνήθως αφομοιώνεται με αυτό: σβέσ-νυ-μι = σβέννυμι, ζώσ-νυ-μι = ζώννυμι, Πελοπόσ-νησος = Πελοπόννησος.

4) **Το ημίφωνο j** σε αρχαιότατους χρόνους:

α) ύστερ' από το **λ** αφομοιώθηκε με αυτό: (θ. άγγελ-) **άγγέλ-jω** = **αγγέλλω**, (θ. σφαλ-) **σφάλ-jω** = **σφάλλω**·

β) ύστερ' από το ν ή το ρ, όταν υπήρχε πριν από αυτά ε ή ι ή υ, α φ ο μ ο ι ώ θ η κ ε πρώτα με το ν ή το ρ, έπειτα όμως έγινε ά π λ ο π ο ί η σ η των δύο όμοιων συμφώνων και αντέκταση του προηγούμενου ε σε ει, του ἴ σε ἱ και του ὕ σε ὕ:

(θ. κτεν-) κτέν-ζω = κτέννω = κτείνω· (θ. σπερ-) σπέρ-ζω = σπέρρω = σπείρω· (θ. οϊκτίρ-) οϊκτίρ-ζω = οϊκτίρρω = οϊκτίρω· (θ. άμϋν-) άμϋν-ζω = άμϋννω = άμϋνω.

5) Το ένρινο ν, όταν βρεθεί εμπρός από το ένρινο μ ή εμπρός από τα υγρά λ, ρ, συνήθως αφομοιώνεται με αυτά: ώξυν-μένος = ώξυμμένος, παν-μεγέθης = παμμεγέθης, πλην-μελής = πλημμελής, πάν-λευκος = πάλλευκος, συν-ρέω = συρρέω, παλίν-ροια = παλίρροια.

ζ) Ανομοίωση συμφώνων

69. Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει στην αφομοίωση, για να διευκολύνεται η προφορά αποφεύγονται σε ορισμένες περιπτώσεις δύο όμοια σύμφωνα σε δύο αλληπάλληλες συλλαβές της ίδιας λέξης. Έτσι π.χ. το χεχόρευκα γίνεται κεχόρευκα, το γιγνώσκω γίνεται γινώσκω κτλ. Το φαινόμενο αυτό λέγεται ανομοίωση¹.

Η ανομοίωση είναι δύο ειδών:

1. Από το άνομοιόομαι -οϋμαι = γίνομαι άνόμοιος, διαφορετικός.

1) Ανομοίωση με τροπή

α) Όταν δύο γειτονικές συλλαβές μιας λέξης αρχίζουν από άφωνο δασύπνοο, τότε κανονικά γίνεται τροπή του συμφώνου της πρώτης συλλαβής στο αντίστοιχο του ψιλόπνοο (το χ γίνεται κ, το φ γίνεται π, το θ γίνεται τ): (χορεύω) χε-χόρευκα = κεχόρευκα· (φονεύω) φε-φόνευκα = πεφόνευκα· (θύω) θέ-θυκα = τέθυκα, θυθήσομαι = τυθήσομαι· (τίθεμαι) έθέ-θην - έτέθην· ή θρίξ, ταΐς θριξι (θ. θριχ-), αλλά: τριχός (αντί θριχός), τρίχες (αντί θρίχες)· θρέψω (θ. θρεφ-), αλλά: τρέφω (αντί θρέφω), τροφή (αντί θροφή) κτλ.

Αλλά σε μερικές λέξεις ή τύπους λέξεων δε γίνεται ανομοίωση, δηλ. το δασύπνοο φυλάγεται σε δύο γειτονικές συλλαβές από επίδραση άλλων συγγενικών τύπων που έχουν κανονικά το δασύπνοο: ώρθώθην (όπως ώρθωσα, όρθώσω κτλ.), έθέλχθην (όπως έθελξα, θέλξω κτλ.), όρνιθοθήρας (όπως ορνιθοτρόφος κτλ.).

β) Η ανομοίωση με τροπή γίνεται κάποτε και στα υγρά. Έτσι η κεφαλ-αλγία (= κεφαλό-πονος) έγινε κεφαλαργία, λήθ-αλγος = λήθαργος· εδώ, αν αληθεύει η ετυμολογία, το δεύτερο λ τράπηκε στο συγγενικό του υγρό ρ (πβ. την αντίθετη πορεία στο νεοελλ. γρήγορα = γλήγορα).

2) Ανομοίωση με αποβολή

α) Όταν σε δύο γειτονικές συλλαβές μιας λέξης υπάρχουν τα ίδια σύμφωνα, το ένα από αυτά κάποτε αποβάλλεται: γίγνομαι = γίνομαι, γιγνώσκω = γινώσκω, (παρακ. του ἄγω) ἀγήγοχα = ἀγήοχα, φρατρία = φατρία (πβ. το νεοελλ. πενήντα αντί πεντήντα από το πεντήκοντα).

β) Όταν αποβάλλεται ολόκληρη συλλαβή, το φαινόμενο λέγεται **συλλαβική ανομοίωση ή απλολογία**: τετράπεζα = τράπεζα, ἀμφιφορεὺς = ἀμφορεύς, σκιμπόπους = σκίμπους (πβ. τα νεοελλ. αποφοιτητήριο = αποφοιτήριο, διδάσκαλος = δάσκαλος).

η) Τροπή συμφώνων

70. Τα σύμφωνα, εκτός από τις μεταβολές που παρουσιάζουν με τη συγχώνευση (§ 67), την αφομοίωση (§ 68) ή την ανομοίωση (§ 69), παθαίνουν και μερικές άλλες αλλαγές που λέγονται **τροπές**:

1) **Ουρανικό (κ, γ, χ) ή χειλικό (π, β, φ) όταν βρίσκεται εμπρός από οδοντικό (τ, δ, θ) μέσα σε μια λέξη, αν είναι έτερόπνοο σ υ μ π ν ε υ μ α τ ί ζ ε τ α ι, δηλ. γίνεται ομόπνοο με το επόμενο οδοντικό (γίνεται ψιλόπνοο εμπρός από ψιλόπνοο ή μέσο εμπρός από μέσο ή δασύπνοο εμπρός από δασύπνοο).** Η τέτοιου είδους τροπή λέγεται **συμπνευματισμός**:

(έκλέγ-ω) έκλεγ-τός = έκλεκ-τός· (γράφ-ω) γραφ-τός = γραπ-τός·

(διώκ-ω) έ-διώκ-θην = έδιώχ-θην· (τρίβω) έ-τρίβ-θην = έτρίφ-θην·

(θ. κρυφ-, πβ. κρύφ-α) κρύφ-δην = κρύβ-δην.

2) Το ουρανικό κ ή χ εμπρός από το μ κανονικά τρέπεται σε γ:

(πλέκ-ω) πλέκ-μα = πλέγ-μα· (διώκ-ω) διωκ-μός = διωγ-μός· (ταράσσω, θ. ταραχ-, πβ. ταραχ-ή) τε-ταραχ-μένος = τεταραγ-μένος.

Αλλά σε μερικές λέξεις διατηρούνται τα συμπλέγματα κμ, χμ: άκμή, αίχμή, δραχμή κ.ά.

3) Οδοντικό εμπρός από άλλο οδοντικό ή εμπρός από το μ κανονικά τρέπεται σε σ:

(θ. χαριετ-) χαριέτ-τερος = χαριέσ-τερος· (ψεύδομαι) έ-ψεύδ-θην = έψεύσ-θην· (πείθομαι) έ-πείθ-θην = έπέισ-θην· πέ-πειθ-μαι = πέπεισ-μαι· (ἄδ-ω) ἄδ-μα = ἄσ-μα.

Αλλά σε μερικές λέξεις, το οδοντικό εμπρός από άλλο οδοντικό ή εμπρός από το μ παραμένει: Άτθίς, Πιτθεύς, άτμός, Κάδμος, άριθμός, πυθμήν κ.ά.

4) Το τ της συλλαβής τι, όταν βρίσκεται ύστερ' από φωνήεν ή από το ένρινο ν, σε πολλές λέξεις τρέπεται σε σ:

(πλοῦτος) πλούτιος = πλούσιος· (άθάνατος) άθανασία = άθανασία· (γέρων, γέροντος) γεροντία = γερονσία = γερουσία· (έκών, έκόντος) έκόντιος = έκόνσιος =

έκούσιος· γράφοντι = γράφονσι = γράφουσι (πβ. § 62, 7, β και § 64, 4).

Αλλά σε μερικές λέξεις η συλλαβή -τι- μένει αμετάβλητη: αίτιος, σκότιος, έναντίος κ.ά.

5) Το ένρινο ν, όταν βρίσκεται εμπρός από τα ουρανικά (κ, γ, χ) ή εμπρός από το ξ τρέπεται σε γ· εμπρός από τα χειλικά (π, β, φ) ή εμπρός από το ψ τρέπεται σε μ· εμπρός από τα οδοντικά (τ, δ, θ) ή εμπρός από άλλο ν μένει αμετάβλητο:

παν-κάκιστος = παγκάκιστος, συν-γράφω = συγγράφω, συν-χαίρω = συγχαίρω, έν-ξύω = έγξύω· έν-πνέω = έμπνέω, παν-βασιλεύς = παμβασιλεύς, (πάλιν+φατός) παλίν-φατος = παλίμφατος, (έν+ψυχή) έν-ψυχος = έμψυχος· αλλά παν-τελής, πέφαν-ται, παλιν-δρομῶ, συν-θέω, έν-νοῶ. Πβ. § 64, 4 και § 68, 5.

71. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΠΑΘΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. Άφωνα

κ,γ,χ+σ = ξ (§ 67, 1)	(φύλακ-ς) φύλαξ (φλόγ-ς) φλόξ (ῥνουχ-ς) ῥνουξ
π,β,φ+σ = ψ (§ 67, 1)	(κώνωπ-ς) κώνωψ (Ἄραβ-ς) Ἄραψ (ἔγραφ-σα) ἔγραψα
τ,δ,θ+σ = σ (§ 64, 5)	(τάπητ-ς) τάπης (ἐλπιδ-ς) ἐλπίς (ῥρνιθ-ς) ῥρνις (νὺκτ-ς) νὺκ-ς = νὺξ
κ,γ,χ+μ = γμ (§ 70, 2)	(διωκ-μὸς) διωγμὸς (πνιγ-μὸς) πνιγμὸς (ταραχ-μὸς) ταραγμὸς
π,β,φ+μ = μμ (§ 68,1)	(βλέπ-μα) βλέμμα (τρῖβ-μα) τρίμμα (γράφ-μα) γράμμα
τ,δ,θ+μ = σμ (§ 70, 3)	(πλάτ-μα) πλάσμα (ἔρειδ-μα) ἔρεισμα (πειθ-μα) πείσμα

$\kappa, \gamma, \chi + \tau = \kappa\tau$
(§ 70, 1)

(πλεκτὸς) πλεκτὸς
(ταγ-τὸς) τακτὸς
(ὄρυχ-τὸς) ὄρυκτὸς

$\pi, \beta, \varphi + \tau = \pi\tau$
(§ 70, 1)

(λέ-λειπ-ται) λέλειπται
(βέ-βλαβ-ται) βέβλαπται
(γέ-γραφ-ται) γέγραπται

$\tau, \delta, \theta + \tau = \sigma\tau$
(§ 70, 3)

(χαριέτ-τερος) χαριέστερος
(ψεύδ-της) ψεύστης
(πιθ-τὸς) πιστὸς

$\kappa, \gamma, \chi + \theta = \chi\theta$
(§ 70, 1)

(ἐ-πλέκ-θην) ἐπλέχθην
(ἐ-λέγ-θην) ἐλέχθην
(ἐ-ταράχ-θην) ἐταράχθην

$\pi, \beta, \varphi + \theta = \varphi\theta$
(§ 70, 1)

(ἐ-λείπ-θην) ἐλείφθην
(ἐ-τρίβ-θην) ἐτρίφθην
(ἐ-κρύφ-θην) ἐκρύφθην

$\tau, \delta, \theta + \theta = \sigma\theta$
(§ 70, 3)

(ἐ-πλάτ-θην) ἐπλάσθην
(ἐ-ψεύδ-θην) ἐψεύσθην
(ἐ-πείθ-θην) ἐπείσθην

$\pi, \beta, \varphi + \delta = \beta\delta$
(§ 70, 1)

(κρύφ-δην)
κρύβδην

$\kappa, \gamma, \chi + j = \tau\tau(\sigma\sigma)$
(§ 67, 2, α)

(φυλάκ-jω)
φυλάττω
(ἀλλάγ-jω)
ἀλλάττω
(ταράχ-jω)
ταράττω

ή γ+j=ζ

(άρπάγ-jω)
άρπάζω
(οιμώγ-jω)
οιμώζω

δ+j= ζ
(§ 67, 2, β)

(παίδ-jω) παίζω
(έρίδ-jω) έρίζω

ντ+j = ς σ
(§ 67, 2, γ)

(πάντ-ja) πάσα
(έκόντ-ja) έκοῦσα
(παιδευθέντ-ja) παιδευθεῖσα

2. Ημίφωνα

ν+σ = ς σ
ή ν+σ = ς σ
(§ 64, 4)

(μέλᾶν-ς) μέλᾱς
(ποιμέν-σι) ποιμέσι

ντ+σ = ς σ

(άνδρι' άντ-σι)
άνδριᾶσι

νδ+σ = ς σ

(σπένδ-σω) σπείσω

νθ+σ = ς σ
(§ 64, 6)

(πένθ-σομαι) πείσομαι

μ+ρ =μβρ

(μεσημ-ρία) μεσημβρία

ν+ρ = νδρ
(§65, 1 και 2)

(άν-ρὸς) άνδρὸς

αν+j = αιν (μαράν-jω) μαραίνω

αρ+j = αιρ (χάρ-jω) χαίρω

ορ+j = οιορ
(§ 66) (μόρ-jα) μοῖρα

λ+j = λλ (σφάλ-jω) σφάλλω
(§ 68, 4, α) (άγγέλ-jω) άγγέλλω

v+κ = γκ (έν-κρύπτω)
έγκρύπτω

v+γ = γγ (έν-γράφω)
έγγράφω

v+χ = γχ (συν-χαίρω)
συγχαίρω

v+ξ = γξ (έν-ξύω) έγξύω
(§ 70, 5)

v+π = μπ (συν-πάσχω)
συμπάσχω

v+β = μβ (έν-βάλλω)
έμβάλλω

v+φ = μφ (έν-φαίνω)
έμφαίνω

v+ψ = μψ (έν-ψυχος)
(§ 70, 5) έμψυχος

$v+\lambda = \lambda\lambda$

(συν-λέγω)
συλλέγω

$v+\rho = \rho\rho$
(§ 68, 5)

(συν-ράπτω) συρράπτω
(έν-ράπτω)

ή $v+\rho = \nu\rho$

ένράπτω
(έν-ρινος) ένρινος (αλλά και
έρρινος)

$v+\mu = \mu\mu$
(§ 68, 5)

(έν-μένω) έμμένω
(ώξυν-μένος) ώξυμμένος

ή $v+\mu = \sigma\mu$

(ύφαν-μένος) ύφασμένος,
ύφασμα
(με-μιαν-μένος) μεμιασμένος,
μιάσμα

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

5ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1. Μέρη του λόγου. Κλιτά και άκλιτα. Τύποι. Κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

72. α) Οι λέξεις της αρχαίας ελληνικής, όπως και της νέας, χωρίζονται σε δέκα είδη, που λέγονται **μέρη του λόγου**.

Τα μέρη του λόγου είναι: 1) άρθρο, 2) ουσιαστικό, 3) επίθετο, 4) αντωνυμία, 5) ρήμα, 6) μετοχή, 7) επίρρημα, 8) πρόθεση, 9) σύνδεσμος και 10) επιφώνημα.

Το ουσιαστικό και το επίθετο λέγονται και **ονόματα**.

β) Από τα δέκα μέρη του λόγου τα έξι πρώτα, το άρθρο, το ουσιαστικό, το επίθετο, η αντωνυμία, το ρήμα και η μετοχή, λέγονται **κλιτά**, γιατί **κ λ ί ν ο ν τ α ι**, δηλ. καθένα από αυτά παρουσιάζεται στο λόγο με διάφορες μορφές:

ὁ στρατιώτης οὔτος ψιλὴν ἔχων τὴν κεφαλὴν μάχεται·

οἱ στρατιῶται οὔτοι ψιλὰς ἔχοντες τὰς κεφαλὰς μάχονται.

Τα λοιπὰ τέσσερα μέρη του λόγου, το επίρρημα, η πρόθεση, ο σύνδεσμος και το επιφώνημα, λέγονται **ἀκλιτα**, γιατί δεν κλίνονται, δηλ. παρουσιάζονται στο λόγο πάντα με την ίδια μορφή:

νῦν, ἐπί, καί, φεῦ.

73. Οι διάφορες μορφές που παίρνει μια κλιτή λέξη λέγονται **τύποι** αυτής της λέξης: ἥρως, ἥρωος, ἥρωες κτλ. - ἀκούω, ἀκούεις, ἀκούει κτλ. - γράφω, γράφεις, γράφει κτλ.

Σε κάθε τύπο μιας λέξης ξεχωρίζονται δύο μέρη: η **κατάληξη** και το **θέμα**.

α) **Κατάληξη** λέγεται το μεταβλητό μέρος της κλιτής λέξης προς το τέλος της: -ς, -ος, -ες κτλ., -ω, -εις, -ει κτλ.

β) **Θέμα** λέγεται το αμετάβλητο μέρος της κλιτής λέξης προς την αρχή της: ἥρω-, ἀκου-, γραφ-.

Ο τελευταίος φθόγγος του θέματος λέγεται **χαρακτήρας**. Ο χαρακτήρας μπορεί να είναι φωνήεν ή σύμφωνο· π.χ. του θέματος ηρω- χαρακτήρας ω· του θέματος ακου- χαρακτήρας ου· του θέματος γραφ- χαρακτήρας φ.

2. Πτωτικά. Παρεπόμενα των πτωτικών

74. Στην αρχαία ελληνική, όπως και στη νέα, το **άρθρο**, το **ουσιαστικό**, το **επίθετο**, η **αντωνυμία** και η **μετοχή** σχηματίζουν τύπους που λέγονται **πτώσεις**. Γι' αυτό τα πέντε αυτά κλιτά μέρη του λόγου λέγονται **πτωτικά**.

75. α) Οι πτώσεις στην αρχαία ελληνική είναι πέντε: η **ονομαστική**, η **γενική**, η **δοτική**, η **αιτιατική** και η **κλητική**.

β) Από τις πέντε πτώσεις η ονομαστική και η κλητική λέγονται **ορθές**, η γενική, η δοτική και η αιτιατική λέγονται **πλάγιες**.

76. Όπως στη νέα, έτσι και στην αρχαία ελληνική τα πτωτικά, εκτός από τις πτώσεις, έχουν ακόμα **γένος**, **αριθμό** και **κλίση**.

α) Τα **γένη** των πτωτικών είναι τρία: **αρσενικό**, **θηλυκό** και **ουδέτερο**: ο πατήρ, ή μήτηρ, τὸ βιβλίον (βλ. § 81-82) - ο καλός, ή καλή, τὸ καλὸν - ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο - ὁ γράφων, ή γράφουσα, τὸ γράφον.

β) Οι **αριθμοί** των πτωτικών στην αρχαία γλώσσα ήταν τρεις: ο **ενικός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για ένα, ο **πληθυντικός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για πολλά, και ο **δυϊκός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για δύο (ὁ παῖς - οἱ παῖδες - τὸ παῖδε).

γ) **Κλίση** λέγεται ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο σχηματίζονται οι πτώσεις ενός πτωτικού. Οι κλίσεις των πτωτικών είναι τρεις: η **πρώτη**, η **δεύτερη** και η **τρίτη**.

77. Η πτώση, το γένος, ο αριθμός και η κλίση λέγονται με μία λέξη **παρεπόμενα** (ή **συνακόλουθα**) των πτωτικών.

6ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

78. Ἄρθρο είναι η μονοσύλλαβη κλιτή λέξη που κανονικά χρησιμοποιείται εμπρός από τα ονόματα, όταν μνημονεύονται στο λόγο ως γνωστά και ορισμένα: ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, τὸ τέκνον.

Το ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
ονομαστική	ὁ	ἡ	τὸ	οἱ	αἱ	τὰ
γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
δοτική	τῷ	τῇ	τῷ	τοῖς	ταῖς	τοῖς
αιτιατική	τὸν	τὴν	τὸ	τούς	τάς	τὰ

Διϊκός αριθμός και των τριῶν γενῶν

Ονομ. και αιτ. τῶ - γεν και δοτ. τοῖν

(Σπάνιοι τύποι του θηλυκού είναι και: τὰ, ταῖν).

7ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Γενικά για τα ουσιαστικά

1. Ορισμός και διαίρεση των ουσιαστικών

79. Ονόματα ουσιαστικά ή απλώς ουσιαστικά λέγονται οι κλιτές λέξεις που σημαίνουν 1) πρόσωπα, ζώα ή πράγματα και 2) ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα.

1) Τα ουσιαστικά που σημαίνουν πρόσωπα, ζώα ή πράγματα λέγονται **συγκεκριμένα**: άνθρωπος, ίππος, γέφυρα.

2) Τα ουσιαστικά που σημαίνουν ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα λέγονται **αφηρημένα**: εργασία, εύτυχία, εύγένεια.

80. Από τα ουσιαστικά:

1) λέγονται **κύρια ονόματα** όσα σημαίνουν ορισμένο πρόσωπο, ζώο, τόπο ή πράγμα: Ζεύς, Σωκράτης, Βουκεφάλας, Όλυμπος, Πηνειός, Κόρινθος.

2) λέγονται **προσηγορικά** ή **κοινά ονόματα** όσα σημαίνουν ένα σύνολο από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα που ανήκουν στο ίδιο είδος: άνήρ, ίππος, ὄρος, πόλις.

2. Γένος των ουσιαστικών

81. Το γένος των ουσιαστικών (πβ. § 76, α) το ξεχωρίζουμε κάποτε από την κατάληξη (ἄνθρωπ-ος, οἰκί-α, δένδρ-ον), πάντοτε όμως και κυρίως από το άρθρο που παίρνουν: έτσι, όσα παίρνουν το άρθρο ὁ είναι **αρσενικά**, όσα παίρνουν το άρθρο ἡ είναι **θηλυκά** και όσα παίρνουν το άρθρο τὸ είναι **ουδέτερα**: ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἄμπελος, τὸ πέλαγος.

82. Τα ουσιαστικά κατά το γένος τα ξεχωρίζουμε:

1) σε **μονοκατάληκτα μ' ένα γένος**: αυτά είναι ἡ αρσενικά ἡ θηλυκά ἡ ουδέτερα και επομένως έχουν μόνο έναν τύπο: ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνή, τὸ τέκνον - ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα, τὸ δένδρον·

2) σε **μονοκατάληκτα με δύο γένη** ἡ ουσιαστικά **κοινού γένους**: αυτά έχουν δύο γένη (αρσενικό και θηλυκό), αλλά έναν τύπο, κοινό και για τα δύο, και τα ξεχωρίζουμε μόνο από το άρθρο: ὁ παῖς - ἡ παῖς· ὁ σύζυγος - ἡ σύζυγος· ὁ βοῦς - ἡ βοῦς· ὁ ἵππος - ἡ ἵππος·

3) σε **δικατάληκτα με δύο γένη**: αυτά έχουν δύο γένη (αρσενικό και θηλυκό) και δύο τύπους, έναν για κάθε γένος: ὁ ποιητής - ἡ ποιήτρια· ὁ ἱερεὺς - ἡ ἱέρεια· ὁ βασιλεὺς - ἡ βασίλισσα· ὁ λέων - ἡ λέαινα.

3. Αριθμός των ουσιαστικών

83. Οι αριθμοί των ουσιαστικών, όπως και των άλλων πτωτικών, είναι τρεις: ο ενικός, ο δυϊκός και ο πληθυντικός (βλ. § 76, β).

Υπάρχουν όμως ουσιαστικά που είναι εύχρηστα μόνο ή προπάντων σ' έναν από τους τρεις αριθμούς (πβ. § 153).

1) **Στον ενικό (μόνο ή προπάντων) είναι εύχρηστα:**

α) πολλά αφηρημένα ουσιαστικά: ἀγάπη, αἰδώς, δικαιοσύνη, εὐσέβεια, πενία, φιλοσοφία, χρηστότης κ.ά.

β) ονόματα που δηλώνουν φυσικά σώματα ή φαινόμενα ή καταστάσεις: ἡ γῆ, ὁ οὐρανός, ὁ ἀήρ, ὁ αἰθήρ, τὸ ἔαρ, ὁ βορέας (βορρᾶς), ἡ ἠώς, ἡ ἠχώ, τὸ γῆρας, ἡ νεότης, ἡ δίψα, ἡ πείνα κ.ά.

γ) ονόματα μετάλλων: ὁ ἄργυρος, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός κ.ά.

δ) μερικά άλλα προσηγορικά: τὸ ἔλαιον, τὸ μέλι, τὸ κνέφας (= σκότος), τὸ νέκταρ (= το ποτό των θεών) κ.ά.

ε) τα περισσότερα κύρια ονόματα (που κανονικά εκφέρονται στον ενικό): Αἴγινα, Ἄργος, Ἀττική, Ἑλλάς, Εὐρώτας, Ὀλυμπος, Ξενοφῶν, Περικλῆς, Σωκράτης κ.ά.

2) Στον πληθυντικό (μόνο ή προπάντων) είναι εύχρηστα:

α) πολύ λίγα προσηγορικά αἰ δυσμαῖ (από άχρηστο ενικό ή δυσμή), τὰ ἔγκατα (από άχρηστο ενικό τὸ ἔγκατον), οἱ ἔτησίαι (= μελτέμια, από άχρηστο ενικό ὁ ἔτησίας, βλ. § 88, 3).

β) μερικά κύρια ονόματα πόλεων, τόπων, γιορτῶν κτλ.: αἱ Ἀθῆναι, οἱ Δελφοί, αἱ Θῆβαι, τὰ Μέγαρα, αἱ Πλαταιαῖ - τὰ Τέμπη - τὰ Διονύσια, Ἐλευσίνια, Ἴσθμια, Νέμεα, Ὀλύμπια, Παναθήναια κ.ά. (πβ. τα νεοελλ. Σπέτσες, Ψαρά - Χριστούγεννα, Θεοφάνεια κ.ά.).

3) Στο δυϊκό (που δεν τον έχει η νέα ελληνική) ήταν εύχρηστα στην αρχαία, και μάλιστα στην αττική διάλεκτο, κυρίως όσα δηλώνουν πράγματα που από τη φύση τους αποτελούν ζεύγη: τὼ ὀφθαλμῶ (= οι δύο ὀφθαλμοί), τὼ πόδε (= τα δύο πόδια), τὼ χεῖρε (= τα δύο χέρια)· επίσης ο δυϊκός συνηθιζόταν για δύο πρόσωπα, ζῶα ή πράγματα που ήταν γνωστό ότι ήταν δύο (και αναφέρονταν μαζί) ή χρησιμοποιούνται κατά δύο ζεύγη: τὼ ἀδελφῶ (= οι δύο αδελφοί), τὼ Διοσκούρω (= οι δύο Διόσκουροι), τὼ Αἴαντε (= οι δύο Αἴαντες), τὼ βόε (= τα δύο βόδια) κτλ.

4. Κλίση των ουσιαστικῶν

84. Οι κλίσεις των ουσιαστικῶν, όπως και των άλλων πτωτικῶν, είναι τρεις: η πρώτη, η δεύτερη και η

τρίτη (βλ. § 76, γ).

Κατά την κλίση που ανήκουν τα ουσιαστικά λέγονται πρωτόκλιτα, δευτερόκλιτα ή τριτόκλιτα.

85. 1) Όσα ουσιαστικά έχουν τον ίδιο αριθμό συλλαβών σε όλες τις πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού λέγονται ισοσύλλαβα. Τα ισοσύλλαβα ανήκουν στην πρώτη και τη δεύτερη κλίση: ὁ τα-μί-ας, τοῦ τα-μί-ου κτλ., οἱ τα-μί-αι, τῶν τα-μι-ῶν κτλ. - ὁ λό-γος, τοῦ λό-γου κτλ., οἱ λό-γοι, τῶν λό-γων κτλ.

2) Όσα ουσιαστικά έχουν στη γενική και δοτική του ενικού και σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού μία συλλαβή περισσότερη από την ονομαστική (και κλητική) του ενικού λέγονται περιπτοσύλλαβα και ανήκουν στην τρίτη κλίση: ὁ πί-ναξ, τοῦ πί-να-κος κτλ., οἱ πί-να-κες, τῶν πι-νά-κων, τοῖς πί-να-ξι κτλ. – τὸ σῶ-μα, τοῦ σώ-μα-τος, τῷ σώ-μα-τι κτλ.

8ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1. Πρωτόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά

86. Κατά την πρώτη κλίση κλίνονται ονόματα αρσενικά και θηλυκά: τα αρσενικά λήγουν σε **-ας** ή σε **-ης** και τα θηλυκά σε **-α** ή σε **-η**.

α) Παραδείγματα αρσενικών σε **-ας** και σε **-ης**

(θ. νεανιά) (θ. Άτρείδᾱ-) (θ. στρατιωτᾱ-) (θ. ποιητᾱ)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	νεανίας	Άτρείδης	στρατιώτης	ποιητής
γεν.	τοῦ	νεανίου	Άτρείδου	στρατιώτου	ποιητοῦ
δοτ.	τῷ	νεανία	Άτρείδῃ	στρατιώτῃ	ποιητῇ
αιτ.	τὸν	νεανίαν	Άτρείδην	στρατιώτην	ποιητὴν
κλ.	(ῶ)	νεανία	Άτρείδῃ	στρατιωτᾱ	ποιητᾱ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	νεανίαι	Ἄτρεῖδαι	στρατιῶται	ποιηταὶ
γεν.	τῶν	νεανιῶν	Ἄτρειδῶν	στρατιωτῶν	ποιητῶν
δοτ.	τοῖς	νεανίαις	Ἄτρείδαις	στρατιώταις	ποιηταῖς
αιτ.	τοὺς	νεανίας	Ἄτρείδας	στρατιώτας	ποιητὰς
κλ.	(ὧ̃)	νεανίαι	Ἄτρεῖδαι	στρατιῶται	ποιηταὶ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., κλ. (ὧ̃) νεανιά̄ Ἄτρειδᾶ̄ στρατιώτᾶ̄ ποιητᾶ̄
γεν., δοτ. τοῖν νεανίαιν Ἄτρείδαιν στρατιώταιν ποιη-
ταῖν

β) Παραδείγματα θηλυκῶν σε -ā και -ǎ (γεν. -ās)

(θ. πολιτειᾶ) (θ. στρατιᾶ-) (θ. ἀληθειᾶ-) (θ. σφαιρᾶ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	πολιτεία	στρατιᾶ	ἀλήθειᾶ	σφαῖρᾶ
γεν.	τῆς	πολιτείας	στρατιᾶς	ἀληθείᾶς	σφαίρᾶς
δοτ.	τῇ	πολιτεία	στρατιᾶ	ἀληθείᾶ	σφαίρᾶ
αιτ.	τὴν	πολιτείαν	στρατιάν	ἀλήθειᾶν	σφαίρᾶν
κλ.	(ῷ̃)	πολιτεία	στρατιᾶ	ἀλήθειᾶ	σφαῖρᾶ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	πολιτεῖαι	στρατιαὶ	ἀλήθειαι	σφαῖραι
γεν.	τῶν	πολιτειῶν	στρατιῶν	ἀληθειῶν	σφαιρῶν
δοτ.	ταῖς	πολιτεῖαις	στρατιαῖς	ἀληθείαις	σφαίραις
αιτ.	τὰς	πολιτείας	στρατιάς	ἀληθείας	σφαίρας
κλ.	(ῶ)	πολιτεῖαι	στρατιαὶ	ἀλήθειαι	σφαῖραι

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ. (ῶ) πολιτεῖᾱ στρατιᾱ ἀληθείᾱ σφαίρᾱ
γεν., δοτ. τοῖν πολιτεῖαιν στρατιαῖν ἀληθείαιν σφαί-
ραιν

γ) Παραδείγματα θηλυκῶν σε ᾶ- (γεν. -ης)

(θ. τραπεζᾶ-) (θ. γλωσσᾶ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	τράπεζᾶ	γλῶσσᾶ
γεν.	τῆς	τραπέζης	γλώσσης
δοτ.	τῇ	τραπέζῃ	γλώσσει
αιτ.	τὴν	τράπεζᾶν	γλῶσσᾶν
κλ.	(ῶ)	τράπεζᾶ	γλῶσσᾶ

(θ. τραπεζᾶ) (θ. γλωσσᾶ)

Πληθυντικός αριθμός

ον αἰ τράπεζαι γλώσσαι

γεν τῶν τραπεζῶν γλωσσῶν

δοτ ταῖς τραπέζαις γλώσσαις

αιτ τὰς τραπέζας γλώσσας

κλ (ῶ) τράπεζαι γλώσσαι

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ. (ῶ) τραπέζᾱ γλώσσᾱ

γεν., δοτ. τοῖν τραπέζαιν γλώσσαιν

δ) Παραδείγματα θηλυκῶν σε -η

(θ. κωμᾶ) (θ. τιμᾶ-) (θ. κωμᾶ-) (θ. τιμᾶ-)

Ενικός αριθμός

Πληθυντικός αριθμός

ον. ἡ κώμη τιμῆ αἰ κῶμαι τιμαῖ

γεν. τῆς κώμης τιμῆς τῶν κωμῶν τιμῶν

δοτ. τῇ κώμη τιμῇ ταῖς κώμαις τιμαῖς

αιτ. τὴν κώμην τιμὴν τὰς κώμας τιμὰς

κλ. (ῶ) κώμη τιμῆ (ῶ) κῶμαι τιμαῖ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ. (ῶ) κῶμᾶ τιμᾶ
γεν., δοτ. τοῖν κῶμᾶιν τιμαῖν

87. ΟΛΙΚΕΣ Ή ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Α΄ ΚΛΙΣΗΣ

	Ενικός		Πληθυντ.		Δυϊκός	
	Αρσενικό	Θηλυκό	Αρσ.	Θηλ.	Αρσ.	Θηλ.
ον.	-ᾱς -ης	-ᾱ -ᾶ	-η	-αι	-ᾱ	
γεν.	-ου -ου	-ᾱς -ᾶς ή -ης -ης	-ων		-αιν	
δοτ.	-α -η	-α -α ή -η -η	-αις		-αιν	
αιτ.	-ᾶν -ην	-ᾶν -ᾶν	-ην	-ᾱς	-ᾶ	
κλ.	-ᾱ -η (ή-ᾶ)	-ᾱ -ᾶ	-η	-αι	-ᾶ	

Παρατηρήσεις

88. Στα πρωτόκλιτα ουσιαστικά:

1) οι καταλήξεις του πληθυντικού (και του δυϊκού) των αρσενικών και των θηλυκών είναι οι ίδιες·

2) το α στην κατάληξη -ας (σε οποιαδήποτε πτώση) είναι πάντοτε μακρόχρονο: ὁ Αἰνεῖᾱς, τῆς χώρᾱς, τοὺς

στρατιώτᾱς (μακρόχρονη είναι και η κατάληξη α του δυϊκού: τῶ Ἀτρείδᾱ).

3) η γενική του πληθ. τονίζεται στη λήγουσα και παίρνει περισπωμένη: τῶν νεανιῶν, τῶν θαλασσῶν. Βλ. και § 39, 1, 2 και 3. Αλλά οἱ ἔτησίαι (= μελέμια· πβ. § 83, 2, α), τῶν ἔτησίων.

89. Από τα πρωτόκλιτα αρσενικά σε -ης σχηματίζουν την κλητική του ενικού σε -ᾱ και ὄχι σε -η:

α) τα εθνικά: ὦ Πέρσᾱ, ὦ Σκύθᾱ.

β) ὅσα λήγουν σε -της και τα σύνθετα (με β' συνθ. ρήμα) σε -άρχης, -μέτρης, -πώλης, -τρίβης, -ώνης κτλ.: ὦ στρατιῶτα, ὦ γυμνασιάρχα, ὦ βιβλιοπῶλα, ὦ παιδοτρίβα, ὦ τελῶνα.

90. Στα πρωτόκλιτα θηλυκά που λήγουν σε -α:

1) αν πριν από την κατάληξη α υπάρχει σύμφωνο (εκτός από το ρ), τότε το α αυτό λέγεται **μη καθαρὸ**, εἶναι κανονικά **βραχύχρονο** και στη γενική και δοτική του ενικού τρέπεται σε η: ἡ μοῦσα, τῆς μούσης, τῆ μούση κτλ. - ἡ μᾶζα, τῆς μάζης, τῆ μάζη κτλ.

2) αν πριν από την κατάληξη α υπάρχει φωνήεν ἢ ρ, τότε το α αυτό λέγεται **καθαρὸ**, εἶναι κανονικά **μακρόχρονο** και φυλάγεται σε ὅλες τις πτώσεις του ενικού: ἡ πολιτεία, τῆς πολιτείας, τῆ πολιτεία κτλ. - ἡ ὥρα, τῆς ὥρας, τῆ ὥρα κτλ.

3) το α της κατάληξης στην αιτιατική και την κλητική του ενικού εἶναι μακρόχρονο ἢ βραχύχρονο, ανάλογα με το τι εἶναι στην ονομαστική: (ἡ πολιτεία) τὴν πολιτείαν, ὦ πολιτεία - (ἡ μοῦσᾱ) τὴν μοῦσαν, ὦ μοῦσᾱ.

91. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΥΝΑΙΡΕΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Α΄ ΚΛΙΣΗΣ

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

1. ΑΡΣΕΝΙΚΑ

α) σε -ās

κοχλίας (ĩ)

λοχίας (ĩ)

τραυματίας (ĩ)

Γοργίας (ĩ)

Ίππίας (ĩ)

Καλλίας(ĩ)

Φιντίας (ĩ)

μανδύας (ϋ)

Αινείας

Αισχίνης

έλάτης¹ (ǎ)

άμαξηλάτης (ǎ)

άρματηλάτης (ǎ)

έργάτης (ǎ)

πελάτης (ǎ)

πλάστης (ǎ)

Έλεάτης (ā)

Κροτωνιάτης (ā)

Σπαρτιάτης (ā)

Τεγεάτης (ā)

κομήτης²

κωμήτης³

πλανήτης

προφήτης

σφενδονήτης

Αίγινήτης

άθλητής

μαθητής

β) σε -ης

εύπατρίδης (ĩ)

Εύριπίδης (ĩ)

Πελοπίδης (ĩ)

Άτρείδης

Ήρακλείδης

1. οδηγός αλόγων κτλ. – 2. αυτός που έχει πολλά μαλλιά· το άστρο. – 3. αυτός που κατοικεί σε χωριά.

μιμητής κτλ.
ζευγίτης (ἰ)
μεσίτης (ἰ)
ὀπλίτης (ἰ)
πολίτης (ἰ)
τεχνίτης (ἰ)
Ἄβδηρίτης (ἰ)
Σταγίριτης (ἰ)
κριτής
ἀκοντιστής
δύτης (ϋ)
θύτης (ϋ)
λύτης (ϋ)
πρεσβύτης (ῠ)
μηνυτής
δεσμώτης
ἠπειρώτης
θιασώτης
ιδιώτης
νησιώτης
πατριώτης κτλ.
ζηλωτής
μισθωτής
ἀγρότης
δεσπότης
δημότης

ἐξωμότης
ἰππότης
προδότης
τοξότης

2. ΘΗΛΥΚΑ

α) σε -α -ας

Πλάταιᾶ
Φώκαιᾶ
ἐλαία
ἠλιαία
κεραία
σημαία
μηλέα
πτελέα
γενεὰ
δωρεὰ
βοήθειᾶ
ἐνέργειᾶ
ἀμέλειᾶ
ἐπιμέλειᾶ
ἀσέβειᾶ
εὐσέβειᾶ
ἔνδειᾶ κτλ.

ὠφέλειᾶ
(καὶ ὠφελιά)
βασίλειᾶ⁴
ιέρειᾶ
ἀκρώρειᾶ
Ὀδύσσειᾶ
Μαντίνειᾶ
Χαιρώνειᾶ
Ψυττάλειᾶ
άλειᾶ
βασιλείᾶ
δουλείᾶ
ἐφορείᾶ
στρατεία κτλ.
ἀνδρεία
σιτοδείᾶ
λείᾶ
μνεῖᾶ
χρεία
Ἐρέτριᾶ
αὐλήτριᾶ
μαθήτριᾶ κτλ.
ἀδικία (ἴ)

εὐφορία (ἴ)
σοφία (ἴ) κτλ.
ἐκκλησία (ἴ)
συνωμοσία (ἴ)
μυρμηκιά
στρατιά
ἄγνοια
ἄνοια
ἔννοια
εὐνοια
ὀμόνοια
πρόνοια
ἄπνοια
δύσπνοια
εὐπλοια
ἀπόρροια
ροιά⁵
χροιά
Ἄρπυια⁶
ὀργυιᾶ
μητρυιᾶ
μυῖα
γαῖα, γραῖα

4. βασίλισσα. – 5. ἡ ροδιά καὶ ὁ καρπὸς τῆς. –
6. φτερωτὴ θεά.

μαῖα, μοῖρα
πεῖρα, πρῶρα
σπεῖρα, σφαῖρα
σφῦρα
Αῖθρα, Φαῖδρα
αὔρα, λαύρα
σαύρα, θήρα
θύρα

β) σε -α -ης

ἄμιλλα
δίκελλα
θύελλα
βδέλλα
βασίλισσα
μέλισσα
κίσσα (ἰ)
πίσσα (ἰ)
δίψα (ἰ)
κνῖσα (ἰ)
μᾶζα (μᾶ)
μύξα (ῦ)
πεῖνα

πῖνα (ἰ)
πρύμνα (ῦ)
(και πρύμνη)
ρίζα (ἰ)
ρῖνα⁷ (ἰ)
(και ρίνη)
δράκαινᾶ
θέαινᾶ
θεράπαινᾶ
λέαινᾶ
τρίαινᾶ

γ) σε -η

αἰσχύνη (ῦ)
βλάβη (ᾶ)
δάφνη (ᾶ)
δίκη (ἰ)
δίνη⁸ (ἰ)
ἴλη (ἰ)
κλίνη(ἰ)
λίμνη (ἰ)
λύπη (ῦ)
νίκη (ἰ)

7. εργαλείο για ρίνισμα, λίμα. – 8. στρόβιλος.

νύμφη (ϋ)

πλάνη (ǎ)

πύλη (ϋ)

ρύμη⁹

σκαπάνη (ǎ)

σκάφη (ǎ)

σπάθη (ǎ)

τύχη (ϋ)

ϋλη (ū)

φάτνη (ǎ)

τιμή

ψυχή κτλ.

2. Πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά

92. Τα περισσότερα από τα πρωτόκλιτα ουσιαστικά που πριν από το χαρακτήρα α του θέματος έχουν άλλο α ή ε συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις και γι' αυτό ονομάζονται **πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά** (πβ. §§ 53-54).

9. ορμή, φόρα· δρόμος.

Παραδείγματα

(θ. Ἑρμεα- = Ἑρμη-)

(θ. μναα- = μνᾶ-)

(θ. συκεα- = συκη-)

Ενικός αριθμός

ον. ὁ (Ἑρμέας) Ἑρμῆς
 γεν. τοῦ (Ἑρμέου) Ἑρμού
 δοτ. τῷ (Ἑρέα) Ἑρμῆ
 αιτ. τὸν (Ἑρέαν) Ἑρμῆν
 κλ. (ῶ) (Ἑρέα) Ἑρμῆ

ή (μνάα) μνᾶ
 τῆς (μνάας) μνᾶς
 τῇ (μνάα) μνᾶ
 τὴν (μνάαν) μνᾶν
 (ῶ) (μνάα) μνᾶ

(συκέα) συκῆ
 (συκέας) συκῆς
 (συκέα) συκῆ
 (συκέαν) συκῆν
 (συκέα) συκῆ

Πληθυντικός αριθμός

ον. οἱ (Ἑρέαι) Ἑρμαῖ
 γεν. τῶν (Ἑρμεῶν) Ἑρμῶν
 δοτ. τοῖς (Ἑρέαις) Ἑρμαῖς
 αιτ. τοὺς (Ἑρέας) Ἑρμαῖς
 κλ. (ῶ) (Ἑρέαι) Ἑρμαῖ

αἱ (μνάαι) μναῖ
 τῶν (μναῶν) μνῶν
 ταῖς (μνάαις) μναῖς
 τὰς (μνάας) μνᾶς
 (ῶ) (μνάαι) μναῖ

(συκέαι) συκαῖ
 (συκεῶν) συκῶν
 (συκέαις) συκαῖς
 (συκέας) συκαῖς
 (συκέαι) συκαῖ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., τώ, κλητ. (ῶ) (Ἑρμέα) Ἑρμᾶ (μνάα) μνᾶ (σुकέα) συκᾶ

γεν., δοτ. τοῖν (Ἑρμέαιν) Ἑρμαῖν (μνάαιν) μναῖν (σुकέαιν) συκαῖν.

Κατά το Ἑρμῆς κλίνονται: Ἀπελλῆς, Θαλῆς. – Κατά το μνᾶ κλίνονται: Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ. – Κατά το συκῆ κλίνονται: ἀμυγδαλῆ, ἀλωπεκῆ (= δέρμα αλεπούς), κυνῆ (= δέρμα σκύλου), λεοντῆ (= δέρμα λιονταριού), ῥοδῆ (= τριανταφυλλιά), γαλῆ κ.ά., καθώς και το ὄνομα γῆ στον ενικό.

93. Τα συνηρημένα πρωτόκλιτα ουσιαστικά ἔχουν και μετά τη συναίρεση τις καταλήξεις των ασυναίρετων τύπων. Μόνο το εα στον ενικό το συναιρούν σε η: ὁ Ἑρμέας - Ἑρμῆς, ἡ συκέα - συκῆ, τῆς συκέας - συκῆς κτλ.: ἀλλά: τοὺς Ἑρμέας - Ἑρμᾶς, τὰς συκέας - συκᾶς κτλ.

9ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1. Δευτερόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά

94. Κατά τη δεύτερη κλίση κλίνονται ονόματα και των τριών γενών: αρσενικά και θηλυκά που λήγουν σε **-ος** και ουδέτερα που λήγουν σε **-ον**.

α) Παραδείγματα αρσενικών και θηλυκών

(θ. άνθρωπο-) (θ. άγρο-) (θ. νησο-) (θ. όδο-)
Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἄνθρωπος	ἄγρὸς	ἡ	νῆσος	ὁδὸς
γεν.	τοῦ	ἀνθρώπου	ἀγροῦ	τῆς	νήσου	ὁδοῦ
δοτ.	τῷ	ἀνθρώπῳ	ἀγρῷ	τῇ	νήσῳ	ὁδῷ
αιτ.	τὸν	ἄνθρωπον	ἄγρὸν	τὴν	νῆσον	ὁδὸν
κλ.	(ῶ)	ἄνθρωπε	ἄγρε	(ῶ)	νῆσε	ὁδε

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	ἄνθρωποι	ἄγροῖ	αἱ	νῆσοι	ὁδοὶ
γεν.	τῶν	ἀνθρώπων	ἀγρῶν	τῶν	νήσων	ὁδῶν
δοτ.	τοῖς	ἀνθρώποις	ἀγροῖς	ταῖς	νήσοις	ὁδοῖς
αιτ.	τούς	ἀνθρώπους	ἀγρούς	τάς	νήσους	ὁδοὺς
κλ.	(ῶ)	ἄνθρωποι	ἄγροῖ	(ῶ)	νῆσοι	ὁδοὶ

Διϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ῶ) ἀνθρώπω ἀγρῶ νήσω ὁδῶ
γεν., δοτ. τοῖν ἀνθρώποιν ἀγροῖν νήσοιν ὁδοῖν

β) Παραδείγματα ουδετέρων

(θ. μυστηριο-) (θ. δωρο-) (θ. φυτο-) (θ. μυστηριο-)(θ. δωρο-) (θ. φυτο-)

Ενικός αριθμός

Πληθυντικός αριθμός

ον. τὸ μυστήριον δῶρον φυτὸν τὰ μυστήρια δῶρα φυτὰ
γεν. τοῦ μυστηρίου δώρου φυτοῦ τῶν μυστηρίων δώρων φυτῶν
δοτ. τῷ μυστηρίῳ δώρῳ φυτῷ τοῖς μυστηρίοις δώροις φυτοῖς
αιτ. τὸ μυστήριον δῶρον φυτὸν τὰ μυστήρια δῶρα φυτὰ
κλ. (ῶ) μυστήριον δῶρον φυτὸν (ῶ) μυστήρια δῶρα φυτὰ

Διϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ῶ) μυστηρίῳ δώρῳ φυτῷ
γεν., δοτ. τοῖν μυστηρίοιν δώροιν φυτοῖν

95. ΟΛΙΚΕΣ Ή ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Β΄ ΚΛΙΣΗΣ

	Αρσενικό και θηλυκό			Ουδέτερο		
	Ενικός	Πληθ.	Δυϊκός	Ενικός	Πληθ.	Δυϊκός
ΟΝ.	-ΟΣ	-ΟΙ	-Ω	-ΟΝ	-ᾶ	-Ω
ΓΕΝ.	-ΟΥ	-ΩΝ	-ΟΙΝ	-ΟΥ	-ΩΝ	-ΟΙΝ
ΔΟΤ.	-Ω	-ΟΙΣ	-ΟΙΝ	-Ω	-ΟΙΣ	-ΟΙΝ
ΑΙΤ.	-ΟΝ	-ΟΥΣ	-Ω	-ΟΝ	-ᾶ	-Ω
ΚΛ.	-Ε (-ΟΣ)	-ΟΙ	-Ω	-ΟΝ	-ᾶ	-Ω

Παρατηρήσεις

96. Από τα ουσιαστικά της β΄ κλίσης:

1) Τα αρσενικά και τα θηλυκά έχουν σε όλες τις πτώσεις τις ίδιες καταλήξεις (και τα ξεχωρίζουμε μόνο από το άρθρο).

2) Τα ουδέτερα διαφέρουν από τα αρσενικά και τα θηλυκά στην ονομ. και κλητ. του ενικού (όπου έχουν κατάλ. -ΟΝ) και στην ονομ., αιτιατ. και κλητ. του πληθ. (όπου έχουν κατάλ. -ᾶ).

97. α) Τα ουδέτερα των πτωτικών (σε όλες τις κλίσεις) σχηματίζουν στον ενικό και στον πληθ. τρεις πτώσεις όμοιες: την ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική.

β) Η κατάληξη α των ουδετέρων όλων γενικά των πτωτικών είναι βραχύχρονη: τὰ μῆλᾶ, τὸ σῶμᾶ, τὰ σώματᾶ, τὰ γενναῖᾶ, ἐκεῖνᾶ, τὰ τιμῶντᾶ.

98. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΥΝΑΙΡΕΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Β΄ ΚΛΙΣΗΣ

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

1. ΑΡΣΕΝΙΚΑ

ἄθλος ¹	λοιμὸς ⁴	πύργος	σχοῖνος ¹⁶
βίος	λύκος	σῖτος ⁷	τίτλος
γρίφος	μάγος	σκύμνος ⁸	τύλος ¹⁷
θρῦλος	μόλυβδος ⁵	σκῦρος ⁹	τύμβος ¹⁸
θῦμὸς	μύδρος ⁶	σπίνος	τῦφος
καρκίνος	μῦθος	στάμνος ¹⁰	ῦβος ¹⁹
κίνδῦνος	μύλος	στίβος	ῦμνος
κρίκος	νᾶνος	στίχος ¹¹	ῦπνος
κύκλος	πάγος	στοῖχος ¹²	φάρος
Κῦρος	πάππος	στῦλος ¹³	Χῖος ²⁰
λίθος ²	πίθος	Σύρος ¹⁴	
λιμὸς ³	πῖλος	σχῖνος ¹⁵	

1. (από το ἄεθλος) αγώνας, κατόρθωμα. – 2. αρσ. και θηλ. – 3. πείνα, σιτοδεία. – 4. μολυσματική αρρώστια, πανούκλα. – 5. και μόλιβος. – 6. πυραχτωμένο σίδηρο. – 7. πληθ. τὰ σῖτα (βλ. § 147). – 8. νεογνό ζώου, ιδίως του λιονταριού. – 9. κομμάτι από πέτρα, που ξεπετιέται κατά τη λάξευση· αλλιώς: λατύπη. – 10. στάμνα. – 11. σειρά, γραμμή, αράδα (οποιαδήποτε). – 12. σειρά από ανθρώπους, στρατιώτες, πλοία κτλ., γραμμή σε παράταξη. – 13. κολόνα (κυρίως για στήριξη) αλλιώς: κίων· ενώ ἡ στήλη = επιτύμβια πλάκα, πέτρα που χρησιμεύει για ορόσημο, πλάκα με επιγραφή κτλ.

2. ΘΗΛΥΚΑ

ἄμμος
ἄρκτος
ἴος
κάμηλος
κάμιнос
Κάσος
Κύθνος
Κύπρος
μύρτος²¹
Νάξος
Πάρος

πλίνθος
πρίνος²²
ράβδος
Σῦρος²³
Σκῦρος
τάφρος
Χίος²⁴

3. ΟΥΔΕΤΕΡΑ

ἄθλον²⁵
ἄντρον
ἄστρον
βάθρον
ἴον
κρίνον
λίκνον²⁶
λίνον²⁷
λύτρον²⁸
μύρον
μύρτον²⁹

νίτρον³⁰
(ἢ λίτρον)³⁰
ξύλον
πίσον³¹
πράσον
πτύον³²
στουππεῖον³³
σῦκον
φύλλον³⁴
φῦλον³⁵
ὤον

– 14. κάτοικος της Συρίας (ενώ ἡ Σῦρος, το νησί). –
15. μαστιχόδεντρο. – 16. βούρλο (υποκορ. σχοινίον).
– 17. ρόζος, κάλος, σκληρό εξόγκωμα του δέρμα-
τος. – 18. τάφος σχηματισμένος με σωρό από χώμα
σε σχήμα μικρού λόφου. – 19. το κύρτωμα που σχη-
ματίζει η ράχη της καμήλας. – 20. κάτοικος της Χίου
(ενώ ἡ Χίος, το νησί). – 21. μυρσίνη, μυρτιά (ενώ τὸ
μύρτον, ο καρπός της). – 22. (αρσ. και θηλ.) βαλανι-
διά, πουρνάρι. – 23. βλ. αρ. 14. – 24. βλ. αρ. 20. –
25. (από το ἄεθλον) ἔπαθλον, βραβεῖον. – 26. κού-
νια. – 27. λινάρι. – 28. το χρήμα που δίνεται για την
απολύτρωση κάποιου, αμοιβή, ανταμοιβή. – 29. βλ.
αρ. 21. – 30. νίτρο (αττ. λίτρον) ανθρακική σόδα. –
31. μπιζέλι. – 32. φτυάρι. – 33. στουπί. – 34. φύλλο
από δέντρο, άνθος κτλ. – 35. γένος, φυλή.

2. Δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά

99. Τα περισσότερα ουσιαστικά της β' κλίσης που πριν από το χαρακτηρισμό έχουν άλλο ο ή ε συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις. Τα ουσιαστικά αυτά λέγονται **δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά** (πβ. § 92).

Παραδείγματα

	(θ. έκπλοο- = έκπλου-)	(θ. πλοο- = πλου-)	(θ. όστεο- = όστου-)
ον.	ὁ (ἔκπλοος)	ἐκπλους (πλόος)	τὸ (όστέον) ὅστου
γεν.	τοῦ (ἐκπλόου)	ἐκπλου (πλόου)	τοῦ (όστέου) ὅστου
δοτ.	τῷ (ἐκπλόῳ)	ἐκπλω (πλόῳ)	τῷ (όστέῳ) ὅστῳ
αιτ.	τὸν (ἔκπλοον)	ἐκπλου (πλόον)	τὸ (όστέον) ὅστου
κλ.	(ῶ) (ἔκπλοε)	ἐκπλου (πλόε)	(ῶ) (όστέον) ὅστου

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οί	(ἔκπλοοι)	ἔκπλοοι	(πλόοι)	πλοῖ	τὰ	(ὀστέα)	ὀστᾶ
γεν.	τῶν	(ἔκπλόων)	ἔκπλων	(πλόων)	πλῶν	τῶν	(ὀστέων)	ὀστῶν
δοτ.	τοῖς	(ἔκπλόοις)	ἔκπλοισ	(πλόοις)	πλοῖς	τοῖς	(ὀστέοις)	ὀστοῖς
αιτ.	τούς	(ἔκπλόους)	ἔκπλους	(πλόους)	πλοῦς	τὰ	(ὀστέα)	ὀστᾶ
κλ.	(ῶ)	(ἔκπλοοι)	ἔκπλοοι	(πλόοι)	πλοῖ	(ῶ)	(ὀστέα)	ὀστᾶ

93 / 56

Δυϊκός αριθμός

ον, αιτ. τῶ, κλ. (ῶ) (ἔκπλόω)
ἔκπλω,
(πλόω) πλώ, τῶ (ὀστέω) ὀστώ

γεν., δοτ. τοῖν
(ἔκπλόοιν)
ἔκπλοιν,
(πλόοιν) πλοῖν, τοῖν (ὀστέοιν) ὀστοῖν

Κατά το ἔκπλους κλίνονται: ὁ ἀπόπλους, περίπλους, κατάπλους, ἔκρους (= εκροή), χειμάρρους (= χείμαρρος), τα κύρια ονόματα Πειρίθους, Πάνθους κτλ., καθώς και το θηλ. ἡ πρόχους (= υδρία, λαγήνι). Κατά το πλοῦς κλίνονται: ὁ θροῦς (= θόρυβος), νοῦς, πνοῦς (= πνοή), ροῦς (= ρεύμα), χνοῦς (= χνούδι), χοῦς (= χώμα) κτλ., καθώς και τα σε (-εος) -ους συγγενικά (ἀδελφιδέος) ἀδελφιδουῖς (= ανεψιός), (ἀνεψιαδέος) ἀνεψιαδοῦς (= γιος του πρώτου εξαδέρφου ἢ της πρώτης εξαδέρφης), (θυγατριδέος) θυγατριδοῦς (= γιος της θυγατέρας) κτλ. - Κατά το ὄστοῦν κλίνεται το (κάνεον) κανοῦν (= κάνιστρο).

Παρατηρήσεις

100. 1) Τα φωνήεντα ο και ε των συνηρημένων δευτεροκλίτων, όταν ακολουθεί αμέσως ὕστερ' ἀπὸ αὐτὰ ο χαρακτήρας ο, συναιρούνται με αὐτόν σε ου (πλόος - πλοῦς, ὄστέον - ὄστοῦν), αλλιῶς χάνονται κατὰ τη συναίρεση ἐμπρὸς ἀπὸ τις καταλήξεις (πλόου - πλοῦ, πλόω - πλῶ, πλόοι - πλοῖ κτλ., ὄστέου - ὄστοῦ, ὄστέα - ὄστᾶ κτλ.). Ἐτσι οἱ συνηρημένες καταλήξεις των ουσιαστικῶν αὐτῶν διαφέρουν ἀπὸ τις καταλήξεις των ασυναίρετων ουσιαστικῶν της β' κλίσης μόνο στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού.

2) Ὅλες οἱ πτώσεις των συνηρημένων της β' κλίσης τονίζονται στην ἴδια συλλαβή, στην οποία τονίζεται ἡ ονομαστική του ενικού: τὸ ὄστοῦν, τοῦ ὄστοῦ, τῷ ὄστῳ,

τὰ ὀσᾶ, τῶν ὀσῶν κτλ.: το ἴδιο συμβαίνει ἀντίθετα με τον κανόνα (§ 54) και στα σύνθετα που πριν ἀπό τη συναίρεση ἦταν στην ονομ. του ενικού προπαροξύτονα: ὁ ἔκπλοος - ἔκπλους, τοῦ ἔκπλόου - ἔκπλου (ἀντί τοῦ ἔκπλοῦ), τῶν ἔκπλόων - ἔκπλων (ἀντί ἔκπλῶν) κτλ.

3. Ἀττική δευτέρα κλίση

101. Μερικά ουσιαστικά της β' κλίσης λήγουν ὄχι σε -ος και -ον, ἀλλά σε -ως και -ων. Τα ουσιαστικά αυτά που συνηθίζονταν κυρίως στην ἀττική διάλεκτο λέγονται **ἀττικὸκλιτα**, και η κλίση τους λέγεται **ἀττική δευτέρα κλίση**.

Παραδείγματα

	(θ. προνεω-)	(θ. λεω-)	(θ. ἄλω-)	(θ. ἀνώγεω-)
		Ενικός ἀριθμός		
ον.	ὁ πρόνεως	λεὼς	ἡ ἄλως	τὸ ἀνώγεων
γεν.	τοῦ πρόνεω	λεῶ	τῆς ἄλω	τοῦ ἀνώγεω
δοτ.	τῷ πρόνεω	λεῶ	τῆ ἄλω	τῷ ἀνώγεω
αιτ.	τὸν πρόνεων	λεῶν	τὴν ἄλω(ν)	τὸ ἀνώγεων
κλ.	(ῶ) πρόνεως	λεῶς	(ῶ) ἄλως	(ῶ) ἀνώγεων

Πληθυντικός ἀριθμός

ον.	οἱ πρόνεω	λεῶ	αἱ ἄλω	τὰ ἀνώγεω
γεν.	τῶν πρόνεων	λεῶν	τῶν ἄλων	τῶν ἀνώγεω
δοτ.	τοῖς πρόνεως	λεῶς	ταῖς ἄλως	τοῖς ἀνώγεως
αιτ.	τούς πρόνεως	λεῶς	τάς ἄλως	τὰ ἀνώγεω
κλ.	(ῶ) πρόνεω	λεῶ	(ῶ) ἄλω	(ῶ) ἀνώγεω

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῷ, κλ. (ῶ) πρόνεω λεῶ ἄλω ἀνώγειω
γεν., δοτ. τοῖν πρόνεων λεῶν ἄλων ἀνώγειων

Κατά το ὁ πρόνεως (= πρόναος) κλίνονται τα κύρια ονόματα Ἀνδρόγεως, Βριάρεως, Δεξιίλεως, Μενέλεως, Τυνδάρεως κ.ά. Κατά το ὁ λεῶς (= λαός) κλίνονται: ὁ νεῶς (= ναός), ὁ λαγῶς και λαγῶς, ὁ ταῶς (= παγόφι), ἡ Κῶς κ.ά.

Κατά το ἡ ἄλως (= το αλώνι) κλίνονται: ὁ κάλως (= χοντρό σκoiνί), ἡ ἔως (= αυγή), ὁ Ἄθως, ἡ Κέως, ἡ Τέως, ὁ Μίνως κ.ά. Κατά το ουδέτ. ἀνώγειων κλίνονται μόνον ουδέτερα επίθετα (βλ. §§ 166-167).

Παρατηρήσεις

102. Τα αττικόκλιτα ουσιαστικά:

1) φυλάγουν στις καταλήξεις όλων των πτώσεων το ω της ονομαστικής και παίρνουν υπογεγραμμένο ι όπου στις αντίστοιχες καταλήξεις της κοινῆς δεύτερης κλίσης υπάρχει ι (υπογεγραμμένο ἢ προσγεγραμμένο): τῷ λεῶ, οἱ λεῶ, τοῖς λεῶς, τοῖν λεῶν (κατά τα κοινά τῷ λαῶ, οἱ λαοί, τοῖς λαοῖς, τοῖν λαοῖν)·

2) φυλάγουν σε όλες τις πτώσεις τον ἴδιο τόνο που ἔχει η ονομαστική του ενικού και στην ἴδια συλλαβή: ὁ λεῶς, τοῦ λεῶ κτλ. - ὁ ταῶς, τοῦ ταῶ κτλ. - ὁ πρόνεως, τοῦ πρόνεω κτλ·

3) ἔχουν την κλητική ὅμοια με την ονομαστική·

4) μερικά σχηματίζουν την αιτιατική του ενικού χωρίς το τελικό ν: τὴν ἄλω, τὴν ἔω, τὸν Ἄθω, τὴν Κῶ, τὸν Μίνω κ.ά. (κατά την γ' κλίση).

10ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Γενικά για τα ουσιαστικά της γ' κλίσης. Διαίρεση των τριτόκλιτων ουσιαστικών

103. Κατά την τρίτη κλίση κλίνονται ονόματα και των τριών γενών **π ε ρ ι τ τ ο σ ύ λ λ α β α** (βλ. § 85, 2).

Τα τριτόκλιτα ουσιαστικά στην ενική ονομαστική λήγουν σ' ένα από τα φωνήεντα **α, ι, υ, ω**, ή σ' ένα από τα σύμφωνα **ν, ρ, ς (ξ, ψ)**· στην ενική γενική λήγουν σε **-ος, -ως, ή -ους**.

104. 1) Από τα αρσενικά και θηλυκά της τρίτης κλίσης πολλά σχηματίζουν την ενική ονομαστική με την κατάληξη **-ς** και λέγονται **καταληκτικά** (ἥρω-ς, ἰχθύ-ς)· μερικά όμως τη σχηματίζουν χωρίς καμιά κατάληξη και λέγονται **ακατάληκτα** (χιών, ἠχώ).

2) Τα ουδέτερα της γ' κλίσης κανονικά σχηματίζουν την ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού χωρίς κατάληξη (είναι δηλ. ακατάληκτα): σῶμα, ἄστυ (πβ. § 123, 4).

105. 1) Από τα ουσιαστικά της γ' κλίσης άλλα έχουν σε όλες τις πτώσεις ένα μόνο θέμα και γι' αυτό λέγονται **μονόθεμα** (χιτών, χιτών-ος)· και άλλα παρουσιάζονται με δύο θέματα, γιατί σε μερικές πτώσεις εκτείνουν το φωνήεν της τελευταίας συλλαβής του θέματος και γι' αυτό λέγονται **διπλόθεμα** (ήγεμόν-ος, ήγεμών).

2) Στα διπλόθεμα τριτόκλιτα το θέμα που έχει στην τελευταία συλλαβή μακρόχρονο φωνήεν λέγεται **ισχυρό θέμα** (ποιμήν, ρήτωρ), ενώ το άλλο που έχει στην τελευταία συλλαβή βραχύχρονο φωνήεν λέγεται **αδύνατο θέμα** (ποιμεν-, ρητορ-).

106. Το θέμα στα μονόθεμα ουσιαστικά της γ' κλίσης βρίσκεται από τη γενική του ενικού, αφού αφαιρεθεί από αυτήν η κατάληξη: πίνακ-ος (θ. πινακ-), κλητήρ-ος (θ. κλητηρ-). Στα διπλόθεμα το ισχυρό θέμα βρίσκεται από την ονομαστική του ενικού και το αδύνατο από τη γενική του ενικού, αφού αφαιρεθεί η κατάληξη: ὁ ήγεμών (ισχυρό θ. ήγεμων-), τοῦ ήγεμόν-ος (αδύνατο θ. ήγεμον-), ὁ ποιμήν (ισχυρό θ. ποιμην-), τοῦ ποιμέν-ος (αδύνατο θ. ποιμεν-).

107. Κατά το χαρακτήρα τα ουσιαστικά της γ' κλίσης διαιρούνται:

α) σε **φωνηεντόληκτα**: ἥρω-ς, ἥρω-ος· πόλις, πόλε-ως·

β) σε **συμφωνόληκτα**: κόραξ, κόρακ-ος· σωλήν, σωλήν-ος.

Α'. Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης

108. α) Καταληκτικά μονόθεμα σε -ως, γεν. -ως

Παραδείγματα

	(θ. ήρω-) (θ. Τρω-) Ενικός αριθμός			(θ. ήρω-) (θ. Τρω-) Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ὁ	ἥρω-ς	Τρῶ-ς	οἱ	ἥρω-ες	Τρῶ-ες
γεν.	τοῦ	ἥρω-ος	Τρω-ὸς	τῶν	ἠρώ-ων	Τρώ-ων
δοτ.	τῷ	ἥρω-ι	Τρω-ὶ	τοῖς	ἥρω-σι(ν)	Τρω-σὶ(ν)
αιτ.	τὸν	ἥρω-α	Τρῶ-α	τούς	ἥρω-ας	Τρῶ-ας
κλ.	(ῶ̃)	ἥρω-ς	Τρῶ-ς	(ῶ̃)	ἥρω-ες	Τρῶ-ες

Δυσικός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ. (ῶ̃) ἥρω-ε, Τρῶ-ε – γεν., δοτ. τοῖν ἠρώ-οιν, Τρώ-οιν

Κατά το Τρῶς κλίνεται ὁ θῶς (= το τσακάλι)· πβ. § 145.

109. β) Καταληκτικά μονόθεμα σε -υς, γεν. -υος

Παραδείγματα

	(θ. βοτρυ-)	(θ. ιχθυ-)		(θ. δρυ-)
	Ενικός αριθμός			
ον.	ὁ	βότρυ-ς	ἰχθὺ-ς	ἡ δρῦ-ς
γεν.	τοῦ	βότρυ-ος	ἰχθύ-ος	τῆς δρυ-ὸς
δοτ.	τῷ	βότρυ-ϊ	ἰχθύ-ϊ	τῇ δρυ-ϊ
αιτ.	τὸν	βότρυ-ν	ἰχθὺ-ν	τὴν δρῦ-ν
κλ.	(ὦ)	βότρυ	ἰχθὺ	(ὦ) δρῦ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	βότρυ-ες	ἰχθύ-ες	αἱ δρύ-ες
γεν.	τῶν	βοτρύ-ων	ἰχθύ-ων	τῶν δρυ-ῶν
δοτ.	τοῖς	βότρυ-σι(ν)	ἰχθύ-σι(ν)	ταῖς δρυ-σὶ(ν)
αιτ.	τοὺς	βότρυ-ς	ἰχθῦ-ς	τὰς δρῦ-ς
κλ.	(ὦ)	βότρυ-ες	ἰχθύ-ες	(ὦ) δρύ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ.	τῷ, κλ. (ὦ)	βότρυ-ε	ἰχθύ-ε	δρύ-ε
γεν., δοτ.	τοῖν	βοτρύ-οιν	ἰχθύ-οιν	δρυ-οῖν

Κατά το βότρυς κλίνονται: ὁ στάχυς, ἡ πίτυς (εἶδος πεύκου), ὁ κάνδυς (μηδικός μανδύας) κ.ά., καθώς και το ουδέτ. τὸ νᾶπυ (= σινάπι). Κατά το ἰχθύς κλίνονται: ἡ Ἐρινύς, ἡ ἰλὺς (= λάσπη), ἡ ἰσχύς, ἡ κλιτύς, ἡ ὄσφύς, ἡ ὄφρυς, ἡ πληθύς κ.ά. Κατά το δρυῖς κλίνονται: ὁ και ἡ σῦς ἢ ὕς (= αγριόχοιρος), ὁ μῦς (= ποντίκι) που ἦταν αρχικά σιγμόληκτο (θ. μυσ-) κ.ά.

Παρατηρήσεις

110. Στα φωνηεντόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά σε -υς (γεν. -υος):

1) Η αιτιατική του ενικού σχηματίζεται με την κατάληξη -ν αντί -α και η αιτ. του πληθ. με την κατάληξη -ς αντί -ας: τὸν βότρυ, τοὺς βότρεις.

2) Η κλητική του ενικού σχηματίζεται χωρίς κατάληξη: ὦ βότρυ, ὦ ἰχθύ.

3) Όλοι οι μονοσύλλαβοι τύποι και η αιτιατική του πληθυντικού γενικά, όταν αυτή τονίζεται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη αντίθετα με τον κανόνα (§ 39, 1), ἡ δρυῖς, τὴν δρυῖν, ὦ δρυῖ, τὰς δρυῖς - τοὺς ἰχθυῖς, τὰς κλιτυῖς, τὰς Ἐρινυῖς.

111. γ) Καταληκτικά διπλόθεμα αρσ. και θηλ. σε -ῖς (γεν. -εως) ή σε -ῦς (γεν. -εως) και ουδέτ. σε -ῦ (γεν. -εως)

Παραδείγματα

(θ. δυναμί-, (θ. πολί-, (θ. πελεκύ-, (θ. άστύ-
 δυναμε-) πολε-) πελεκε-) άστε-)

Ενικός αριθμός

ον. ή	δύναμι-ς	πόλι-ς	ό	πέλεκυ-ς	τό	άστυ
γεν. τῆς	δυνάμε-ως	πόλε-ως	τού	πελέκε-ως	τού	άστε-ως
δοτ. τῆ	δυνάμει	πόλει	τῷ	πελέκει	τῷ	άστει
αιτ. τῆν	δύναμι-ν	πόλι-ν	τόν	πέλεκυ-ν	τό	άστυ
κλ. (ῶ)	δύναμι	πόλι	(ῶ)	πέλεκυ	(ῶ)	άστυ

Πληθυντικός αριθμός

ον. αἱ	δυνάμεις	πόλεις	οἱ	πελέκεις	τὰ	ἄσπη
γεν. τῶν	δυνάμε-ων	πόλε-ων	τῶν	πελέκε-ων	τῶν	ἄστε-ων
δοτ. ταῖς	δυνάμε-σι(ν)	πόλε-σι(ν)	τοῖς	πελέκε-σι(ν)	τοῖς	ἄστε-σι(ν)
αιτ. τὰς	δυνάμεις	πόλεις	τούς	πελέκεις	τὰ	ἄσπη
κλ. (ῶ)	δυνάμεις	πόλεις	(ῶ)	πελέκεις	(ῶ)	ἄσπη

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ. (ῶ) δυνάμει πόλει πελέκει ἄσπει
γεν., δοτ. τοῖν δυναμέ-οιν πολέ-οιν πελεκέ-οιν ἀσπέ-οιν

Κατά το δύναμις κλίνονται τα προπαροξύτονα θηλυκά: αἴσθησις, ἀκρόπολις, βεβαίωσις, γένεσις, γέννησις, δήλωσις, δήωσις, κράτησις, ποίησις κ.ά. και το αρσ. ὁ πρύτανις.

Κατά το πόλις κλίνονται: ἡ κόνις, ὁ μάντις, ὁ ὄφις κ.ά., καθώς και πολλά δισύλλαβα αφηρημένα ουσιαστικά: γεῦσις, ὄφις, πτῶσις κτλ. (βλ. πίν. § 113). Κατά το πέλεκυς κλίνονται: ὁ πῆχυς και ὁ πρέσβυς (βλ. § 149, 8).

Παρατηρήσεις

112. Τα φωνηεντόληκτα σε -ις ἢ -υς (γεν. -εως):

1) ἔχουν δύο θέματα: ένα σε -ι ἢ -υ (πολι-, πηχυ-), από το οποίο σχηματίζονται η ονομαστική, η αιτιατική και η κλητική του ενικού, και άλλο θέμα σε -ε (πολε-, πηχε-), από το οποίο σχηματίζονται οι άλλες πτώσεις του ενικού και ὅλος ο πληθυντικός (και δυϊκός)·

2) στη γεν. του ενικού ἔχουν κατάληξη -ως (αντί -ος) και τονίζονται στη γενική του ενικού και του πληθυντικού στην προπαραλήγουσα αντίθετα με τον κανόνα (§ 38, 2)·

3) συναιρούν το χαρακτήρα ε με το ακόλουθο ε ἢ ι των καταλήξεων σε ει: αἱ πόλε-ες = πόλεις· τῷ πήχε-ι = πήχει (δυϊκός τὸ πήχε-ε = πήχει, τὸ ἄστε-ε = ἄστει)·

4) σχηματίζουν την αιτιατ. του ενικού με την κατάληξη -ν (τὴν πόλι-ν, τὸν πῆχυ-ν), την κλητ. του ενικού χωρίς κατάληξη (ὦ πόλι-, ὦ πῆχυ-) και την αιτιατ. του πληθυντικού ὅμοια με την ονομαστική από αναλογία προς αυτή

(αἱ πόλεις - τὰς πόλεις· οἱ πήχεις - τοὺς πήχεις).

113. ΠΙΝΑΚΑΣ ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΩΝ ΤΗΣ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ ΣΕ -ΙΣ

(γεν. -εως)

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

ἄρσις	κλάσις ¹	νύξις	πρᾶξις	στῦψις	φράσις
βάσις	κλίσις	ξῦσις	ράχις	τάξις	φύσις
δρᾶσις	κρᾶσις	πίστις	ρῆσις ⁴	τάσις	χύσις
δόσις	κρίσις	πλάσις	ρῖψις	τρίψις	ψῆξις ⁷
δύσις	κῦψις	πλύσις	ρῦσις ⁵	τύψις	ψῦξις ⁸
θάσις	λύσις	πνῖξις	ρύσις ⁶	ὔβρις	
θλίψις	μειῖξις	πόσις ²	στάσις	φάσις	
κάμψις	(ή μίξις)	πύστις ³	στίξις	φθίσις	

1. θραύση, τσάκισμα. – 2. το να πίνει κανείς, πιοτό. –
3. (από το πυνθάνομαι, θ. πυθ-) ερώτηση, πληροφορία. – 4. λόγος, ομιλία. – 5. (από το ρύομαι = σώζω) σωτηρία, απελευθέρωση. – 6. (από το ρέω, θ. ρυ-) ροή, ρεύμα. – 7. (από το ψήχω = τρίβω, ξύνω) ξύσιμο, ξύστρισμα. – 8. (από το ψύχω = κάνω κάτι κρύο, κρυώνω) ψύξη, κρύωμα.

114. δ) Καταληκτικά μονόθεμα σε -εύς, -οῦς και -αῦς

		(θ. βασιλευ-)	(θ. άλιευ-)
		Ενικός αριθμός	
ον.	ὁ	βασιλεὺς	άλιεὺς
γεν.	τοῦ	βασιλέως	άλιέως και άλιῶς
δοτ.	τῷ	βασιλεῖ	άλιεῖ
αιτ.	τὸν	βασιλέα	άλιέα και άλιᾶ
κλ.	(ὦ)	βασιλεῦ	άλιεῦ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	βασιλεῖς	άλιεῖς
γεν.	τῶν	βασιλέων	άλιέων και άλιῶν
δοτ.	τοῖς	βασιλεῦσι(ν)	άλιεῦσι(ν)
αιτ.	τούς	βασιλέας	άλιέας και άλιᾶς
κλ.	(ὦ)	βασιλεῖς	άλιεῖς

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., τῶ, κλ.	(ὦ)	βασιλεῖ	άλιεῖ
γεν., δοτ.	τοῖν	βασιλέοιν	άλιέοιν

(θ. βου-)

(θ. γραυ-)

βοῦ-ς	ἡ	γραῦ-ς
βο-ὸς	τῆς	γρα-ὸς
βο-ῖ	τῆ	γρα-ῖ
βοῦ-ν	τὴν	γραῦ-ν
βοῦ	(ῶ)	γραῦ

βό-ες	αἱ	γρᾶ-ες
βο-ῶν	τῶν	γρα-ῶν
βου-σί(ν)	ταῖς	γραυ-σί(ν)
βοῦ-ς	τὰς	γραῦς
βό-ες	(ῶ)	γρᾶ-ες

βό-ε
βο-οῖν

γρᾶ-ε
γρα-οῖν

Κατά το βασιλεὺς κλίνονται: βαφεύς, γονεύς, γραμματεύς, γραφεύς, ἱερεύς, κουρεύς, χαλκεύς κ.ά.
- Ἀμφισσεύς, Ἀχαρνεύς, Μεγαρεύς κ.ά.- Κατά το ἄλι-
εὺς κλίνονται: Δωριεύς, Ἐρετριεύς, Εὐβοεύς, Πειραι-
εὺς, Πλαταιεὺς κ.ά.

Τα βοῦς και γραῦς εἶναι μοναδικά.

Παρατηρήσεις

115. Στα φωνηεντόληκτα σε -εύς, -οῦς, -αῦς της γ' κλίσης:

1) Το υ του χαρακτήρα αποβάλλεται πριν από φωνήεν: βασιλεύ-ς, βασιλέ-ως, βοῦ-ς, βο-ός· γραῦ-ς, γρα-ός κτλ.

2) Η κλητ. του ενικού είναι όμοια με το θέμα (χωρίς κατάληξη): ῶ βασιλεῦ, ῶ βοῦ, ῶ γραῦ.

116. Στα φωνηεντόληκτα σε -εὺς της γ' κλίσης:

1) Η γεν. του ενικού έχει κατάληξη -ως (αντί -ος): τοῦ βασιλέ-ως.

2) Η αιτιατ. του πληθ. έχει κατάληξη -ᾶς: τοὺς βασιλέ-ᾶς (η αιτ. τοὺς βασιλεῖς, όμοια με την ονομαστ., είναι μεταγενέστερη).

3) Το ε που απομένει στο θέμα μετά την αποβολή του υ συναιρείται με το ακόλουθο ε ή ι των καταλήξεων σε ει: οἱ βασιλέ-ες = βασιλεῖς· τῷ βασιλέ-ι = βασιλεῖ (δυϊκός τὸ βασιλέ-ε = βασιλεῖ), πβ. § 112, 3.

117. Όσα φωνηεντόληκτα σε -εὺς έχουν πριν από το -εὺς φωνήεν συναιρούν συνήθως το τελικό ε που απομένει στο θέμα με το ακόλουθο ω και α των καταλήξεων στη γενική και αιτιατική του ενικού και πληθυντικού: (άλιεύς) τοῦ ἀλιέ-ως = ἀλιῶς· τὸν ἀλιέ-α = ἀλιᾶ· τῶν ἀλιέ-ων = ἀλιῶν· τοὺς ἀλιέ-ας = ἀλιᾶς - (ὁ Εὐβοεύς) τοῦ Εὐβοέ-ως = Εὐβοῶς· τὸν Εὐβοέ-α = Εὐβοᾶ κτλ.

118. ε) Ακατάληκτα διπλόθεμα σε -ὼ (γεν. -οῦς)

(θ. ήχω-, ήχο-) (θ. Κλειω-, Κλειο-)

Ενικός αριθμός

ον.	ή	ήχῶ		Κλειῶ	
γεν.	τῆς	(ήχό-ος)	ήχοῦς	(Κλειό-ος)	Κλειοῦς
δοτ.	τῇ	(ήχό-ι)	ήχοϊ	(Κλειό-ι)	Κλειοῖ
αιτ.	τὴν	(ήχό-α)	ήχῶ	(Κλειό-α)	Κλειῶ
κλ.	(ῶ)	ήχοϊ		Κλειοῖ	

Ὅμοια κλίνονται μερικά κύρια ονόματα: Γοργῶ, Ἐρατῶ, Κλωθῶ, Λητῶ, Σαμφῶ κ.ά., καθώς και μερικά προσηγορικά: λεχῶ, πειθῶ, φειδῶ κ.ά.

Παρατηρήσεις

119. Τα φωνηεντόληκτα σε -ὼ (γεν. -οῦς) της γ' κλίσης:

1) κανονικά δεν έχουν πληθυντικό και δυϊκό αριθμό· όταν όμως σχηματίζουν τους αριθμούς αυτούς, κλίνονται κατά τη β' κλίση: ή λεχῶ, τῆς λεχοῦς κτλ. - πληθ. αἱ λεχοί, τῶν λεχῶν, ταῖς λεχοῖς, τὰς λεχοῦς - δυϊκός, τῶ λεχῶ, τοῖν λεχοῖν·

2) σχηματίζουν την ονομαστική με το ισχυρό θέμα -ω χωρίς καμιά κατάληξη· στις πλάγιες πτώσεις συναιρούν το χαρακτήρα ο του αδύνατου θέματος με τις καταλήξεις και οξύνονται στην αιτιατική αντίθετα με τον κανόνα (§ 39, 4), από αναλογία προς την ομόηχη ονομαστική (ή ήχῶ - τήν ήχώ)·

3) σχηματίζουν την κλητική με αρχαιότερο θέμα σε -οι χωρίς κατάληξη και παίρνουν σ' αυτή περισπωμένη από αναλογία προς την ομόηχη δοτική: τῆ ήχοϊ - ῶ ήχοϊ.

Β'. Συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης

120. Τα συμφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά υποδιαιρούνται:

α) σε **αφωνόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα άφωνο): κόραξ, κόρακ-ος· Άραψ, Άραβος· τάπης, τάπητ-ος·

β) σε **ημιφωνόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα ημίφωνο): σωλήν, σωλήν-ος· κλητήρ, κλητήρ-ος.

1. Αφωνόληκτα

121. Τα αφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά κατά το χαρακτήρα είναι:

α) **ουρανικόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα ουρανικό κ, γ, χ)·

- β) **χειλικόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα χειλικό π, β, φ)
 γ) **οδοντικόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα οδοντικό τ, δ, θ).

122. α) Ουρανικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα

	(θ. κορακ-)		(θ. πτερυγ-)		(θ. όνουχ-)
Ενικός αριθμός					
ον. ό	κόραξ (κ-ς)	ή	πτέρυξ (γ-ς)	ό	όνουξ (χ-ς)
γεν. τοῦ	κόρακ-ος	τῆς	πτέρυγ-ος	τοῦ	όνουχ-ος
δοτ. τῷ	κόρακ-ι	τῆ	πτέρυγ-ι	τῷ	όνουχ-ι
αιτ. τόν	κόρακ-α	τήν	πτέρυγ-α	τόν	όνουχ-α
κλ. (ῶ)	κόραξ (κ-ς)	(ῶ)	πτέρυξ (γ-ς)	(ῶ)	όνουξ (χ-ς)

Πληθυντικός αριθμός

ον. οἱ	κόρακ-ες	αἱ	πτέρυγ-ες	οἱ	όνουχ-ες
γεν. τῶν	κοράκ-ων	τῶν	πτερύγ-ων	τῶν	όνύχ-ων
δοτ. τοῖς	κόραξι(κ-σι)	ταῖς	πτέρυξι (γ-σι)	τοῖς	όνουξι (χ-σι)
αιτ. τοὺς	κόρακ-ας	τὰς	πτέρυγ-ας	τοὺς	όνουχ-ας
κλ. (ῶ)	κόρακ-ες	(ῶ)	πτέρυγ-ες	(ῶ)	όνουχ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ. (ῶ)	κόρακ-ε	πτέρυγ-ε	όνουχ-ε
γεν., δοτ. τοῖν	κοράκ-οιν	πτερύγ-οιν	όνύχ-οιν

β) Χειλικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα

(θ. γῦπ-)

(θ. Ἄραβ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	γῦψ (π-ς)	Ἄραψ (β-ς)
γεν.	τοῦ	γυπ-ός	Ἄραβ-ος
δοτ.	τῷ	γυπ-ὶ	Ἄραβ-ι
αιτ.	τὸν	γῦπ-α	Ἄραβ-α
κλ.	(ῶ)	γῦψ (π-ς)	Ἄραψ (β-ς)

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ., τῶ, κλ. (ῶ) γῦπ-ε, Ἄραβ-ε - γεν., δοτ. τοῖν γυπ-οῖν, Ἄρ

γ) Οδοντικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα

με χαρακτήρα απλό οδοντικό τ ἢ δ ἢ θ

(θ. ταπητ-)

(θ. πατριδ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	τάπητ (τ-ς)	ἡ	πατρις (δ-ς)
γεν.	τοῦ	τάπητ-ος	τῆς	πατρίδ-ος
δοτ.	τῷ	τάπητ-ι	τῇ	πατρίδ-ι
αιτ.	τὸν	τάπητ-α	τὴν	πατρίδ-α
κλ.	(ῶ)	τάπητ (τ-ς)	(ῶ)	πατρις

(θ. γῦπ-)

(θ. Ἄραβ-)

Πληθυντικός αριθμός

οἱ

γῦπ-εσ

Ἄραβ-εσ

τῶν

γυπ-ῶν

Ἄράβ-ων

τοῖς

γυψὶ (π-σὶ)

Ἄραψι (β-σι)

τούς

γῦπ-ασ

Ἄραβ-ασ

(ῶ)

γῦπ-εσ

Ἄραβ-εσ

Ἄράβ-οιν

(θ. ὄρνιθ-)

ὁ

ὄρνις (θ-ς)

τοῦ

ὄρνιθ-οσ

τῷ

ὄρνιθ-ι

τὸν

ὄρνιν

(ῶ)

ὄρνι

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	τάπητ-ες	αἱ	πατρίδ-ες
γεν.	τῶν	ταπήτ-ων	τῶν	πατρίδ-ων
δοτ.	τοῖς	τάπησι (τ-σι)	ταῖς	πατρίσι (δ-σι)
αιτ.	τούς	τάπητ-ας	τάς	πατρίδ-ας
κλ.	(ῶ)	τάπητ-ες	(ῶ)	πατρίδ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ.	τώ, κλ. (ῶ)	τάπητ-ε	πατρίδ-ε
γεν., δοτ.	τοῖν	ταπήτ-οιν	πατρίδ-οιν

δ) Οδοντικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα με θέμα σε -ντ (ον. -ας, γεν. -αντος και ον. -ους, γεν. -οντος)

(θ. ἰμᾶντ-)

(θ. γίγαντ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἰμᾶς (ντ-ς)	γίγας (ντ-ς)
γεν.	τοῦ	ἰμάντ-ος	γίγαντ-ος
δοτ.	τῷ	ἰμάντ-ι	γίγαντ-ι
αιτ.	τόν	ἰμάντ-α	γίγαντ-α
κλ.	(ῶ)	ἰμᾶς	γίγαν

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	ἰμάντ-ες	γίγαντ-ες
γεν.	τῶν	ἰμάντ-ων	γίγαντ-ων
δοτ.	τοῖς	ἰμᾶσι ('ἄντ-σι)	γίγασι (αντ-σι)
αιτ.	τούς	ἰμάντ-ας	γίγαντ-ας
κλ.	(ῶ)	ἰμάντ-ες	γίγαντ-ες

οἱ	ὄρνιθ-ες
τῶν	ὄρνίθ-ων
τοῖς	ὄρνισι (θ-σι)
τούς	ὄρνιθ-ας
(ῶ)	ὄρνιθ-ες

ὄρνιθ-ε
ὄρνίθ-οιν

(θ. ὀδοντ-)

ὀδοῦς (ὀδόντ-ς)

ὀδόντ-ος

ὀδόντ-ι

ὀδόντ-α

ὀδοῦς (ὀδόντ-ς)

ὀδόντ-ες

ὀδόντ-ων

ὀδοῦσι (ὀδόντ-σι)

ὀδόντ-ας

ὀδόντ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τώ, κλ. (ῶ)	ἰμάντ-ε	γίγαντ-ε	ὀδόντ-ε
γεν., δοτ. τοῖν	ἰμάντ-οιν	γίγαντ-οιν	ὀδόντ-οιν

Κατά το ἰμᾶς κλίνεται ὁ ἀνδριάς. - Κατά το γίγας κλίνονται ὁ ἀδάμας, ὁ ἐλέφας, ὁ Αἴας, ὁ Κάλχας κ.ά., καθώς και το συνηρημένο (ἀλλάεντ-ς = ἀλλάεις) ἀλλᾶς, γεν. τοῦ (ἀλλάεντ-ος) ἀλλᾶντος κτλ.

Κατά το ὀδοῦς κλίνεται και το συνηρημένο (πλακόεντ-ς = πλακόεις) πλακοῦς, γεν. τοῦ (πλακόεντος) πλακοῦντος κτλ.: ἔτσι και Σελινοῦς (Σελινοῦντος), Τραπεζοῦς (Τραπεζοῦντος), Φλιοῦς (Φλιοῦντος) κ.ά.

ε) Οδοντικόληκτα ακατάληκτα διπλόθεμα με θέμα σε -ντ (ον. -ων, γεν. -οντος)

(θ. γεροντ-)

	Ενικός	Πληθυντικός
ον. ὁ	γέρων	οἱ γέροντ-ες
γεν. τοῦ	γέροντ-ος	τῶν γερόντ-ων
δοτ. τῷ	γέροντ-ι	τοῖς γέρουσι (γέροντ-σι)
αιτ. τὸν	γέροντ-α	τοὺς γέροντ-ας
κλ. (ῶ)	γέρον	(ῶ) γέροντ-ες

(θ. γεροντ-)

Δυϊκός

ον.	τὸ	γέροντ-ε
γεν.	τοῖν	γερόντ-οιν
δοτ.	τοῖν	γερόντ-οιν
αιτ.	τὸ	γέροντ-ε
κλ.	(ῶ)	γέροντ-ε

Κατά το γέρων κλίνονται: ὁ δράκων, ὁ θεράπων, ὁ λέων, ὁ τένων (= νεύρο), ὁ Κρέων κ.ά., καθώς και μερικά συνηρημένα κύρια ονόματα: ὁ (Ξενοφάοντ-, Ξενοφάωντ-) Ξενοφῶν, τοῦ (Ξενοφάοντ-ος) Ξενοφῶντος, τῷ (Ξενοφάοντ-ι) Ξενοφῶντι κτλ. Ἔτσι και ὁ Ἄντιφῶν, ὁ Κλεοφῶν, ὁ Κτησιφῶν (όν. προσώπων), ἡ Κτησιφῶν (όν. πόλης) κ.ά.

ζ) Οδοντικόληκτα ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα σε -α (γεν. -ατος)

(θ. κτηματ-)

		Ενικός		Πληθυντικός
ον.	τὸ	κτηῖμα	τὰ	κτηῖματ-α
γεν.	τοῦ	κτηῖματ-ος	τῶν	κτημάτ-ων
δοτ.	τῷ	κτηῖματ-ι	τοῖς	κτηῖμασι (ατ-σι)
αιτ.	τὸ	κτηῖμα	τὰ	κτηῖματ-α
κλ.	(ῶ)	κτηῖμα	(ῶ)	κτηῖματ-α

(θ. κτηματ-)

Δυϊκός

ον.	τὼ	κτήματ-ε
γεν.	τοῖν	κτημάτ-οιν
δοτ.	τοῖν	κτημάτ-οιν
αιτ.	τὼ	κτήματ-ε
κλ.	(ῶ)	κτήματ-ε

(βλ. § 97 και § 104, 2)

Παρατηρήσεις στα αφωνόληκτα της γ' κλίσης

123. Από τα αφωνόληκτα της γ' κλίσης:

1) Τα περισσότερα αρσενικά και θηλυκά σχηματίζουν κανονικά την αιτιατική του ενικού με κατάληξη **-α** (τὸν κόρακ-α, τὴν πατρίδ-α) και την κλητ. του ενικού όμοια με την ονομαστική (ῶ κόραξ, ῶ πατρίς, ῶ ἰμάς, ῶ ὁδούς).

2) Τα βαρύτονα όμως οδοντικόληκτα σε **-ις** (γεν. **-ιδος, -ιτος, -ιθος**) σχηματίζουν την αιτιατ. του ενικού σε **-ν** και την κλητ. του ενικού όμοια με το θέμα (χωρίς το χαρακτήρα): τὴν χάρι-ν, τὴν ἔρι-ν, τὴν ὄρني-ν· ῶ χάρι, ῶ ἔρι, ῶ ὄρني (από αναλογία προς τα φωνηεντόληκτα: τὴν πόλιν, ῶ πόλι)· όμοια και μερικά οδοντικόληκτα βαρύτονα σε **-ης ή -υς**: (ὸ καὶ) ἡ Πάρνης -ηθος, (τὸν καὶ) τὴν Πάρνην, ῶ Πάρνη· ἡ κόρυς -υθος (= περικεφαλαία), τὴν κόρ-υν, ῶ κόρυ.

3) Τα βαρύτονα οδοντικόληκτα σε **-ων** (γεν. **-οντος**)

και -ας (γεν. -αντος), το οξύτονο τυραννίς (-ίδος) και το περισπώμενο (ὁ καὶ) ἢ παῖς (ἀπό τὸ πάις, γεν. παιδὸς) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού χωρίς κατάληξη (με αφαίρεση του οδοντ. χαρακτήρα): ὦ γέρον, ὦ γίγαν, ὦ Αἴαν, ὦ τυραννί, ὦ παῖ.

4) Τα ουδέτερα οδοντικόληκτα σε -μα (γεν. -ματος) είναι όλα ακατάληκτα: κτῆμα, σῶμα, στράτευμα (βλ. § 104, 2)· καταληκτικά είναι μόνο τα ουδέτ. φῶς (φῶτ-ς), γεν. φωτ-ός, δοτ. φωτ-ὶ κτλ. (πβ. § 145) και το ανώμαλο οὔς (οὔτ-ς), γεν. ὠτ-ὸς (βλ. § 145 και § 150, 12).

124. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

Α΄. ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΘΗΛΥΚΑ

1. ΟΥΡΑΝΙΚΟΛΗΚΤΑ

(χαρακτ. κ)	ὁ πίναξ -ακος	ἡ σάλπιγξ -ιγγος
ἡ αὐλαξ -ακος	ἡ πλάξ, πλάκῶς	ἡ σῆραγξ ¹¹ -ἄγγος
ἡ γλαῦξ ¹ , γλαυκῶς	ἡ σάρξ, σαρκῶς	ὁ στρόφιγξ ¹² -ιγγος
ἡ δράξ ² , δράκῶς	ὁ φοῖνιξ -ῖκος	ἡ σῦριγξ ¹³ -ἰγγος
ἡ ἔλιξ -ικος	ὁ φοῖνιξ ⁸ -ῖκος	ἡ Σφιγξ -ἰγγὸς
ὁ Θραῖξ ³ Θρακῶς	ὁ φύλαξ -ἄκος	ὁ τέττιξ -ῖγος
ὁ θώραξ -ακος	ὁ χάλιξ -ῖκος	ἡ φάλαγξ -αγγος
ὁ κῆρυξ ⁴ -ῦκος		ἡ φάραγξ -αγγος
ἡ κλίμαξ -ακος	(χαρακτ. γ)	ὁ Φρύξ, Φρυγὸς
ἡ κ'ῦλιξ ⁵ -ικος	ὁ, ἡ αἶξ, αἰγὸς	
ἡ λάρναξ ⁶ -ακος	ὁ λ'ἄρυγξ -υγγος	(χαρακτ. χ)
ὁ μύρμηξ -ηκος	ἡ λύγξ ⁹ , λυγγὸς	ὁ, ἡ βήξ, βηχὸς
ὁ οἶαξ ⁷ , οἶακος	ἡ μάστιξ -ῖγος	ἡ διῶρυξ -ῦχος ¹⁴
ὁ πῖδαξ -ακος	ἡ ράξ ¹⁰ , ραγὸς	ἡ θρίξ, τριχὸς

**Υποσημειώσεις: 1. Στους Αττικούς παίρνει περι-
σπωμένη αντίθετα με τον κανόνα (§ 39, 1) από ανα-
λογία προς τα συνηρημένα μονοσύλλαβα. – 2. όσο
μπορεί να περιλάβει η παλάμη, χουφτιά. – 3. θηλ. ἢ
Θραῦσσα. – 4. κατά τους παλαιούς γραμματικούς το ι
και το υ εμπρός από το ξ λογαριάζονται για τον το-
νισμό πάντοτε βραχύχρονα. Γι' αυτό ετόνιζαν κῆρυξ.
Αλλά το υ εδώ είναι φύσει μακρόχρονο. – 5. ποτήρι. –
6. κιβώτιο, φέρετρο. – 7. η λαβή του τιμονιού, δοιάκι.
– 8. κάτ. της Φοινίκης, θηλ. Φοίνισσα. – 9. λόξιγκας.
– 10. ρώγα του σταφυλιού. – 11. κοιλότητα βράχου,
σπηλιά. – 12. αρσ. και σπαν. θηλ. – 13. σωλήνας·
μουσικό όργανο (ποιμενικό)· υπόγειο πέρασμα. –
14. μεταγεν. διώρυγος κτλ.**

2. ΧΕΙΛΙΚΟΛΗΚΤΑ

(χαρακτ. π)

ὁ Αἰθίοψ¹⁵ -οπος

ὁ γύψ, γῦπὸς

ὁ Κέκροψ -οπος

ὁ Κύκλωψ -ωπος

ὁ Πέλοψ -οπος

ὁ σκνίψ -ἰπὸς

(χαρακτ. β)

ὁ λίψ¹⁶, λιβὸς

ἡ φλέψ, φλεβὸς

ὁ χάλυψ -ῦβος

3. ΟΔΟΝΤΙΚΟΛΗΚΤΑ

(χαρακτ. τ)

-ης -ητος

ἡ ἐσθῆς -ῆτος

ὁ θῆς¹⁷, θητὸς

ὁ Κρής¹⁸, Κρητὸς

ὁ λέβης -ητος

ὁ τάπης -ητος

ὁ Χάρης -ητος

-ότης -ότητος

ἡ δεξιότης -ητος

ἡ πιστότης -ητος

ἡ ποιότης κ.ά.

-ύτης -ύτητος

ἡ βαρύτης -ητος

ἡ βραδύτης -ητος

Απτ. βραδυτῆς -ῆτος

ἡ βραχύτης -ητος

ἡ ταχύτης -ητος

Απτ. ταχυτῆς -ῆτος

ἡ τραχύτης -ητος κ.ά.

-ις -ιτος

ἡ χ'ἄρις -ιτος

15. κάτ. της Αιθιοπίας, θηλ. Αἰθιοπις και η Αἰθίοψ –

16. λίβας, ΝΔ άνεμος – 17. πολίτης της τέταρτης τάξης στην αρχαία Αθήνα, μισθωτός εργάτης· θηλ. ἡ θῆσσα. – 18. θηλ. ἡ Κρῆσσα.

-ως -ωτος

ὁ ἰδρῶς -ῶτος

ὁ γέλως -ωτος

ὁ ἔρως -ωτος

-ας -αντος

βλ. § 122, δ

-ων -οντος

βλ. § 122, ε

-ῶν -ῶντος

βλ. § 122, ε

(χαρακτ. δ)

-ὰς -άδος

ἡ ἀγελὰς -άδος

ἡ Ἑλλὰς -άδος

ἡ λαμπὰς -άδος

ἡ Παλλὰς -άδος

ἡ τετραὰς -άδος

ἡ τριάς -άδος κτλ.

-ις -ιδος

ἡ αὐλις¹⁹ -ἴδος

ἡ ἔρις -ἴδος

ἡ ἴρις²⁰ -ἴδος

ἡ ἴσις²¹ -ἴδος

ὁ Πάρις -ἴδος

-ἰς -ίδος

ἡ ἀσπίς -'ἴδος

ἡ Αὐλις -'ἴδος

ἡ βαθμὶς -'ἴδος

ἡ βλεφαρίς -'ἴδος

ἡ βολίς -'ἴδος

ἡ Ἑλληνίς -'ἴδος

ἡ ἐλπὶς -'ἴδος

ἡ θυρίς -'ἴδος

ἡ κεραμὶς -'ἴδος

ἡ κορωνίς -'ἴδος

ἡ τυραννίς -'ἴδος

19. κατασκήνωση, κατάλυμα· από αυτό και το ἔπαυ-
λις (από το προσηγορικό αὐλις έγινε και το κύρ. όν. ἡ
Αὐλίς· πβ. § 441, β). – 20. ουράνιο τόξο· και κύρ. όν. ἡ
ἴρις, αγγελιοφόρος των θεών. – 21. αιγυπτιακή θεό-
τητα.

ή ψαλῖς - ἴδος κ.ά.

-ῖς -ἴδος

ή ἀψῖς -ἴδος

ή βαλβῖς -ἴδος

ή κηλῖς -ἴδος

ή κνημῖς -ἴδος

ή κρηπῖς -ἴδος

ή νησῖς -ἴδος

ή σφραγῖς -ἴδος

ή χειρῖς -ἴδος

ή ψηφῖς -ἴδος

-ὺς -ύδος

ή χλαμὺς -ύδος

(χαρακτ. θ)

-ης -ηθος

ή Πάρνης -ηθος

-υς -υθος

ή κόρυς²² -ϋθος

-ινς -ινθος

ή ἔλμινς²³ -ινθος

ή πείρινς²⁴ -ινθος

-υνς -υνθος

ή Τίρυνς -υνθος

22. περικεφαλαία. – 23. σκουλήκι των εντέρων. –

24. τετράγωνος χώρος πάνω στην άμαξα, όπου τοποθετούσαν τα πράγματα που ήθελαν να μεταφέρουν.

Β΄. ΟΥΔΕΤΕΡΑ (οδοντικόληκτα)

(σε -μα, γεν. -ματος)

ἄλμα	κλήμα ²⁵	νάμα	σχ΄ῖσμα	χύμα
ἄρμα	κλίμα ²⁶	νήμα	τ'ἄγμα	
ἄσθμα	κράμα	πλάσμα	φ'ἄσμα	
ἄσμα	κρίμα	πλύμα	φρ'ἄγμα	
δράμα	κῦμα	πράγμα	φῦμα ²⁷	
θῦμα	μείγμα	πτ'ῦσμα	χ'ἄσμα	
κλάσμα	(ή μίγμα)	στ'ῖγμα	χρῖσμα	

(σε -μμα²⁸, γεν. -μματος)

ἄλειμμα	κόμμα
ἄμμα ²⁹	ῥμμα
βάμμα	ράμμα
βλέμμα	σκάμμα
γράμμα	στέμμα
θρέμμα	στρέμμα
κάλυμμα	τρίμμα

25. κλάδος από αμπέλι. – 26. (από το ρ. κλίνω) κλίση ή κατωφέρεια εδάφους· η γεωγραφική θέση ενός τόπου. – 27. βλάστημα. – 28. ουδέτερα σε -μμα παράγονται από ρήματα με χαρακτήρα χειλικό (π, β, φ). – 29. (από το ρ. ἄπτω) δέσιμο, κόμπος, θηλιά.

2. Ημιφωνόληκτα

125. Τα ημιφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά κατά το χαρακτήρα είναι:

- α) ενρινόληκτα (δηλ. με χαρακτήρα ν)¹
- β) υγρόληκτα (δηλ. με χαρακτήρα λ, ρ)
- γ) σιγμόληκτα (δηλ. με χαρακτήρα σ).

1. Τριτόκλιτα με χαρακτήρα μ δεν υπάρχουν.

126. I. Ενρινόληκτα (χαρακτ. ν)

α) Μονόθεμα: καταληκτικά σε -ις (γεν. -ῖνος) και ακατάληκτα σε -αν (γεν. -ᾶνος), -ην (γεν. -ηνος) και -ων (γεν. -ωνος)

(θ. ἀκτιν-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	ἀκτίς
γεν.	τῆς	ἀκτῖν-ος
δοτ.	τῆ	ἀκτῖν-ι
αιτ.	τὴν	ἀκτῖν-α
κλ.	(ῶ)	ἀκτίς

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	ἀκτῖν-ες
γεν.	τῶν	ἀκτίν-ων
δοτ.	ταῖς	ἀκτῖ-σι(ν)
αιτ.	τάς	ἀκτῖν-ας
κλ.	(ῶ)	ἀκτῖν-ες

(θ. Τιταν-) (θ. Ἑλλην-) (θ. χειμων-)

Ενικός αριθμός

ὁ	Τιτὰν	Ἑλλην	χειμῶν
τοῦ	Τιτᾶν-ος	Ἑλλην-ος	χειμῶν-ος
τῷ	Τιτᾶν-ι	Ἑλλην-ι	χειμῶν-ι
τὸν	Τιτᾶν-α	Ἑλλην-α	χειμῶν-α
(ῶ)	Τιτὰν	Ἑλλην	χειμῶν

Πληθυντικός αριθμός

οἱ	Τιτᾶν-ες	Ἑλλην-ες	χειμῶν-ες
τῶν	Τιτᾶν-ων	Ἑλλήν-ων	χειμῶν-ων
τοῖς	Τιτᾶ-σι(ν)	Ἑλλη-σι(ν)	χειμῶ-σι(ν)
τούς	Τιτᾶν-ας	Ἑλληνας	χειμῶν-ας
(ῶ)	Τιτᾶν-ες	Ἑλλην-ες	χειμῶν-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῷ, κλ. (ῶ) ἀκτῖν-ε Τιτᾶν-ε Ἑλλην-ε χειμῶν-ε
γεν., δοτ. τοῖν ἀκτίν-οιν Τιτάν-οιν Ἑλλήν-οιν χειμῶν-οιν

(βλ. πίν. § 132)

β) Διπλόθεμα: ακατάληκτα σε -ην (γεν. -ενος) και -ων (γεν. -ονος)

(θ. ποιμην-, ποιμεν-) (θ. ήγεμων-, ήγεμον-) (θ. γειτων-, γειτον-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ποιμὴν	ἡγεμῶν	γείτων
γεν.	τοῦ	ποιμέν-ος	ἡγεμόν-ος	γείτον-ος
δοτ.	τῷ	ποιμέν-ι	ἡγεμόν-ι	γείτον-ι
αιτ.	τὸν	ποιμέν-α	ἡγεμόν-α	γείτον-α
κλ.	(ῷ)	ποιμὴν	ἡγεμῶν	γείτων

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	ποιμέν-ες	ἡγεμόν-ες	γείτον-ες
γεν.	τῶν	ποιμέν-ων	ἡγεμόν-ων	γειτόν-ων
δοτ.	τοῖς	ποιμέ-σι(ν)	ἡγεμό-σι(ν)	γείτο-σι(ν)
αιτ.	τούς	ποιμέν-ας	ἡγεμόν-ας	γείτον-ας
κλ.	(ῷ)	ποιμέν-ες	ἡγεμόν-ες	γείτον-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ.	τώ, κλ.	(ῷ) ποιμέν-ε	ἡγεμόν-ε	γείτον-ε
γεν., δοτ.	τοῖν	ποιμέν-οιν	ἡγεμόν-οιν	γειτόν-οιν

(Βλ. πίν. § 132)

127. ΙΙ. Υγρόληκτα (χαρακτ. λ, ρ)

α) Μονόθεμα: ακατάληκτα σε -ηρ (γεν. -ηρος), -ωρ (γεν. -ωρος) και ουδέτερα σε -αρ (γεν. -αρος)

(θ. κλητηρ-) (θ. ίχωρ-) (θ. νεκταρ-)

Ενικός αριθμός

ον. ὁ	κλητήρ	ίχωρ ¹	τὸ	νέκταρ ²
γεν. τοῦ	κλητήρ-ος	ίχωρ-ος	τοῦ	νέκταρ-ος
δοτ. τῷ	κλητήρ-ι	ίχωρ-ι	τῷ	νέκταρ-ι
αιτ. τὸν	κλητήρ-α	ίχωρ-α	τὸ	νέκταρ
κλ. (ὦ)	κλητήρ	ίχωρ	(ὦ)	νέκταρ

Πληθυντικός αριθμός

ον. οἱ	κλητήρ-ες	ίχωρ-ες
γεν. τῶν	κλητήρ-ων	ίχωρ-ων
δοτ. τοῖς	κλητήρ-σι(ν)	ίχωρ-σι(ν)
αιτ. τοὺς	κλητήρ-ας	ίχωρ-ας
κλ. (ὦ)	κλητήρ-ες	ίχωρ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ. (ὦ)	κλητήρ-ε	ίχωρ-ε
γεν., δοτ.	τοῖν κλητήρ-οιν	ίχωρ-οιν

β) Διπλόθεμα: ακατάληκτα σε -ήρ (γεν. -έρος) και -ωρ (γεν. -ορος)

	(θ. άθηρ-, άθερ-) (θ. ρήτωρ-, ρήτορ-)		(θ. άθηρ-, άθερ-) (θ. ρήτωρ-, ρήτορ-)
	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός
ον.	ὁ άθηρ	ρήτωρ	οἱ άθέρ-ες ρήτορ-ες
γεν.	τοῦ άθέρ-ος	ρήτορ-ος	τῶν άθέρ-ων ρητόρ-ων
δοτ.	τῷ άθέρ-ι	ρήτορ-ι	τοῖς άθέρ-σι(ν) ρήτορ-σι(ν)
αιτ.	τὸν άθέρ-α	ρήτορ-α	τούς άθέρ-ας ρήτορ-ας
κλ.	(ῶ) άθηρ	ρήτορ	(ῶ) άθέρ-ες ρήτορ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ.	(ῶ) άθέρ-ε,	ρήτορ-ε
γεν., δοτ.	τοῖν άθέρ-οιν,	ρητόρ-οιν.

Κατά το όνομα ὁ άθηρ (= η λεπτότατη άκρη στα στάχυα, αθέρας) κλίνονται τα ονόματα ὁ άηρ και ὁ αίθήρ, εύχρηστα μόνο στον ενικό (βλ. § 83, 1, β).

Παρατηρήσεις στα ενρινόληκτα και υγρόληκτα της γ' κλίσης

128. 1) Τα φωνήεντα ι και α εμπρός από το χαρακτηριστήρα ν των ονομάτων σε -ις (γεν. -ινος) και -αν (γεν.

-ανος) είναι μακρόχρονα: τῆς ἀκτῖν-ος, τῆς Σαλαμῖν-ος· τοῦ Τιτᾶν-ος, τοῦ πελεκᾶν-ος.

2) Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα της γ' κλίσης σχηματίζουν κανονικά την κλητ. του ενικού όμοια με την ονομαστική του ενικού: ἡ ἀκτίς - ὦ ἀκτίς· ὁ Τιτάν - ὦ Τιτάν· ὁ Ἑλληγν - ὦ Ἑλληγν· ὁ ἠγεμῶν - ὦ ἠγεμῶν· ὁ ποιμῆν - ὦ ποιμῆν· ὁ ἰχώρ - ὦ ἰχώρ.

Αλλά τα βαρύτονα διπλόθεμα σε -ων (γεν. -ονος) και -ωρ (γεν. -ορος) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού όμοια με το αδύνατο θέμα: ὁ γείτων - ὦ γείτων· ὁ δαίμων - ὦ δαίμων· ὁ ἰάσων - ὦ ἰάσον· ὁ ῥήτωρ - ὦ ῥήτορ (βλ. § 105).

3) Ο χαρακτήρας λ και ρ εμπρός από το σίγμα της κατάληξης παραμένει, ενώ ο χαρακτήρας ν εμπρός από αυτό αποβάλλεται (χωρίς αντέκταση του προηγούμενου τυχόν βραχύχρονου φωνήεντος): ὁ ἄλ-ς, τοῖς ἄλ-σί, (ὁ ῥήτωρ) τοῖς ῥήτορ-σι· αλλά: ἡ (ἀκτῖν-ς) ἀκτίς, ταῖς (ἀκτῖν-σι) ἀκτῖσι· τοῖς (ἠγεμῶν-σι) ἠγεμόσι (βλ. § 64, 4).

γ) Συγκοπτόμενα διπλόθεμα: ακατάληκτα σε -ηρ (γεν. -ρος)

129. Από τα υγρόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης τα διπλόθεμα ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ἡ θυγάτηρ, ἡ γαστήρ (= κοιλιά), ἡ Δημήτηρ και ὁ ἀνὴρ συγκόπτουν (δηλ. αποβάλλουν) σε ορισμένες πτώσεις το ε του αδύνατου θέματος και γι' αυτό λέγονται συγκοπτόμενα (πβ. § 62, 1).

Παραδείγματα

(θ. πατηρ-, πατερ-)

(θ. άνηρ-, άνερ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	πατήρ	άνήρ
γεν.	τοῦ	πατρ-ὸς	άνδρ-ὸς
δοτ.	τῷ	πατρ-ὶ	άνδρ-ὶ
αιτ.	τὸν	πατέρ-α	άνδρ-α
κλ.	(ὦ)	πάτερ	άνερ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	πατέρ-ες	άνδρ-ες
γεν.	τῶν	πατέρ-ων	άνδρ-ῶν
δοτ.	τοῖς	πατρ-ά-σι(ν)	άνδρ-ά-σι(ν)
αιτ.	τούς	πατέρ-ας	άνδρ-ας
κλ.	(ὦ)	πατέρ-ες	άνδρ-ες

Δυσικός αριθμός

ον., αιτ. τῷ, κλ. (ὦ) πατέρ-ε, άνδρ-ε
γεν., δοτ. τοῖν πατέρ-οιν, άνδρ-οῖν

(θ. Δημητηρ-, Δημητερ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ή	Δημήτηρ
γεν.	τῆς	Δήμητρ-ος
δοτ.	τῆ	Δήμητρ-ι
αιτ.	τὴν	Δήμητρ-α
κλ.	(ῶ)	Δήμητερ

Παρατηρήσεις

130. Από τα συγκοπτόμενα υγρόληκτα της γ' κλίσης:

1) Τα ονόμ. ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ἡ θυγάτηρ και ἡ γαστήρ συγκόπτουν, δηλ. χάνουν το ε του θέματος στη γεν. και δοτ. του ενικού και στη δοτ. του πληθυντικού· το όνομα ἡ Δημήτηρ στις πλάγιες πτώσεις του ενικού, και το όνομα ὁ ἀνὴρ στις πλάγιες πτώσεις του ενικού και σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού και του δυϊκού, στις οποίες εμπρός από το χαρακτήρα αναπτύσσεται το σύμφωνο δ για να διευκολυνθεί η προφορά (θ. ἀνερ-, ἀνρ-, ἀνδρ-)· πβ. § 65, 2·

2) τα ονόματα πατήρ, μήτηρ, θυγάτηρ και γαστήρ στη γεν. και δοτ. του ενικού τονίζονται στη λήγουσα (πατρός, πατρὶ - μητρός, μητρὶ κτλ.)· το όνομα ἀνὴρ τονίζεται στη λήγουσα στη γενική και δοτ. του ενικού και του δυϊκού και στη γεν. του πληθ. (ἀνδρός, ἀνδρὶ - ἀνδροῖν - ἀνδρῶν)· το όνομα Δημήτηρ τονίζεται στην προπαραλήγουσα σε όλες τις πτώσεις του ενικού, εκτός από την ονομαστική.

131. Τα συγκοπτόμενα ονόματα:

1) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού όμοια με το αδύνατο θέμα και τονίζονται σ' αυτήν επάνω στην αρχική συλλαβή: ὦ πάτερ, ὦ θύγατερ, ὦ Δήμητερ κτλ.: μόνο το όνομα γαστήρ σχηματίζει την κλητ. του ενικού όμοια με την ονομαστική: ὦ γαστήρ.

2) στη δοτ. του πληθ. ανάμεσα από το συγκομμένο θέμα και την κατάληξη, για να διευκολυνθεί η προφορά, παίρνουν ένα βραχύχρονο α που τονίζεται: πατρ-ά-σι(ν), ἀνδρ-ά-σι(ν): πβ. § 62, 2.

132. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΝΡΙΝΟΛΗΚΤΩΝ ΚΑΙ ΥΓΡΟΛΗΚΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Γ' ΚΛΙΣΗΣ

(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

1. ΕΝΡΙΝΟΛΗΚΤΑ

-άν -ανος

ὁ μεγιστάν -ᾶνος
(έτσι και: ὁ παιάν,
πελεκάν, Τιτάν,
Αἰνιάν, Ἄκαρνάν,
Ἄλκμάν, Εὐρυτάν),
ὁ Πάν, του Πανὸς κ.ά.

-ίς -ινος

ἡ ἀκτίς -ῖνος
(έτσι: ὁ δελφίς,

ἡ ὠδίς¹, Ἐλευσίς,
Σαλαμίς κ.ά.),

ἡ ρίς, τῆς ῥίνος,
ὁ (ἡ) θίς², θῖνος,
ἡ ἴς³, τῆς ἰνός,
πλ. αἱ ἴνες κ.ά.

-ην -ηνος

ὁ Ἕλλην -ηνος
ὁ δοθιῆν⁴ -ῆνος
(έτσι και: ὁ κηφήν,
ὁ λειχήν⁵, ὁ πυρήν,
ὁ σωλήν, ἡ σειρήν⁶),
ὁ μήν, μηνὸς

Υποσημειώσεις: 1. (ποιητ.) πόνος του τοκετού (συνηθ. πληθ. ὠδίνας). – 2. (ποιητ.) σωρός· σωρός από άμμο· ακτή. – 3. νεύρο, λεπτό νήμα, δύναμη. – 4. μικρό εξάνθημα. – 5. λειχήνα· βρύο που φυτρώνει πάνω σε δέντρα, πέτρες κτλ.· εξάνθημα στην επιδερμίδα. – 6. γοητεία ωραίων λόγων· ως κύρον. Σειρήν, θαλασσινή θεότητα που γοητεύει με τη φωνή της τους ναυτικούς.

(έτσι και: ὁ σπλήν,
ὁ σφήν, ὁ (ή) χήν κ.ά.).

-ήν -ενος

ὁ αὐχήν⁷ -ένος
(έτσι και: ὁ λιμήν,
ὁ πυθμήν, ὁ ὑμήν⁸ κ.ά.
ἢ φρήν⁹, φρενὸς κ.ά.)

-ων -ωνος

α) τα περιεκτικά
ὁ ἀνθὼν -ῶνος
ὁ ἀνδρῶν -ῶνος
γυναικῶν -ῶνος
(έτσι και: ὁ δαφνῶν,
δενδρῶν, ἐλαιῶν,
νυμφῶν, ξενῶν,
ὄρνιθῶν, παρθενῶν¹⁰ κ.ά.)

β) τα μεγεθυντικά

ὁ γάστρων¹¹ -ωνος
ὁ γνάθων¹² -ωνος
ὁ χείλων¹³ -ωνος κ.ά.

γ) τα κύρια ονόματα

Ἀπόλλων -ωνος
Ποσειδῶν -ῶνος
Ἀγάθων -ωνος
(έτσι και: Δάμων,
Δευκαλίων, Δίων,
Ζήνων, Ἰέρων, Κίμων,
Κλέων, Κόνων,
Κρίτων, Κύλων,
Μέτων, Πλάτων,
Σόλων, Φαίδων,
Χάρων, Χίλων, Χίρων,
Ἵριων, [Νέρων,
Τρύφων] κ.ά.).

7. τράχηλος. – 8. λεπτό δέρμα, μεμβράνη. – 9. το διάφραγμα ανάμεσα στο θώρακα και την κοιλιά· τα γύρω από την καρδιά μέρη· καρδιά, νους. – 10. μέρος του σπυτιού, όπου έμεναν οι παρθένες· ως κύρον. Παρθενῶν, ναός στην Ακρόπολη της Αθήνας. – 11. κοιλαράς. – 12. (από το ὄν. ἢ γνάθος = σαγόνη) εκείνος που έχει φουσκωμένα σαγόνια ἢ φουσκωμένα μάγουλα. – 13. εκείνος που έχει μεγάλα χείλια.

δ) ονόμ. αρχ. μηνών

Γαμηλιών -ῶνος,

(έτσι και:

Άνθεστηριών,

Έλαφηβολιών,

Μουνιχιών,

Θαργηλιών,

Σκιροφοριών,

Έκατομβαιών,

Μεταγειτνιών,

Βοηδρομιών,

Πυανοψιών,

Μαιμακτηριών,

Ποσειδεών).

ε) τόπων και πόλεων

Αύλων -ῶνος

Έλικών -ῶνος

(έτσι και: ή Καλυδών,

ὁ Κιθαιρών,

ή (ὁ) Κολοφών,

ὁ Μαραθών,

ή Σιδών, ή Σικυών),

Κρότων -ωνος κ.ά.

ζ) εθνικά παροξύτονα

ὁ Λάκων -ωνος

ὁ Ίων -ωνος κ.ά.

η) προσηγορ. παροξύτ.

ὁ δόλων¹⁴ -ωνος

ὁ δρόμων¹⁵ -ωνος

(έτσι και: ὁ κλύδων¹⁶,

ὁ κώδων, ὁ (ή) μήκων¹⁷

ὁ πάρων¹⁸, ὁ ρώθων,

ὁ σάπων, ὁ σίφων,

[ὁ ἄμβων]).

θ) προσηγορ. οξύτ.

ὁ κλών, κλωνὸς

ὁ ἀγών -ῶνος

ὁ ἀγκών -ῶνος

(έτσι και: ὁ αἰών,

14. μικρό πανί της πλήρης στα ιστιοφόρα· μαχαίρι

ή σπαθάκι κρυμμένο μέσα σε ραβδί, στιλέτο. –

15. ελαφρό πλοιάριο. – 16. κύμα, κλυδωνισμός. –

17. παπαρούνα. – 18. πλοιάριο.

βουβών, κοιτών,
κολοφών¹⁹, λειμών,
τελαμών²⁰, χειμών,
χιτών κ.ά.).

θ) προσηγ. περισπώμ.

ὁ τυφῶν²¹ -ῶνος
(από το τυφάων).

-ων -ονος

α) οξύτ. θηλυκά

ἡ ἀηδῶν -όνος
(έτσι και: ἡ ἀλγηδών,
άλκυών, εἰκών,
Καρχηδών, σιαγών,
σινδών, τερηδών²²)

Χαλκηδών, χελιδών,
χιών κ.ά.).

β) οξύτ. αρσενικά

ὁ (ἡ) ἀλεκτροῦν²³ -όνος,
ὁ ἡγεμῶν -όνος
(έτσι και: ὁ κανών,
κηδεμών, Μακεδών,
Στρυμών,
(συν)δαιτυμών κ.ά.).

γ) παροξύτ. αρσενικά

ὁ ἄξων -ονος
(έτσι και: Ἀλιάκμων,
βραχίων, γείτων,
γνώμων, δαίμων,

19. το ακρότατο σημείο ενός πράγματος, ως κύρ. όν. Κολοφών (-ῶνος), πόλη της Ιωνίας στη Μ. Ασία. – 20. πλατύ κορδόνι, λουρί δερμάτινο· ως κυρ. όν. Τελαμών (-ῶνος), γιος του Αιακού και πατέρας του Αίαντα. – 21. θύελλα, ανεμοστρόβιλος (και κατά την απτ. β' κλίση: ὁ τυφῶς, τοῦ τυφῶ)· ως κύρ. όν. ὁ Τυφῶν (-ῶνος), γίγαντας, πατέρας των ανέμων. – 22. σκουλήκι που τρώει τα ξύλα· σαράκι· πάθηση των δοντιών. – 23. (αρσ.) πετεινός, (θηλ. όρνιθα).

Ἰ' ἄσων, κίων²⁴,
πνεύμων, τέκτων²⁵,
Ἀγαμέμνων,
Ἀριστογείτων κ.ά.).

2. ΥΓΡΟΛΗΚΤΑ

-ήρ -ηρος

ὁ θήρ²⁶, θηρὸς
ὁ ἄροτῆρ²⁷ -ῆρος
ὁ ζωστήρ -ῆρος
(έτσι και: ὁ κρατήρ,
λαμπτήρ, λουτήρ,
νιπτήρ, στατήρ,
στρωτήρ, σπινθήρ κ.ά.),
σωτήρ -ῆρος
(κλ. ὦ σῶτερ).

-ήρ -έρος

ὁ ἀήρ -έρος
(έτσι και: ὁ ἀθήρ,
αἰθήρ, ἀστήρ - δοτ. πλ.
ἀστράσι κ.ά.).

-ωρ -ωρος

ὁ φῶρ²⁸, φωρὸς
ὁ ἰχῶρ²⁹ -ῶρος
ὁ πέλωρ³⁰ -ωρος
(μεταγ. Βίκτωρ,
πραίτωρ κ.ά.).

-ωρ -ορος

ὁ αὐτοκράτωρ -ορος
(έτσι και: ὁ κοσμήτωρ,
πράκτωρ, προγᾶστωρ,
Ἔκτωρ κ.ά.)
(μεταγ. και νεότ.:
ἐκλέκτωρ,
παντοκράτωρ κ.ά.).

24. κολόνα. – 25. ξυλουργός, μαραγκός. – 26. θηρίο.
– 27. αυτός που οργώνει· ως επίθ. βοῦς ἄροτῆρ =
βόδι που το μεταχειρίζονται για το ὄργωμα. 28. κλέ-
φτης. – 29. το αίμα που ρέει στις φλέβες των θεών. –
30. πελώριο ον, τέρας.

-ὰρ -αρὸς

ὁ Κάρ³¹, Κᾱρὸς
(πλ. οἱ Κᾱρες).

-εῖρ -ειρὸς

ὁ φθείρ³², φθειρὸς
(δοτ. πλ. τοῖς φθειρσί),
ἡ χεῖρ, χειρὸς
(δοτ. πλ. ταῖς χερσί,
βλ. § 150, 19).

31. κάτοικος της Καρίας. – 32. ψείρα.

III. Σιγμόληκτα (χαρακτήρας σ)

133. α) Αρσενικά ακατάληκτα σε -ης (γεν. -ους) ή -κλῆς (γεν. -κλέους)

(θ. Σωκρατεσ-, Περικλεεσ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	Σωκράτης	Περικλῆς
γεν.	τοῦ	Σωκράτους	Περικλέους
δοτ.	τῷ	Σωκράτει	Περικλεῖ
αιτ.	τὸν	Σωκράτη	Περικλέα
κλ.	(ῶ)	Σώκρατες	Περικλείς

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	Σωκράται	Περικλεῖς
γεν.	τῶν	Σωκρατῶν	Περικλέων
δοτ.	τοῖς	Σωκράταις	
αιτ.	τούς	Σωκράτας	Περικλεῖς
κλ.	(ῶ)	Σωκράται	Περικλεῖς

Κατά το Σωκράτης κλίνονται: Ἀριστομένης, Ἀριστοτέλης, Ἀριστοφάνης, Δημοσθένης, Διογένης, Διομήδης, Ἴπποκράτης, Ἴσοκράτης, Ἴφικράτης, Πολυκράτης, Πολυνείκης, Πραξιτέλης - Ἀστυάγης, Τισσαφέρνης, Κυαξάρης κ.ά. Κατά το Περικλῆς κλίνονται: Ἀγαθοκλῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Ἱεροκλῆς, Προκλῆς, Σοφοκλῆς κ.ά.

Παρατηρήσεις

134. Τα αρσενικά σιγμόληκτα σε -ης (γεν. -ους) και -κλῆς (γεν. -κλέους) είναι όλα κύρια ονόματα και:

1) ἔχουν θέμα σε -εσ: Σωκρατεσ-, Περικλεεσ-·

2) στην ονομαστική του ενικού δεν παίρνουν κατάληξη και εκτείνουν το βραχύχρονο φωνήεν ε του θέματος σε η: Σωκράτης, Περικλέης, και με συναίρεση Περικλῆς·

3) στις πλάγιες πτώσεις του ενικού αποβάλλουν το χαρακτήρα σ ανάμεσα στα δύο φωνήεντα (βλ. § 64, 1) και ἔπειτα συναιρούν τα δύο αυτά φωνήεντα: τοῦ Σωκράτεσ-ος, Σωκράτε-ος, Σωκράτους· τῷ Σωκράτεσ-ι, Σωκράτε-ι, Σωκράτει· τὸν Σωκράτεσ-α, Σωκράτε-α, Σωκράτη· τοῦ Περικλέεσ-ος, Περικλέε-ος, Περικλέους· τῷ Περικλέεσ-ι, Περικλέε-ι, Περικλέει (και με δεύτερη συναίρεση=) Περικλεῖ· τὸν Περικλέεσ-α, Περικλέε-ᾶ, Περικλέᾶ και σπάν. Περικλῆ·

4) στην κλητ. του ενικού δεν παίρνουν κατάληξη και ανεβάζουν τον τόνο: ὦ Σώκρατες, ὦ Περίκλεις (με συναίρεση από το Περίκλεες)·

5) όσα λήγουν σε -κλής συναιρούν το ε της συλλαβής κλε-, όταν ύστερα από αυτό ακολουθεί η ή ε ή ει: (Περικλέης) Περικλής, (Περικλέες) Περικλείς, (Περικλέει) Περικλείς.

6) κανονικά έχουν μόνο ενικό αριθμό· όταν όμως χρησιμοποιούνται στον πληθ. σχηματίζονται τα σε -ης (γεν. -ους) κατά την α' κλίση (οί Σωκράται κτλ.) και τα σε -κλής (γεν. -κλέους) κατά την γ' κλίση (οί Περικλέες = Περικλείς κτλ.).

135. β) θηλυκά ακατάληκτα σε -ώς (γεν. -οῦς)

(θ. αἰδωσ-, αἰδοσ-)

Ενικός αριθμός

ον. ἡ (ισχυρό θ. αἰδωσ-)	αἰδῶς	} (πβ. § 134, 3)
γεν. τῆς (αδύνατο θ. αἰδόσ-ος, αἰδό-ος)	αἰδοῦς	
δοτ. τῇ (αδύνατο θ. αἰδόσ-ι, αἰδό-ῖ)	αἰδοῖ	
αιτ. τὴν (αδύνατο θ. αἰδόσ-α, αἰδό-α)	αἰδῶ	
κλ. (ῶ) (ισχυρό θ. αἰδωσ-)	αἰδῶς	

Κατά το όνομα ἡ αἰδῶς (= ντροπή) κλίνεται και το ποιητ. ἡ ἠῶς (= αυγή) και ως κύρ. όν. ἡ Ἡῶς (= θεά της αυγής). Αυτά έχουν μόνο ενικό. Πβ. και §§ 118-119.

136. γ) Ουδέτερα ακατάληκτα σε -ος (γεν. -ους)

(θ. βελοσ- βελεσ- και έδαφος-, έδαφες-)

Ενικός αριθμός

ον.	τὸ	βέλος	ἔδαφος
γεν.	τοῦ	βέλους	ἐδάφους
δοτ.	τῷ	βέλεια	ἐδάφεια
αιτ.	τὸ	βέλος	ἔδαφος
κλ.	(ῶ)	βέλος	ἔδαφος

Πληθυντικός αριθμός

ον.	τὰ	βέλη	ἐδάφη
γεν.	τῶν	βελῶν	ἐδαφῶν
δοτ.	τοῖς	βέλεσι(ν)	ἐδάφεσι(ν)
αιτ.	τὰ	βέλη	ἐδάφη
κλ.	(ῶ)	βέλη	ἐδάφη

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ. (ῶ) βέλεια, ἐδάφεια – γεν., δοτ. τοῖν βελοῖν, ἐδαφοῖν

Κατά το βέλος κλίνονται πολλά δισύλλαβα: ἔθνος, εὔρος (= πλάτος), ζεῦγος, ἦθος, κέρδος, ξίφος, πλῆθος, σκεῦος, τέλος κ.ά. (βλ. πίν. § 138), καθώς και το κύρ. ὄν. τὰ Τέμπη στον πληθυντικό.

Κατά το ἔδαφος κλίνονται τα τρισύλλαβα: μέγεθος, στέλεχος, τέμενος (επίσημος ή ιερός χώρος, ναός), τέναγος (= άβαθα νερά, βάλτος) κ.ά.

Παρατηρήσεις

137. Τα ουδέτερα σιγμόληκτα σε -ος (γεν. -ους):

1) ἔχουν αρχικό θέμα σε -εσ: βελεσ-, ἔδαφες-

2) σχηματίζουν την ονομαστ., αιτιατική και κλητ. του ενικού χωρίς κατάληξη, αλλά στις πτώσεις αυτές το φωνήεν ε που είναι πριν από το χαρακτήρα το τρέπουν σε -ο: βελεσ- = βέλος, ἔδαφες- = ἔδαφος·

3) με το αρχικό θέμα σε -εσ σχηματίζουν τη γεν. και δοτ. του ενικού και όλες τις πτώσεις του πληθυντ. και δυϊκού· αποβάλλουν όμως σ' αυτές το χαρακτήρα σ ανάμεσα στα δύο φωνήεντα και έπειτα συναιρούν τα φωνήεντα αυτά, δηλ. το ε+ο σε ου (βέλε-ος = βέλους), το ε+ι σε ει (τῷ βέλε-ι = βέλεια), το ε+ε σε ει (δυϊκ. τῷ βέλε-ε = βέλεια), το ε+οι σε οι (δυϊκ. τοῖν βελέ-οιν = βελοῖν), το ε+ω σε ω (τῶν βελέων = βελῶν) και το ε+α κανονικά σε η (τὰ βέλε-α = βέλη)· αν όμως πριν από το ε προηγείται άλλο ε, τότε συναιρούν το ε+α σε ā: τὰ χρέε-α = χρέα, τὰ κλέε-α = κλέα· βλ. § 64, 1.

4) στη δοτ. πληθ. όπου βρίσκονται δύο σ (βέλεσ-σι) τα απλοποιούν σε ένα: βέλεσι.

138. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΙΓΜΟΛΗΚΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ ΤΗΣ Γ' ΚΛΙΣΗΣ
(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

τὸ ἄγος ¹	(ἄ)	ἴχνος	(ἶ)	μίσος	(ῖ)
ἄλσος	(ἄ)	κῆτος ⁴		νεῖκος ⁸	
βάθος	(ἄ)	κράτος	(ἄ)	ξίφος	(ῖ)
βάρος	(ἄ)	κρύος ⁵	(ῦ)	πάθος	(ἄ)
βρίθος ²	(ῖ)	κῦδος ⁶	(ῦ)	πάχος	(ἄ)
δάσος	(ἄ)	κῦρος	(ῦ)	πλάτος	(ἄ)
θάρρος ³	(ἄ)	κύτος ⁷	(ῦ)	πνίγος ⁹	(ῖ)
θάρσος ³	(ἄ)	λάθος	(ἄ)	ράκος	(ἄ)
θράσος ³	(ἄ)	λίπος	(ῖ)	ῥίγος	(ῖ)

Υποσημειώσεις: 1. κατάρα, μίσημα. – 2. βάρος. – 3. η λ. θάρσος με αφομοίωση του σ: θάρρος = θάρρος, τόλμη· με μετάθεση του α: θράσος (βλ. § 62, 3) = θρασύτητα, αυθάδεια. – 4. γενική ονομασία των μεγάλων ψαριών ή θαλασσινών τεράτων. – 5. παγερό κρύο. – 6. δόξα, φήμη. – 7. το κοίλο μέρος (πλοίου, σκεύους, σώματος κτλ.). – 8. φιλονικία, αγώνας. – 9. Η υπερβολική ζέστη.

σκάφος	(ǎ)	τάχος	(ǎ)	φῦκος ¹¹	(ū)
σκῦτος ¹⁰	(ū)	τεῖχος		ψῦχος	(ū)
στῖφος	(ī)	τεῦχος			
σφρίγος	(ī)	ὔψος			

139. δ) Ουδέτερα ακατάληκτα σε -ας (γεν. -ως ἢ -ατος)

(θ. κρεασ-)

(θ. περασ-, περατ-)

Ενικός αριθμός

ον.	τὸ	(θ. κρεασ-)	κρέας	πέρας
γεν.	τοῦ	(κρέασ-ος, κρέα-ος)	κρέως	πέρατ-ος
δοτ.	τῷ	(κρέασ-ι, κρέα-ϊ)	κρέα	πέρατ-ι
αιτ.	τὸ	(θ. κρεασ-)	κρέας	πέρας
κλ.	(ῶ)	(θ. κρεασ-)	κρέας	πέρας

Πληθυντικός αριθμός

ον.	τὰ	(κρέασ-α, κρέα-α)	κρέᾱ	πέρατ-α
γεν.	τῶν	(κρεάσ-ων, κρεά-ων)	κρεῶν	περάτ-ων
δοτ.	τοῖς	(κρέασ-σι)	κρέα-σι(v)	πέρα-σι(v)
αιτ.	τὰ	(κρέασ-α, κρέα-α)	κρέᾱ	πέρατ-α
κλ.	(ῶ)	(κρέασ-α, κρέα-α)	κρέᾱ	πέρατ-α

10. δέρμα κατεργασμένο. – 11. πληθ. τὰ φύκη = φύκια.

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῷ, κλ. (ῶ̃)	(κρέασ-ε, κρέα-ε)	κρέᾱ
πέρατ-ε		
γεν., δοτ. τοῖν	(κρεάσ-οιν, κρεά-οιν)	κρεοῖν
περάτ-οιν		

Παρατηρήσεις

140. Σιγμόληκτα ουδέτερα σε -ας είναι έξι: κρέας, γέρας (= βραβείο), γήρας, πέρας, τέρας, κέρας. Από αυτά:

1) μόνο τα ονόμ. κρέας, γέρας, γήρας έχουν θέμα παντού καθαρά σιγμόληκτο σε -ασ· αυτά αποβάλλουν το σ ανάμεσα σε δύο φωνήεντα και έπειτα συναιρούν τα δύο αυτά φωνήεντα: τοῦ (κρέασ-ος, κρέα-ος) κρέως· τῷ (κρέασ-ι, κρέα-ῖ) κρέα κτλ. (βλ. § 64, 1, πβ. § 134, 3 και § 137, 3 και 4).

2) το όνομα πέρας σχηματίζει την ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού από σιγμόληκτο θέμα σε -ας, χωρίς κατάληξη, και τις άλλες πτώσεις από θέμα σε -ατ, ως οδοντικόληκτο: τοῦ πέρατ-ος, τῷ πέρατ-ι, τὰ πέρατ-α, τῶν περάτ-ων κτλ. (όπως τὸ σῶμα, τοῦ σώματ-ος κτλ.)·

3) το όνομα τέρας σχηματίζει τον ενικό κατά το πέρας: τὸ τέρας, τοῦ τέρατ-ος κτλ.

4) το όνομα κέρας σε όλους τους αριθμούς και το όνομα τέρας στον πληθυντικό και δυϊκό σχηματίζονται και κατά τους δύο τρόπους, δηλ. και ως σιγμόληκτα (κατά το κρέας) και ως οδοντικόληκτα (κατά το πέρας):

τὸ κέρασ, τοῦ κέρως και κέρατος, τῶ κέρα και κέρατι κτλ. - πληθ. τὰ κέρα και κέρατ-α, τῶν κερῶν και κεράτων κτλ. - δυϊκός τὸ κέρα και κέρατ-ε, τοῖν κεροῖν και κεράτ-οιν· (τὸ τέρας) πληθ. τὰ τέρα και τέρατ-α κτλ. – δυϊκός τὸ τέρα και τέρατ-ε, τοῖν τεροῖν και τεράτ-οιν·

5) το ὄνομα γῆρας ἔχει μόνο ενικό αριθμό (§ 83, 1, β).

141. ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Γ' ΚΛΙΣΗΣ

Αρσενικά και θηλυκά

	Ενικός	Πληθυντ.	Δυϊκός
ον.	-ς ή –	-ες	-ε
γεν.	-ος (ή -ως)	-ων	-οιν
δοτ.	-ι	-σι(ν)	-οιν
αιτ.	-ᾶ ή ν	-ᾶς ή -ς (-νς)	-ε
κλ.	-ς ή –	-ες	-ε

Ουδέτερα

	Ενικός	Πληθυντ.	Δυϊκός
ον.	-	-ᾶ	-ε
γεν.	-ος (ή-ως)	-ων	-οιν
δοτ.	-ι	-σι(ν)	-οιν
αιτ.	-	-ᾶ	-ε
κλ.	-	-ᾶ	-ε

Παρατηρήσεις στις καταλήξεις των ονομάτων της γ' κλίσης

142. Από τα ονόματα της γ' κλίσης:

1) τα αρσενικά και τα θηλυκά έχουν σε όλες τις πτώσεις τις ίδιες καταλήξεις·

2) τα ουδέτερα διαφέρουν από τα αρσενικά και θηλυκά στην ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού και του πληθυντικού (πβ. και § 97).

143. Το ι και το α στη λήγουσα των ονομάτων της γ' κλίσης είναι βραχύχρονα: ἡ γνῶσις, τὴν γνῶσιν, τῷ ἀγῶνι, τοῖς ἀγῶσι - τὸν ἀγῶνα, τοὺς ἀγῶνας, τὸ γῆρας (αλλά: τὰ κρέα και κρέα).

Ο τονισμός των ονομάτων της γ' κλίσης

144. Παίρνουν περισπωμένη αντίθετα με τον κανόνα (§ 39, 1), αν και δεν προκύπτουν από συναίρεση:

α) οι μονοσύλλαβοι τύποι της ονομ., αιτιατ. και κλητ. που έχουν χαρακτήρα ι, υ (ου, αυ): ὁ κῖς, τὸν κῖν, ὦ κῖ, τοὺς κῖς - ἡ δρῦς, τὴν δρῦν, ὦ δρῦ, τὰς δρῦς (πβ. § 110, 3) - ὁ βοῦς, τὸν βοῦν, ὦ βοῦ, τοὺς βοῦς - ἡ γραῦς, τὴν γραῦν, ὦ γραῦ (πβ. § 115)·

β) η αιτιατική πληθ. των ονομ. σε -ύς (γεν. -ύος), αν τονίζεται στη λήγουσα: τοὺς ἰχθῦς (πβ. § 110, 3)·

γ) η ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού των ουδετέρων πῦρ και οὔς·

δ) η ονομ. και κλητ. του ενικού του θηλ. ή γλαῦξ (= κουκουβάγια)·

ε) η κλητ. του ενικού των ονομ. σε -εύς: ὦ βασιλεῦ (§ 115, 2).

145. Τα μονοσύλλαβα ονόμ. της γ' κλίσης στη γεν. και δοτ. όλων των αριθμών τονίζονται στη λήγουσα (αντίθετα με τον κανόνα §39, 3): ή φλόξ, τῆς φλογός, τῆ φλογί - τῶν φλογῶν, ταῖς φλοξί - τοῖν φλογοῖν. Εξαιρούνται τα μονοσύλλαβα ή δᾶς (= λαμπάδα), ὁ θῶς (= τσακάλι), τὸ οὔς, ὁ παῖς, ὁ Τρῶς και τὸ φῶς που τονίζονται στη γεν. πληθ. στην παραλήγουσα: τῶν δᾶδων, τῶν θῶων, τῶν ὄτων, τῶν παίδων, τῶν Τρώων, τῶν φώτων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

	Σελ.
Συντομογραφίες.....	5
Εισαγωγή	10
1. Λόγος. Προφορικός και γραπτός λόγος.....	10
2. Γενικές φωνητικές έννοιες	10
3. Γλώσσα και διάλεκτοι.....	13
4. Γραμματική.....	14

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1ο Κεφ. Φθόγγοι και Γράμματα

1. Φθόγγοι. Γράμματα. Διαίρεση φθόγγων και γραμμάτων	16
2. Διαίρεση φωνηέντων.....	17
3. Διαίρεση συμφώνων	19
4. Πίνακας των Συμφώνων.....	21
5. Δίφθογγοι	22

2ο Κεφ. Λέξεις και Συλλαβές

1. Λέξη. Γράμματα της λέξης	23
2. Συλλαβή.....	23
3. Συλλαβισμός	25

3ο Κεφ. Τόνοι, πνεύματα, στίξη

Α΄ Οι τόνοι και ο τονισμός.....	27
1. Τόνοι	27
2. Ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους	27
3. Τονισμός. Γενικοί κανόνες τονισμού	28
4. Ειδικοί κανόνες τονισμού	29
5. Άτονες λέξεις	31
6. Εγκλιτικές λέξεις. Έγκλιση του τόνου	31
Β΄. Τα πνεύματα και η χρήση τους.....	34
1. Πνεύματα	34
2. Λέξεις με ψιλή και λέξεις με δασεία	34
3. Θέση του τόνου και του πνεύματος	36
Γ΄. Άλλα σημεία στο γραπτό λόγο	
1. Βοηθητικά ορθογραφικά σημεία	37
2. Σημεία της στίξης	38

4ο Κεφ. Φθογγικά Πάθη

Α΄ Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων	41
1. Χασμωδία. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων για την αποφυγή της χασμωδίας.....	41
2. Άλλα πάθη των φωνηέντων	46
Β΄. Πάθη συμφώνων	48
α) Αποβολή συμφώνων	49
β) Ανάπτυξη συμφώνων	51
γ) Μετάθεση του j (επένθεση).....	52

δ) Ένωση ή συγχώνευση συμφώνων.....	52
ε) Αφομοίωση συμφώνων	54
ζ) Ανομοίωση συμφώνων	55
η) Τροπή συμφώνων	57

Ανακεφαλαιωτικός πίνακας με τα σπουδαιότερα πάθη των συμφώνων

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

5ο Κεφ. Μέρη του λόγου. Διαίρεση και στοιχεία των μερών του λόγου

1. Μέρη του λόγου. Κλιτά και άκλιτα.	
Τύποι. Κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας	65
2. Πτωτικά. Παρεπόμενα των πτωτικών	67

6ο Κεφ. Το άρθρο

Το άρθρο. Η κλίση του	68
------------------------------------	-----------

7ο Κεφ. Γενικά για τα ουσιαστικά

1. Ορισμός και διαίρεση των ουσιαστικών	69
2. Γένος των ουσιαστικών	70
3. Αριθμός των ουσιαστικών	71
4. Κλίση των ουσιαστικών	72

8ο Κεφ. Α' κλίση των ουσιαστικών

1. Πρωτόκλιτα ασυναίρετα ουσ.	74
Καταλήξεις των ουσιαστικών της α' κλίσης	78
Πίνακας ασυναίρ. ουσ. α' κλ.	80
2. Πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσ.	84

9ο Κεφ. Β' κλίση των ουσιαστικών

1. Δευτερόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά.....	87
Καταλήξεις των ουσ. της β' κλ.	89
Πίνακας ασυναίρ. ουσ. β' κλ.	90
2. Δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσ.	92
3. Απτική δεύτερη κλίση.....	95

10ο Κεφ. Γ' κλίση των ουσιαστικών

Γενικά για τα ουσιαστικά της γ' κλίσης.

Διαίρεση των τριτόκλιτων ουσιαστικών	97
Α' Φωνηεντόληκτα ουσ. της γ' κλίσης	99
Β' Συμφωνόληκτα ουσ. της γ' κλίσης	110
1. Αφωνόληκτα.....	110
Πίνακας αφωνόλ. ουσ. γ' κλ.	120
2. Ημιφωνόληκτα	126
Πίνακας ενρινόλ. και υγρόλ. ουσ. γ' κλ.....	135
Πίνακας σιγμόλ. ουσ. γ' κλ.	146
Καταλήξεις των ουσιαστικών της γ' κλίσης.....	149
Ο τονισμός των ονομ. της γ' κλίσης.....	150

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.